Brev från Armenien
- från platserna där massakrer nyligen ägde rum

Av J Rendel Harris och Helen B Harris

ILLUSTRATION: Försättsbladet:

Armeniska kvinnor i Marsovan

Introduktionsbrev från mr Gladstone

Howarden Castle,
Chester,

14 januari, 1897

Bäste mr Rendel Harris,

Det gläder mig att höra att ni avser att ge ut en bok med brev om era upplevelser från utdelningen av nödhjälp samt resor i Armenien.

Jag är förvissad om att det är av stor vikt att alla tänkbara upplysningar i frågan lyfts fram, särskilt när det rör sig om förstahandsuppgifter.

Er tillgivne

W E Gladstone

© Assyrian-Chaldean-Syriac Association

Förord

Följande brev ingår i den korrespondens som min hustru och jag hade med en liten krets intresserade vänner i England. De följde vår expedition till Armenien i våras på alla möjliga sätt – andligt, moraliskt och materiellt. Som ofta är fallet, kom snart upplysningarna angående läget i det Asiatiska Turkiets inre som vi kunde förmedla att efterfrågas av andra än dem de ursprungligen var avsedda för. Och när väl kanalerna som vi upprättat för våra små vittnesmål snart svämmade över sina breddar var det inte lätt att avböja en förfrågan från en ledande förläggare i London som ville förvandla vår lilla bäck till en flod (där

copyright lämpligen bildade stränderna). Fastän vi till en början inte hade för avsikt att ge allmän spridning åt dessa brev har vi slutligen gått med på att de får återges.

Ett skäl, anser vi, är att de kan vara till hjälp att undsätta de östkristna undan turkiskt tyranni, och det faktum att de redan bidragit till att övertyga en del omtänksamma människor om det allvarliga läget. Detta har enligt min uppfattning inte åstadkommits genom överdrivna berättelser om terror eller att upprepa skildringar av onaturlig grymhet och brott utan genom att breven tecknar en enkel bild av den armeniska nationens liv och karaktär, såsom de uppfattats av några som tagit sig tid att studera den, och som är både vänligt och kritiskt inställda till detta olyckliga folk och därför inte underskattar dess förtjänster men inte heller blundar för dess brister. Snart insåg vi att civilisationen i Armenien gjorde snabba framsteg, trots tyranniet som rastlöst förstörde "hövlighetens skog" som Wordsworth uttrycker det och som med de senaste förtrycket "dömde det att gå under, till sista vackra träd". Men det må sägas om en äkta civilisation och en verkligt progressiv religion (och armenierna besitter båda) att krafterna som är med oss är starkare än de som är emot oss.

Den återhållsamma tonen i breven var också nödvändig i ett land där brev ständigt riskerade att bli beslagtagna av myndigheterna. Men självklart har vi endast berättat en bråkdel om allt det lidande vi har bevittnat och bara rapporterat om en bråkdel av alla hemskheter vi har tagit del av.

Några utvikningar har gjorts i form av fotnoter för att hjälpa människor som kanske inte har följt armeniernas olycka så noga att de är bekanta med alla de historiska händelser som nämns.

Härmed passar jag på att tacka vännerna som hittills har hjälpt oss att genomföra vår resa och som spritt breven, särskilt mr F W Crossley från Manchester vars råd och hjälp varit ovärderliga, dr R Hingston Fox som tog på sig uppgiften att skriva rent och sprida våra bulletiner samt vår vän Edmund Wright Brooks som fortfarande tjänstgör som kassör för den fond som kväkarna öppnade å våra vägnar och som samarbetat så nära med oss under hela detta besvärliga företag.

J Rendel Harris

Innehållsförteckning

Brev Nr 1
Ankomst till Konstantinopel – Besök på brittiska ambassaden

Brev Nr 2
Besök hos domare Tarring – Kväkarmöte i Stambul – Robert College – Besök hos patriarken Izmirlian – Vänner till lidande armenier i Chalcedon

© Assyrian Chaldean Syriac Association

Brev Nr 3
”Teskereh”-tillståndet kom - De nyligen upptäckta evangelierna från 500-talet

Brev Nr 4
Tänkt avfärd från Smyrna till Alexandretta - En kvinnlig amerikansk missionär från det inre – Möjlig armenisk utvandring

Brev Nr 5
Ankomst till Alexandretta - På väg mot inlandet

Brev Nr 6
Resa till Aintab - Oroligheter i Killis - Tidig färd stoppas - Svår natt - Ankomst till Aintab

Brev Nr 7

Amerikansk tapperhet - Officiell skenhelighet och ödestro - Uppgifter om den stora massakern - England smädas - Armeniska kvinnoockupationer - Några barmhärtiga turkar

Brev Nr 8

Amerikansk civilisation mitt i turkiska förödelsen – Religiös blomstring i Aintab - Fantastiska gudstjänster i den gamla gregorianska kyrkan och protestantiska kyrkan

Brev Nr 9

Över Eufrat - Den stora floden torkar ut - Kurderna sprids ut - Urfas hjältinna, miss Shattuck

Brev Nr 10
En morgon med miss Shattuck i Urfa

Brev Nr 11
Hus hyrs i Urfa - Gamla legender om Edessa - Hjälparbete i staden - En arkeologisk gåta

Brev Nr 12
Besök i utbränd kyrka - Besök hos paschans fru - Hon uttrycker sitt medlidande med folket

© Assyrian-Chaldean-Syriac Association

Brev Nr 13
Ett brev från några ledande Edessabor

Brev Nr 14
Hjälpplaner och social uppbyggnad - Föräldralösa, änkor och skolor

Brev Nr 15
Vår fjärde söndag i Urfa - Kvinnornas möte i protestantiska kyrkan - Ett armeniskt bröllop - Brev från missionärerna

Brev Nr 16
Vi lämnar Urfa och besöker Garmoush och Severek - En natt i ett skjul - Massaker i Severek - Vår betjänt kastas i fängelse - En natt i ett kurdiskt tält - Ankomst till Diyarbakir

Brev Nr 17
Svårigheter i Diyarbakir – En besvärlig ritt till Mardin – Utflykt och jakt på syriska handskrifter – Nya bekymmer för Alexander

Brev Nr 18
Högstadieskolan stängs – Ceremonier genomförs – Besök på jakobitiska skolor

Brev Nr 19
De första ryktena om Van-massakern

Brev Nr 20
En modern Symeon styliten – Kortfattad redogörelse av besök till Tûr Abdîn – Kort besök i turkiskt fängelse

Brev Nr 21
Resan från Mardin till Diyarbakir - Att vada över floden Tigris - Händelse vid förstörd by - Naturen och följderna av massakern i Diyarbakir - Franske konsuln - Planer för framtida resor

Brev Nr 22
Försök få fram hjälpsändningar till Diyarbakir med omnejd - Uppvisning av hamidiyeh-ryttare - Tråkigt brev från Aintab

Brev Nr 23
Resa från Diyarbakir till Harpoot - Taurusbergen - Tigris källa - Hjältemodig skara missionärer i Harpoot: berättelsen om hur de klarade sig i samband med massakern och deras närhet till döden

© Assyrian Chaldean Syriac Association

Brev Nr 24
Hur bistå ödelagda byar? - Läget kring Harpoot - Uppgivna bybor - Begäran från Hoo-I-Loo att återuppbygga protestantiska kyrkan – Besök i ödelagd by - Måltid i fruktträdgård - Överlevande tvingas betala de avlidnas skatter - Planer för framtida arbete - Van, Malatya

Brev Nr 25
Kraftfulla protester mot västerländskt tvivel - Svårigheter med hjälparbetet - Återuppbyggnad av byar

Brev Nr 26
Gripande i Harpoot på grund av svårigheter med transitresa - Ung armeniers berättelse efter att precis ha återhämta sig från sina skador, sedan fängslad - Frågan om frigivningen av många fängslade armenier-Är mutor lagliga? - Ett svårt fall - Exempel från fornkyrkan - Missionärernas beslut - Brev från Urfa - Undervisning av kvinnor och flickor - Arbete för föräldralösa - "Harris-hemmet" i full gång - Bara helt föräldralösa kan få hjälp

Brev Nr 27
Ankomst till Malatya - Svår nöd där - Ett paradis - Rapport om massaker - Ruinerna i dag - Hur bistå folket - Reformkommissionären - Stort möte i trädgården – J R H:s avresa - Pass för de två tjänarna - Samtal med Shakir Pascha samt med paschans hustru i haremet - En vänlig bey som bistod armenierna - Broderiarbete - Föräldralösa lämnas bort för fem pund om året - Den tårfyllda kvinnogruppen - Frukten i trädgårdarna beslagtas - Kurderna som vägrade delta i massakern förföljs - Miss Bush och dr Gates

Brev Nr 28
Vår sista dag i Malatya: en stor folkmassa - Att välja ut femtio föräldralösa bland femtonhundra – Avresa - Några muslimers godhet – Zaptieher - Resan tillbaka till Harpoot förkortas med psalmer - Välkomst i Harpoot - Planer att resa till Van

Brev Nr 29
Privat tackbrev för oväntat bidrag –Skolbygge etc. i Malatya – Människor sätter kyrkan före bostäder – Tusen barn inhysta – Gemensam skolstyrelse – Kyrkoförbund

Brev Nr 30
Resan till Van skjuts på framtiden – Inringad i Harpoot – Tecken på oroligheter runtomkring – H B H:s närvaro "beskyddar staden" – Blomstrande college – H B H sjuk i malaria – Föräldralösa i stort hjälpbehov

© Assyrian-Chaldean-Syriac Association

Brev Nr 31
Sammanfattning av privatbrev från R B H till H BH – Tecken på nya massakrer – Slaget i Eghin – Hot mot Harpoot – Terror – Protestanterna förtrycks – Rapport om Eghin-massakern

Brev Nr 32
Planerat besök i Eghin – Mer uppgifter om massakern – Två brev från armeniska protestanter i grannstäder

Brev Nr 33
Brev från J R H som berättar om hans resa från Armenien i augusti, besök i Khangal, Sivas – Pastors martyrskap – Tokat: Henry Martyns grav – Marsovan – Amasia: Pontus klimat – Tertullianus på Marcion – Samsoun – Rapport om byåteruppbyggnad – Mer uppgifter om Eghin-massakern

Brev Nr 34
Kvällen före avfärden från Harpoot till Arabkir och Eghin – Sen panik: massaker avvärjs – Medborgare utför den i Eghin: falskt påstående om revolutionära skäl – Människor svälter i Arabkir –Reparerade skolan i Harpoot välbesökt – Utmärkt arbete i högskolan

Brev Nr 35
Avresa från Harpoot – Förseningar, avsked – Besvärlig resa – Den fina staden Arabkir i ruiner – Högre samhällsskick ruinerade – Besök från kvinnor tills guvernören förbjuder dessa – En hjältemodig turkisk zapiteh – Besök vid hans sjukläger

Brev Nr 36
Brev från H B H – Besök och träff med kvinnor i Arabkir – Kyrkvaktmästaren tillgriper hårdhänta metoder för att återställa ordningen – Färden till Eghin, en liten romantisk stad. Ruiner av vackra hus, sorgliga berättelser om massakern där och fem närliggande byar – Hemma hos de sörjande kvinnorna – Utdelning av vete, sängkläder etc för vintern – Brev från miss Bush, Eghin– Brev från miss Shattuck, Urfa

Brev Nr 37
Resan från Siva till Marsovan via Tokat – Besvärlig resa – Välkomst i Marsovan – Idealiskt missionsarbete där – Arbetsam resa till Samsoun – Brev från Harpoot som berättar om rådande besvär och regeringens uppenbara avsikt att stänga missionsskolorna etc. – Hjälparbete i Eghin

BREV FRÅN ARMENIEN

© Assyrian-Chaldean-Syriac Association

Brev Nr 1
Ankomst till Konstantinopel – Besök på brittiska ambassaden

Konstantinopel, 28 mars 1896

Kära vänner, Som vi förväntade oss, anlände vi välbehållna på eftermiddagen den 25 mars. Vädret var strålande om än mycket svalare än i Paris. Efter en del besvär i tullhuset körde vi igenom de överfyllda gatorna till hotellet i Pera där vi bott mycket bekvämt i flera dagar. Vi har emellertid flyttat till våra vänliga och gästfria vänner G D och hans hustrus bostad där vi funnit oss väl tillrätta och hemmastadda.

Så snart vi anlände skickade R mr Atkins introduktionsbrev och våra visitkort till brittiska ambassaden. Samma kväll var mrs D vänlig nog att följa med oss när vi hälsade på Clara Barton[1]. Vi tog del av hennes och mr Pullmans mycket intressanta redogörelser om deras erfarenheter sedan de kom hit. Hon sade att de hade fått ett vänligt bemötande av turkiske utrikesministern och att de engelska tidningarna felaktigt rapporterat att alla tänkbara hinder rests i deras väg. Fyra herrar, utsända av Röda Korset, är nu på väg till Armenien via Smyrna. Det är dr Hubell och mr Mason samt herrarna Wistar och Wood som reste med sista ångfartyget till Alexandretta. De förde med sig stora mängder kläder och även symaskiner! De har alla rest på enkla turkiska pass och inte väntat på dekretet (irade) som fortfarande förefaller vara något man bara kan drömma om.

Vi känner stor medkänsla med miss Barton och hennes sällskap. Inte minst då mrs Mason, den enda övriga kvinnan som var med dem och mor till en av de två männen som först for iväg, avled i bronkit vid vår ankomst. Tveklöst förvärrades det av resan och klimatombytet. Hon begravdes nästa dag. Hennes död innebär att miss Barton, som inte kommer att forsöka resa vidare, blir mycket ensam.

Vi besökte brittiska ambassaden i torsdags morse men ombads att återkomma på eftermiddagen. Senare fick vi en informell hälsning från en av attachéerna och två inbjudningar från sir Philip och lady Currie. Den ena gällde en mottagning på eftermiddagen, klockan fem samma dag; den andra avsåg en supé för ett mindre sällskap för gårdagen. Vi ansåg detta vara väldigt uppmuntrande och gick sedan med mrs D till en basar som inrättats till stöd för armenierna. Här träffade vi några av de intressantaste engelsmännen som bor i Konstantinopel och hade flera givande samtal och fick ta del av mycket som vi inte kunde fästa på pränt. Det råder uppenbart starka känslor här, men det är gott om spioner och man är hela tiden medveten om att man måste vara mycket försiktig med vem man talar med.

[1] Ordförande i amerikanska Röda Korset

© Assyrian Chaldean Syriac Association

Vid slaget fem var vi på ambassaden och lotsades från trappa till trappa och från den ena stora salongen till andra tills vi slutligen kom till mottagningssalongen och träffade vår ambassadör och hans underbara hustru. De var båda mycket artiga, men rummet fylldes snart med besökare och bortsett från några få artiga ord förde vi inget privat samtal. Folk här säger att antingen kontrolleras sultanen helt av någon liten klick i palatset eller också att han är den mest "säregna mannen" eftersom alla massakrer *har förvisso beordrats från palatset* men ibland visar han ändå stor medmänsklighet. Vi hörde att vår ambassad är i onåd och att varje turk som ger sig dit följaktligen brännmärks.

I går morse tyckte R och jag att vi borde ta tillfället i akt att utnyttja lugnet för att besöka S:ta Sofia. Tidigare på ambassaden hade vi tillfrågats om vi skulle besöka Selamlik men vi avböjde med hänvisning till att vi var *väl bekanta* med sultanens porträtt. I går var det extra storslaget då prins Ferdinand skulle tas emot av sultanen och hela världen tycktes vara på plats. En man berättade efteråt att sultanen behandlats som om han vore en gud!

På Galatabron på väg till S:ta Sofia mötte vi turkiska kavalleriet, lansiärer med mera. R framhöll att deras uniformer alltjämt var mest som på korsfararnas tid och ännu tidigare, och att den beridna orkesterns instrument var ännu äldre och närmast bibliska[2].

S:ta Sofia har beskrivits så ofta att jag inte kommer att lägga min beskrivning till andras. Men jag nöjer mig med att säga att den imponerade mer på mig än Peterskyrkan, men mindre än Umars moské gjorde.

På kvällen besökte vi ambassaden och sir Philip sade till R att han skulle göra allt i sin makt för att hjälpa oss och trodde att vi torde kunna besöka de platser vi ville, särskilt Diyarbakir.

I eftermiddag skall vi fara uppför Bosporen för att tillbringa natten på brittiske konsulärdomaren mr Tarrings lantställe. Han har också lovat att hjälpa oss så mycket han kan. Andra inbjudningar strömmar in.

Innan jag avslutar detta långa brev borde jag lägga till att i morse besökte mrs D och jag en armenisk affär i Stambul och köpte en mängd tyg under inköpspriset. Några stackars armeniska kvinnor har satt i gång att sy kläder som vi skall ha med oss[3].

---

[2] Det syftade förmodar jag på de parthiska kitteltrummorna fästa på hästryggarna, vilka beskrivs i Uppenbarelseboken XIV och som liknar ljudet från gräshoppors vingar. J.R.H.

[3] Som varning till den som kanske ger sig in på likande välgörenhetsförsök att få fram kläder till människor i inlandet är det lika bra att erkänna att denna välgörenhet inte nådde Harpoot förrän i oktober. Lådornas innehåll var då mycket "hårt åtgånget". J R H

© Assyrian Chaldean Syriac Assoc.

I kärlek förblir jag er tillgivna
Helen B H

© Assyrian-Chaldean-Syriac Association

Brev Nr 2

Besök hos domare Tarring – Kväkarmöte i Stambul – Robert College – Besök hos patriarken Izmirlian – Vänner till lidande armenier i Chalcedon

Konstantinopel, 1 april

Kära vänner, så mycket har hänt sedan jag senast skrev att jag knappast vet var jag skall börja, men kanske en snabb summering är bäst. På eftermiddagen lördagen den 28 mars for vi uppför Bosporen med domare Tarring till Bebek där hans lantställe ligger. Där finns också angöringsplatsen för Robert College, som ligger på en höjd ovanför med ett fantastiskt läge. Ångkryssningen uppför Bosporen var mycket intressant. Vi passerade ett palats där stackars Abdul Aziz, sultanens farbror, begick självmord. Palatset som låg intill hade precis rustats upp för att kunna ta emot prins Ferdinand. Mr Tarring sade att för två veckor sedan hade palatset varit nedslitet och förfallet. Men ett antal hantverkare hade satts i arbete och nu var det hyggligt uppfräschat. Ytterligare ett stycke högre upp fanns palatset dit kediven kommer när han besöker Konstantinopel. Bebek är nästan halvvägs uppför Bosporen och nära de stora torn som Mohammed II lät uppföra innan Konstantinopel intogs. De är mycket sevärda. I närheten finns också den plats där Darius korsade med sin båtbro.

Ett antal engelska och amerikanska kväkare mötte oss på en tebjudning i våra vänners gästfria hem, främst de som hade anknytning till högskolan. Till middagen kom ordföranden och hans fru, dr och mrs Washburn, och dr Long och hans dotter med flera. Mrs Washburn har en syster, en mrs Lea som är missionär i Marash. Hon återgav en del hemska redogörelser om lidandet. Dagligen förser de tusentals med mat till priset av 2 1/2 penny per person i veckan. Det räcker bara till bröd, och sjukdomar av olika slag är vanliga. Dessa damer sade att de också hade varit fullt sysselsatta hela vintern med att tillverka kläder. Armeniska köpmän hade givit deras kommitté material till ett värde av 1 000 pund och att de själva skickat mer än 3 000 plagg, men det förslår inte långt mot behovet. I Erzerum har kläderna fördelats ganska väl, men på andra håll har det varit mindre bra.

I söndags besökte vi staden med Tarrings. Medan de besökte den *enda* evangeliska engelska gudstjänsten i staden gick vi till ett kväkarmöte på missionen. Det något vi både är mycket intresserade av. Alla närvarande var armenier, förutom missionsstationens personal, vi själva och en turk. Både R och jag tog upp det rådande läget när vi talade till dem. Dr D översatte åt oss. Vi försökte uppmuntra dem att förlita sig på Gud, liksom vi gjorde.

Sedan var det lunchdags och därefter ett missionsmöte där vi båda talade igen. Men den gången var det bara att med några få ord berätta om kärleken Frälsaren hyser för syndare. Vi tog alla närvarande i hand och en del av de kära människorna var *mycket älskvärda.* Det outtröttliga missionssällskapet

© Assyrian Orthodox-Syriac Association

ägnade sig sedan åt söndagskolan medan vi lämnade och seglade uppför Bosporen än en gång eftersom R hade lovat att hålla ett tal på högskolan den kvällen.

Åhörarna var helt annorlunda jämfört med i morse. Förutom professorer, fruar och kväkare var ungefär 200 studenter närvarande. Åhörarna var mycket blandade. Förutom protestanter var deras religiösa tillhörighet även armenisk, katolsk, grekisk-ortodox och judisk. R talade om Guds direktkommunikation med människans själ genom Anden och något om sina egna tidiga erfarenheter, något jag aldrig tidigare hört honom göra offentligt. Men jag tror att det var passande för ynglingar som dessa som alltför ofta uppfostras att skilja religiös tro från personligt uppförande. Vi tillbringade natten i dr Washburns hus och på morgonen återvände vi till staden med domare Tarring.

Den eftermiddagen (måndag) besökte vi M. Izmirlian, den armeniske patriarken. Dr och mrs D följde med, och dr D tolkade. För att presentera oss hade vi med ett visitkort från dr Baronian i Manchester. Patriarken sade att han också hade fått ett brev från honom om vårt besök.

Han är en ädel gammal man men ser oerhört ledsen ut, ja "ledsen" är ett alltför milt uttryck. "Förkrossad" vore lämpligare. Vi var alldeles ensamma med honom i hans privata rum och prästen som kom in med kaffe drog sig omgående tillbaka. Han talade med stor värme och tacksamhet om det engelska folkets ansträngningar liksom ”kväkarna” och andra som försökt hjälpa hans lidande folk, men uttryckte *stark förvåning och upprördhet* över de kristna nationernas brist på politisk handling. Han sade att sådan systematisk förföljelse *var inte* uttryck för en fanatisk våg, och saknade historisk motsvarighet. Odjur som Nero lät världen svämma över av blod innan de försvann, sade han. "*Men vårt lidande stannar inte av, har inget slut!"* Han välsignade oss när vi reste oss för att gå. Vi sade att vi också bad till Gud att skydda, bevara och välsigna honom i hans utsatta ställning.

Han gjorde stort intryck på oss. Lady Currie sade senare den dagen att hon betraktade honom som en helig man eller nästan som om han vore en apostel. Sultanen har inte bara hotat utan också försökt köpa honom genom erbjudanden om de stora förmåner, men han kan varken mutas eller hotas. Men om han ansåg att det skulle vara till nytta för hans folk skulle inget personligt maktbegär hindra honom från att avgå.[4] Det sägs att en opålitlig armenier erbjudits 10 000 pund för att röja honom ur vägen.

Efter besöket hos patriarken gick vi på tebjudning hos herr och fru X. Herr X var korrespondent för tidningen *Daily Xxx*. Där hörde vi mycket om den europeiska pressens tillstånd, och om de många tidningar som sultanen kontrollerar. Det finns en herre i Konstantinopel (vars namn vi hörde om) som har tagit emot en enorm summa för att motsäga de fakta som herr X och andra

[4] Han tvingades slutligen avgå och den gode patriarken lever i exil i Jerusalem. J R H

© Assyrian Chaldean Syriac Association

förmedlade till de engelska tidningarna. Denne man har stötts ut av alla engelsmän här, och betalar således ett visst pris för sin judasaktiga handling. Det sägs att sultanen betalar oerhörda summor i mutor och lägger ut inte mindre än 40 000 pund i månaden på spioner.

Efter vårt besök till X korsade vi Bosporen och besökte den urgamla byn Chalcedon (där ett tidigt kyrkomöte som fördömde den monofysiska läran hölls 451 e. Kr). Mr och mrs Whittall och deras familj bor i ett underbart hus med en helt fantastisk utsikt över Konstantinopel med S:ta Sofia som reser sig ovanför byggnaderna i Seraglio, och där moskéer och minareter lyser mot himlen i öster i underbar skönhet och där varje världslig detalj är så avlägsen att de inte stör.

Mr W är ordförande för Hjälpkommittén i Konstantinopel som har medlemmar av olika nationalitet. Amerikaner och engelsmän samarbetar under honom i fullständig harmoni. Han hade precis läst en bunt brev som kom från olika delar av det inre som han skulle skicka vidare till Hertigen av Westministers kommitté. Jag hoppas verkligen att några uppgifter kommer att publiceras. Minst 100 000 människor hålls vid liv genom deras ansträngningar. Tretusen pund har precis sänts till Urfa, men behoven är enorma. De onda turkarna har förstört armeniska vingårdar i Marash och beslagtagit alla jordbruksredskap samt hushållsgeråd. De har inte lämnat kvar en spade eller tekanna. Nu inriktas allt på att försöka hindra att de fullständigt hjälplösa dör. Vanliga fattiga får ingen hjälp och alla slags sjukdomar härjar. Lägerfeber som följd av matbrist med mera, och kontakten med varje slags förorening. I Marash har både missionärer och läkare (två av fyra) insjuknat. Mr W och hans hustru uppmanar oss att ta oss dit om vi har möjlighet, jag tror att det ligger cirka åtta dagsfärder från Urfa.

Vi lämnade Chalcedon (det moderna namnet är Yadi Keui) i går morse efter en mycket stormig natt och for ner till Scutari där det var möjligt att ta oss över. I går eftermiddag hade jag ett mycket intressant timslångt besök hos lady Currie.

Som ni känner till har mr Terrill återvänt till Amerika. Sultanen sände en order, antingen innan eller precis efter det att han hade rest, till Bitlis och sade att de amerikanska missionärerna måste ge sig av. Det utlöste panik här. Men amerikanske chargé d'affaires samt sir Philip ingrep och nu säger Gyllene porten att det var ett misstag och att de får stanna.

Det engelska konsultatet har utfärdat våra pass till inlandet och vi väntar på att skall undertecknas av de turkiska myndigheterna. Vi och alla andra här hoppas att det löser sig snart. Sir P Currie har sagt åt R att omgående underrätta honom om något problem uppstår.

I går kväll bjöd våra kära vänner hem intressanta gäster för att träffa oss. Där fanns flera armenier, en protestantisk pastor som hette Kapriolian – som här kallas "armeniernas Spurgeon" (en känd engelsk predikant, ö.a.) – som berättade att svårigheterna har fört samman den gamla armeniska kyrkan och

© Assyrian Chaldean Syriac Association

dem själva, och att biskopen av Scutari (katholikos) sade nyligen till honom: "Vi förstod oss inte på er tidigare men nu är vi bröder och kan aldrig någonsin skiljas åt". Det är i sig en stor framgång. Paret Greene var här samt mr Cobb, chef för brittiska postverket. Mr Greene är chef för den presbyterianska missionen i Mindre Asien, och far till författaren av den i England så lästa boken om Armenien. Miss Armitage från sjömanshemmet Sailor's Rest, mrs White, föreståndare för engelska sjukhuset och engelska kyrkans präst som tidigare nämnts samt många andra. Mot slutet av kvällen läste R Psalm 91 och sade sedan att vår tro på Gud inte skulle svika oss vid denna tid *om* vi alla ständigt lät oss vara Hans redskap eller "mindre försyn" till stöd för armenierna, som R uttryckte det. De enda som borde förtvivla var endast dem som inte gjorde någonting. Sedan bad vi och flera deltog aktivt.

Jag har nu uppdaterat er om vad vi haft för oss och dr Long från Robert College är på väg hit för att ta oss till museet så jag säger adjö. Er tillgivna,

Helen B H

PS Vädret är kallt och blött igen och vi är glada över våra varma kläder.

PS Kl 4.30. Frågan om vårt resetillstånd har nu förts till Storvisiren och de säger att de hoppas inte bara ge oss ett vanligt teskereh utan ett speciellt som kommer att garantera att vi får särskild uppmärksamhet varhelst vi rör oss! Den speciella försyn som lett fram till detta har varit synnerligen märklig, särskilt i eftermiddags. Vi skall nu undersöka frågan om en dragoman (tolk, ö.a.) med mera. Dr Long tog R till Gyllene porten och därefter till museet som är underbart.

[Eftersom mötet med armeniske patriarken Izmirlian som nämns i ovanstående brev var av särskilt intresse bifogar jag en längre PM om samtalet. J R H

Samtalet var mycket svårt. Patriarken visade hur berörd han var över sitt folks lidande, och öppnade upp sitt hjärta för sina besökare. Han uttryckte stor tacksamhet för det engelska medlidandet och nödhjälpen som skickats till hans svältande och lidande folk, och bad att det armeniska folket skulle välsignas genom att komma i kontakt med det kristna England. Han pekade på breven på sitt skrivbord och fortsatte, ”De fruktansvärda redogörelserna jag får om tortyr om massakrer är alltför hjärtskärande”, och tillade med stor känsla, ”hela armeniska nationen badar i blod. Det är omöjligt att förstå att Europas sex stora kristna makter kunde se på dessa massakrer med armarna i kors. Det är min bestämda uppfattning att åtminstone Gud kommer att hålla de starkare kristna nationerna ansvariga för dessa värnlösa kristna som kallblodigt slaktades.” Nog borde England, som för fyrtio år sedan lyckades hitta allierade att rädda turken och som senare skulle riva upp San Stefano-freden, kunna - om hon ville - skynda till undsättning för en gammal kristen nation som hållit fast

© Assyrian Chaldean Syriac Association

vid sin tro i femtonhundra år fastän omringad av fiender och vars säkerhet England uttryckligen gått i god för. Det saknas motsvarighet i historien på sådan systematisk och ständig förföljelse — röveri, tortyr, fängslanden, exil, och mord — på män, kvinnor och barn som pågått i åratal. ”Det har funnits Neros som dykt upp och dränkt världen i blod som sedan försvunnit. Men vårt lidande stannar inte av, har inget slut.” Tillfrågad om han godkände idén om armenisk utvandring svarade patriarken: ”Ja, om det kunde göras nationellt och inte bara för att bryta ner oss. Vi har stått så länge och lidit så mycket tillsammans att vi kommer att stå till slutet oavsett om det blir ett fritt Armenien, ett gemensamt hem i något annat land eller utrotning.” Efter att ha blivit försäkrad om att i England rådde en stark känsla om att något måste göras, sade patriarken att hans tro var att Gud skulle låta nationerna känna sitt stora ansvar och att de, särskilt England, skulle kräva en slutlig lösning. Han blev tröstad av att engelsmännen visade så mycket medkänsla och gav så mycket praktisk hjälp. Vid avskedet sade han allvarligt: ”Jag önskar framföra mitt djupt kända tack till dem som visat sådant intresse och agerat så mycket för att skicka hjälp till de värnlösa. . . . När allt kommer omkring är vi alla bröder och systrar förenade i Jesus Kristus, och det förefaller inför Guds syn att medan armenierna genomlider sådana fruktansvärda lidanden skulle jag vara som en herde för denna gren av den kristna kyrkan.”]

Brev Nr 3

”Teskereh”-tillståndet kom - De nyligen upptäckta evangelierna från 500-talet

Konstantinopel 6 april, 1896

Kära vänner,

Passet eller *teskereh* kom i går eftermiddag, alltför sent för att vi skulle hinna med ångfartyget. Men vi var så tacksamma över att ha fått det, att det inte fanns anledning att vara nerslagen. Det är fint formulerat och det står att vi bör få all tänkbar hjälp under resan, även mat. Hur det fungerar i praktiken återstår att se, men för tillfället är vi mycket uppmuntrade.

Inget annat av vikt har hänt sedan jag skrev senast. Efter sultanens order att alla amerikanska missionärer skall dras tillbaka från Mindre Asien hänger fruktan som ett Damokles svärd över alla engelsmän och amerikaner här. Det står nu *klart* att det var hans idé och det sägs också vara den ryska regeringens önskan, men måhända är det inte sant.

Den ryske ambassadören skickade ett meddelande till R i fredags genom mr Lister[5] om att han vore glad att få visa honom den nyinköpta grekiska

[5] Mr Lister är attaché på vår ambassad och bror till lord Ribblesdale.

© Assyrian-Chaldean-Syriac Association

handskriften med Nya Testamentet som såldes för 1 000 pund och för vilken en kyrka skall uppföras. Eftersom det var samma bok som R nästan lyckades komma över för fyra år sedan och sedan dess har sörjt över var han förstås glad över denna inbjudan.[6] Mr Lister sade också att ambassadören berättat för honom att han hade fått ett brev från furst Lobanov som rörde vår resa och som bad honom att bistå med det han kunde. När R besökte ryska ambassaden höll flera ryska professorer på att undersöka boken men den sattes omgående i hans händer. Granskningen kommer att publiceras på annan plats. När R skulle gå tog ambassadören honom åt sidan och uttryckte sin medkänsla. Denna vänlighet är förstås en följd av vår vän Edwin Brooks intresse i S:t Petersburg.

Vi vet inte när vi ger oss av. Vi måste lägga upp förråd för resan eftersom det verkar vara farligt samt dyrt att anlita en riktig dragoman, åtminstone härifrån. Men vi reser med första ångaren.

Er tillgivna vän
Helen B H

Brev Nr 4

Tänkt avfärd från Smyrna till Alexandretta - En kvinnlig amerikansk missionär från det inre – Möjlig armenisk utvandring

Smyrna, 12 april, 1896

Kära vänner,

jag har inte mycket att lägga till de nyheterna som Helen förmedlat, men eftersom vi ämnar resa i morgon med ett litet grekiskt ångfartyg mot Alexandretta och detta är sista platsen där våra brev kommer att stå under brittiska postverkets beskydd är det lämpligt att ta tillfället i akt att rapportera om vad vi gör.

Ju närmare vi kommer till platserna som vårt kall för oss, desto mer oroväckande blir rapporterna. Vi har träffat en ung kvinnlig missionär från Urfa som reste i sällskap med och hjälpte miss Shattuck, hjältinnan som har burit en så tung börda och utstått så mycket. Miss M är från Iowa och är amerikan på alla sätt och vis: snabb och aktiv, lika kvick som ett hjuldjur eller något annat litet djur som pilar omkring under mikroskopet. Hon är en intressant kristen och väntar bara på tillstånd att få återvända till platsen där hon arbetat de senaste fem åren.

Hon var i Urfa före de stora massakrerna. Då tog de hand om tusentals flyktingar som hade flytt till fots från Moush (nästan femton dagars färd) och var svårt utmärglade när de kom fram. Hon säger att deras kroppar var

[6] En lila handskrift av pergament av evangelierna skrivet i guld och silver. Enstaka blad fanns redan i stora europeiska bibliotek (Rom, Wien, London och på ön Patmos). Boken har länge varit stadd i en förminskningsprocess. Byborna anförtrodde mig att när deras biskop kom till dem använde han alltid denna bok för bön, och de antydde att bladen minskade i takt med antalet böner. Dess helande förmåga var stor. Man blötlade en sida i vatten och lät den sjuke dricka vätskan! J R H

© Assyrian-Chaldean-Syriac Association

svårt medtagna. Kontakten med dessa människor gjorde att miss M drabbades av feber. Hon tillfrisknade efter några veckor efter att ha varit medvetslös och vårdades av miss S som aldrig lämnade henne mer än två timmar i sänder, och kunde till slut återvända till Smyrna. Hon säger att hon mår bra efter denna prövning och skulle följa med oss om den amerikanska styrelsen skulle tillåta henne och om turkarna gav henne nödvändigt tillstånd. Men dessa har inte givits, kanske med rätta eftersom hon gör ett gott arbete här att sammanställa skriftlig korrespondens från inlandet och att skicka kopior och översättningar västerut. Vi har ordnat så att hon skickar en del av sina brev till våra vänner i England. Ni måste föreställa er en sprudlande amerikansk flicka från västern med håret som växer ut på nytt efter febern och lika entusiastisk för Gud och Kristi folk som en hel estrad med människor i Exeter Hall (där Spurgeon predikade, ö.a.)

Jag börjar se att gärningarna som utförts och utförs av kristna hjältar liknar de som finns i Eusebios skrifter (ja, en del liknar hans skildring av Palestinas martyrer i Kyrkohistoriens nionde bok). Läget är också mycket värre än vad vi hade föreställt oss, kanske har det blivit så svårt att det är omöjligt att göra något annat än att hjälpa till med utvandring. Vi hör från flera provinser att armenierna har bett sultanen om hjälp att antingen låa dem så sina åkrar, låta dem lämna landet eller skickar tillbaka sina soldater för att göra slut på deras lidande.

Vi funderar mycket på den andra etappen. Det förefaller lika absurt som om man föreslagit att man skull gräva upp och transportera bort Armenien. I går hade jag ett långt samtal med en rik amerikansk järnvägsbaron på genomresa genom Smyrna på ett av de franska ångfartygen. Han lovade nästan att ta hand om några tusental armenier och låta dem bosätta sig i västra USA - om jag kunde få dem till New York. Om något kommer ut av detta är svårt att sia om. Men kanske något som detta måste göras och vi kanske måste vända oss till regeringen i frågan. Det skulle kanske inte kosta mer än en pansarkryssare.[7] Hur som helst kan vi för närvarande inte säga mer om dessa frågor. Bara att vi måste vara på vår vakt mot att slå oss till ro inför denna fruktansvärda misär eller ge hjälp som inte lindrar nöden. Vi kommer att veta mer när vi närmar oss händelsernas centrum.

Ni har troligen sett i tidningarna att turkarna stoppade hjälpen i Harpoot och föreslog att de skulle ta hand om biståndsmedlen och dela ut dem genom en egen lokal grupp. Jag såg telegrammen som kom till Konstantinopel precis innan vi reste. De kom från mr Gates, en av de amerikanska missionärerna om jag minns rätt.[8] Mr Whittall, ordförande i Konstantinopel kommittén skickade dem vidare till ambassadören och jag tvivlar inte på att påtryckningar omgående kommer att utövas på tjänstemännen som fått sådan vurm för välgörenhet (men för vem?). Sir Philip Currie har gjort en del ädelt

[7] Tyvärr finns inte den regering som undsätter i stället för förstör människors liv.
[8] Denna inblandning i hjälpinsatsen upphörde efterhand. J R H

© Assyrian Urmian-Syriac Association

arbete i denna kris och bör inte kritiseras för lord Beaconsfields synder, han måste verkställa hans politik. Han är ofta den enda personen i Konstantinopel som stått upp för rättvisa, och har ofta blivit hörd och åtlydd.

Vi har mött en otrolig vänlighet från människor av olika slags nationaliteter och samhällsgrupper. De fattigare armenierna i Konstantinopel tycks ha en aning om vår verksamhet och har varit hjälpsamma på många sätt. En ung man kom för att hjälpa mig pruta på en filt från en turkisk butik. Som svar på mitt tack sade han inte "bakhshish" (almosa, ö.a.) utan "det var så lite, det är för vårt folk". Och det är bara ett litet prov på den stora vänlighet som östs över oss. Det är ett under att de turkiska spionerna som finns överallt inte har lagt vantarna på oss. Men hittills tycks vi ha klarat oss.

Helen skall i kväll tala på en samling i sjömanshemmet Sailors' Rest. En kväkare, miss Turnely från Irland, är ansvarig för detta arbete upptäckte vi. Hennes bror är också här och arbetar med utbildningsarbete för missionen. Det är mycket angenämnt att hitta så många av vårt folk överallt, det känns nära hem och gör det lättare att resa, världen krymper likaså. Vi sätter värde på allt detta. Det sista inte minst. Det är lättare att tro på mänsklighetens enhet i en lagom stor värld än i en enorm, och jag har på senare tid känt stark samhörighet med naturliga band som trotsar rasers och religioners åtskiljande drag.

Vi översänder vår kärlek till alla våra vänner i England. Hädanefter kommer breven att komma långsammare.

Gud välsigne er alla.

J R H

Brev Nr 5

Ankomst till Alexandretta - På väg mot inlandet

Khan, Alexandretta, 18 april 1896

Kära vänner,

Den andra etappen i vår resa från Konstantinopel gick bra. Vi lade till här med tullhuset bakom oss. Vi hade en ganska ansträngande färd från Smyrna eftersom vi var tvungna att ta en liten grekisk kustångare. Alternativet hade varit tio dagars väntan. Kaptenen och stewarden tog verkligen väl hand om oss, men det lilla fartyget rullade och kastade sig och avvaktade i flera hamnar. Och ingen av oss tycktes kunna vara lika oberörd inför dessa omständigheter som vi kanske hade önskat. Hur som helst var vi glada att vara ombord och är nu *mycket glada* över att åter vara i land.

Vi hörde från den amerikanske konsuln här (eftersom den brittiske konsuln är i Aleppo var vi nödgade att söka den förres hjälp) att det är mycket oroligt och han anser att vår färd är farofylld. Men eftersom vi kände till detta sedan tidigare innebär det förstås ingen skillnad.

© Assyrian-Chaldean-Syriac Association

Vi förhandlar nu om att ha med en betjänt så långt som till Aintab och reser kanske i eftermiddag. Mannen som vi funderar på är grek. Vi hör att våa Röda Kors-arbetare har tagit sig mot Marash där det råder stor nöd, två andra är i Urfa och vi kanske möter dem där. Jag hoppas det.

Örlogsfartygen med sina kanontorn i den lilla vackra hamnen bryter verkligen av mot den vackra utsikten – höga snöklädda berg runtomkring och havet som ligger så blått och stilla.

Nära vår lilla khan är scenen obeskrivbar. Den vanliga muslimska massan i alla tänkbara hudfärger och dräkter, och jag har precis fått stänga jalussierna framför bordet där jag skriver eftersom två turkiska kvinnor tryckte sina ansikten mot fönstret för att kunna titta in.

Våra *teskereh* (turkiska pass) verkar inte vara så ovanliga när allt kommer omkring. Dr D:s tjänare som först översatte det åt oss, måste ha överdrivit lite – enligt föreskriften bör vi i alla fall erbjudas vanlig assistans.

Vi känner oss mycket väl till freds här och känner oss inte ensamma. Fortsätt gärna att be för oss eftersom vi behöver det stödet.

Mr Knapp, amerikansk missionär från inlandet, som är anklagad för uppvigling (tveklöst därför att han visat sitt stöd för de stackars armenierna) och som skall åtalas i Konstantinopel, stannar till i dag *på sin färd*, vi kanske träffar honom. Jag högaktar honom verkligen.

R och jag skickar våra hälsningar till alla våra kära vänner och jag förblir er tillgivna

Helen B H

PS Killis, den 22 april

Vi lämnade Alexandretta i går prick kl 6 på morgonen och gav oss av i en vagn för oss och en vagn för vårt bagage och betjänten samt två *zapiteher* som skulle beskydda oss. Färden gick först över en farlig malariasmittad slätt, sedan uppför vackra bergssluttningar och dalgångar. Vyerna var betagande, luften klar och eftersom det regnade i början av dagen tycktes en vacker regnbåge färdas med oss vilket vi uppfattade som ett lyckotecken för vår resa. Efter en stund tog vi oss ner utför en lång, vacker sicksacksväg. Vägen var fantastisk och de mest underbara blommor kantade vägen, det fanns mängder av anemoner. Nedanför oss låg en stor sjö och träskmark men vi när kom fram till stranden märkte vi att klimatet var annorlunda jämfört med A. Landet var rikt, betesmarkerna var goda, bäckarna många, till hälften täckta med vackra vita vattenblommor. Enorma hjordar av får, kameler, bufflar och även hästar, och vägen tycktes utgöra en ständig karavan. Hundratals kameler, mängder av åsnor och packhästar. Handeln mellan Alexandretta och Aleppo torde vara betydande för att kunna hålla igång en sådan strid handelsström.

Längs hela slätten verkade jordbruket mycket mer välmående än vad vi hade föreställt oss. Stora odlingar med majs och betesmarker, senare fikon

© Assyrian Chaldean Syriac Association

och olivlundar, några vinodlingar. Det var mycket bördigare än Palestina. Jorden verkade vara mycket bördig och som om det inte kunde uttömmas.

Då och då såg vi underliga högar **(SE TECKNING s 24)** på slätten. R sade att de troligen täckte ruinstäder och att här fanns en gång en avancerad civilisation.

Dagligen eskorterades vi av fyra soldatgrupper och det var underhållande att se deras olika hållning. Sju av de åtta i går hade bra hästar och var fint klädda och hade gevär över axeln. De hälsade när de först kom, och bad om bakhshish innan de lämnade. Däremellan utförde de sin bevakningsuppgift på olika sätt. Flera red hela tiden nära vårt vagnsfönster och tittade in, förmodligen för att se till att vi inte hade ramlat ut, kan jag tänka. En del stack i väg och höll ett ganska stort avstånd framför eller bakom oss, och en kastade faktiskt in en ros genom fönstret. Vi tillryggalade drygt sex mil i går och efteråt stannade vi på en khan – jag hade aldrig varit på ett sådant ställe tidigare – tänk, efter en sådan färd! Vår betjänt som heter Griva och en ung armenier som anslutit sig till vårt sällskap gjorde vad de kunde, men trots detta var de primitiva omständigheterna mycket påtagliga.

Vi passerade enorma rabatter med afodiller på slätten liksom lakritsplantor. I Hamman badade Rendel i en het svavelkälla och mådde mycket bra efteråt.

I dag färdades vi cirka fem mil och nådde denna mycket orientaliska stad. Först fördes vi till den stora khanen där vår ankomst utlöste enorm uppmärksamhet. Efteråt besökte vi ett tyst grekiskt hem och blev tacksamma för herr Aristides gästfrihet. Han är hjälpreda åt mr Walker i A. och vi hade med ett brev som garanterade att vi blev välkomnade. När vi kom fram fick vi höra att 100 män hade dödats den 20 mars och att ungefär 50 fortfarande led av blessyrerna de ådragit sig. Det verkar finnas flera inflytelserika turkiska familjer här som gjorde vad de kunde för att förhindra blodbadet. Vi såg en ung läkare från Beyrout (Beirut) som gör vad han kan, men han berättade om många skräckscener, särskilt om avhuggna händer vilket verkar vara en vanlig företeelse i dessa utbrott.

Brev Nr 6

Resa till Aintab - Oroligheter i Killis - Tidig färd stoppas - Svår natt - Ankomst till Aintab

Aintab, 23 april 1896

Vi har precis kommit fram och upptäckte att det finns en postsändning som går sjövägen i dag så jag tar tillfället att meddela var vi befinner oss. De senaste fyra dagarna har vi varit på resande fot och vi är rätt slitna.

© Assyrian Chaldean Syriac Association

Vi färdades två dagar med vagn och hyrde en vagn eller *araba* för våra betjänter och förnödenheter. När vägarna var som bäst avverkade vi med detta färdsätt sex mil i måndags och nästan lika mycket i tisdags, och efter två dagar var vi framme i Killis som ni minns var scenen för den senaste massakern för cirka tre veckor sedan. Vi befann oss i stormens efterdyningar och kunde bilda oss en uppfattning om hur det kan ha tett sig. Den armeniska kyrkan hade omvandlats till sjukhus och jag fick veta att sju män låg kvar, flera av dem kommer inte att klara sig. Eftersom det inte är min sak att kasta mig brådstörtat ut i landets politiska liv ägnade jag mig inte åt flanörens naturliga drift att titta på sådant som hör samman med död eller döende, och utan tvekan bör myndigheterna ha välkomnat mitt agerande. Jag hörde talas att *kaymakamen* eller borgmästaren ogillar sådana besök och jag tror inte att han ville att bilder inifrån kyrkan skulle tas eller att att en "intervju" (i den moderna betydelsen) skulle göras med offren eller läkarna.

Vi hade stora problem att lämna Killis. Jag beställde hästar för att kunna resa vid sextiden och var själv uppe vid femtiden för att övervaka det hela, men inga hästar kom och först efter ett tag kom två, tre oroliga mulåsnor. Vi bråkade med Killisborna i två och en halv timme och lyckades lätta ankar (vänligen notera min grekiska förkärlek för havet och hur det rör ihop mina metaforer) vid halv nio-tiden.

Följderna av denna försening framstod klart på eftermiddagen när polismannen eller *zaptieh* som ansvarade för oss sade att det var osäkert att fortsätta mot Aintab eftersom vägen var full med tjerkesser och rövare, och att vi måste tillbringa natten på en bykhan. Mina kära vänner kommer att betrakta det som en historisk välsignelse att ha sluppit att vistas i sådana boningar. De utgjorde en blandning av bråk mellan vilda män och vilda smådjur, men jag tror att det är bäst att låta Helen beskriva den hemska natten, försöket att bryta sig in till oss och det oroliga läget runtomkring.[9] Jag tror inte att vi har någonsin sovit mindre, tillbringat en längre natt eller glatts mera åt dagsljuset och var redo att hoppa upp från från golvet där vi låg för att tacka Gud att klockan var fem och det var dags att ge sig av.

Och i dag har vi fortsatt framåt sakteliga, trötta och med lite värk, mot den stora amerikanska högskolan i Aintab. Vi njuter nu lyxen av ett varmt bad och gästfriheten av vårt vänliga värdfolk, Dr och mrs Fuller.

Nu vet ni var vi finns på kartan. Vi har en säker plats i era böner och även om ni kan ha svårt att be meningsfullt för oss, som vore vi Robinson Kruse på en öde ö. Men kärleken hittar till sådan platser.

J R H

Brev Nr 7

[9] Uppenbarligen har brevet gått förlorat. J R H

© Assyrian Orthodox Syriac Association

Amerikansk tapperhet - Officiell skenhelighet och ödestro - Uppgifter om den stora massakern - England smädas - Armeniska kvinnoockupationer - Några barmhärtiga turkar

Dr Fullers bostad, American College, Aintab, 24 april 1896

Kära vänner, intresset är så stort och de vi ser och hör varje timme så anmärkningsvärt att jag är nöjd om jag bara kan förmedla en *hundradel* av vad vi får del av och höra.

Och låt mig först säga att ord kan aldrig uttrycka den vänlighet och omsorg som vi fått ta emot här, inte heller vår förundran över att ett sådant ställe och arbete finns mitt i en så fientlig omgivning. Här finns en vacker byggnad med stora parker, tennisbana, hus för ordförande och professorer och med ett ord frid, kultur, kristendom, artighet, utbildning omgiven av fyra stora murar och en vaktmästarbostad. Utanför härskar anarki, fanatism och förvirring. Dr och mrs F delar ansvaret att leda detta stora arbete, var och en värdig sitt speciella ansvarsområde och aldrig nedslagna eller uppgivna då turkiska regeringen har begärt att de skall avskedas för uppvigling. (Denna begäran har, vilket jag knappast behöver säga, inte mottagits väl av amerikanska ambassaden och de är fortfarande kvar.)

För att visa hur tappert de uppträder måste jag nämna ett exempel som särskilt visar fru F:s karaktär. Nyligen eskorterade hennes make några kvinnliga missionärer till Alexandretta och Aintabs guvernör tog tillfället i akt att kräva att en äldre professor skulle gripas, en ädel, äldre armenisk herre (som tillbringade en timme med oss i går kväll). Turkarna hade försökt komma åt honom tidigare och hade avvisats och när doktorn var borta trodde de att de skulle lyckas! En tjänsteman anlände en morgon med en skrivelse från guvernören och bad artigt fru F att får reda på vem som var hennes makes ställföreträdare? Hon svarade att *hon var det* när han med stort beklagande lämnade över sitt dokument. Hon tittade på det och sade att en sådan begäran var omöjlig att hörsamma. Han stod på sig och fastslog sina maktbefogenheter, men hon sade helt enkelt "nej". Hon skulle gå själv om så krävdes, men aldrig skulle hon lämna över professorn! Tjänstemannen återvände samma väg som han kommit och sedan dess har de inte hört mer om saken. Professorns bostad ligger femton minuters gångväg från högskolan men han har inte varit utanför bostaden på ett halvår. Inte heller vågar sig några andra armeniska högskoleanställda ut. Ingen gjorde det under tre månader.

Det finns ett antal intressanta människor på området som har förlorat sina hem. De verkar alla tålmodiga och gör sitt bästa för att vara tillitsfulla och förhoppningsfulla.

En kvinna blev vittne till hur hennes harmonium och symaskin slogs sönder. Men förlusten av sådana ägodelar är en struntsak jämfört med andra förluster. Hennes man är fängslad i Aleppo. En del marodörer som märker att de

© Assyrian Chaldean Syriac Association

inte kan använda sakerna de stal i samband med massakrerna håller på att föra tillbaka föremålen och kräver helt sonika att de forna ägarna skall köpa tillbaka dem! Ungefär 300 dödades här den 16 november 1895 och många stympades, händer och högerarm höggs av, ögon skars ut för att dessa stackars människor skulle bli hjälplösa. Dr F säger att när de kom fram dagen efter massakern var det fruktansvärt att höra dem ropa på att få dö för att slippa lida.

Samma dag besökte han guvernörens bostad där han satt tillsammans med dennes närmaste. När dr F kom in var han mycket artig och sade "Ack! Det är fruktansvärt! Vår stad är nästan helt förstörd men vad kan vi göra? Det är Guds vilja."[10] Samtidigt som dessa beklaganden hördes höll de finaste mattorna och andra möbler från de plundrade husen på att föras till deras hem där man senare kunde känna igen föremålen.

Ett av de grymma sätten att röra upp de kristnas känslor liksom att angripa offrens kroppar här och på andra ställen var att skära dem två gånger över bröstet i form av ett kors och säga "Var är din Kristus nu? Var är din Jesus? Varför kommer inte Han och räddar dig?" Efter massakern drabbades turkarna av panik att engelsmännen skulle komma och bestraffa dem och många sökte upp armenierna och sade "Ni vet att vi inte tillät att ni dödades (?), nu måste ni beskydda oss."

Stämningen förändrades när de upptäckte att inga engelsmän kom. Sedan lät de *flera gånger* leda en åsna med en mager hund fastbunden på ryggen runt staden och under stort ståhej och skrän ropade de "Bereden väg för drottning Victoria!" De hade också en liknande procession som hånade Kristus som de sade inte var bättre än drottning Victoria på att rädda armenierna. Apropå fruktan för engelsmännens ankomst för att bestraffa dem berättade en del turkar att en underjordisk brunn som höll på att grävas på collegeområdet var en *underjordisk väg till England* och att snart skulle engelska soldater komma från djupen och förstöra staden! Andra sade att det inte var en underjordisk väg till *England* utan till *självaste Amerika!*

Vi har nu haft tillfälle att se armenierna, både högre och lägre klasser. Professorerna här och deras hustrur och familjer utgör trädets krona, och kanske landets finaste och mest välutbildade. Och då de tillbringat merparten av två kvällar här i fru F:s salong med oss har det inte funnits brist på samtalsämnen och vi blev ganska väl bekanta. Alla talar utmärkt engelska och berättar med stort intresse och kunnighet om läget. Ja, jag anser inte att de står européerna efter på något vis. De är fina herrar, både fysikt och intellektuellt.

© Assyrian Dialogue-Syriac Association

---

[10] Varje försök att ifrågasätta detta fatalistiska påstående möts av frågan: ” Sker något utan Gud ?” Om vi inte kan bemöta frågan (och det enda sättet att göra det är att säga att andra saker kommer att ske snart ”med Gud ”), kan vi åtminstone i denna fråga spåra kvarlevorna av en tidigare teologi än den turkiska. I de tolv apostlarnas undervisning får vi reda på att vi skall ta emot det som tillkommer oss som gott — *med vetskapen om att utan Gud sker inget !* I den tidiga kyrkan kan det ha funnits drag av fatalism. Alla österländska kyrkor uppvisar spår av detta. — J R H

I går tog fru S, hustru till dr Shephard (precis hemkommen med engelske konsuln, mr Barnham från Zeitun och Marash), med mig till ett antal fattiga hem i staden varifrån män och söner förts bort efter den senaste tidens oroligheter – antingen har de dödats eller fängslats. Fru S har anställt ett antal, närmare 200, av dessa män och kvinnor för att sy, ett utsökt hantverk som de verkar vara födda till. Resultaten skickar hon till "Liberty's" i London. Jag skulle mycket gärna se att några av armeniernas engelska kväkarvänner skulle öppna en butik för försäljning så att inte ett vanligt företag lägger beslag på vinsterna från dessa produkter. Man önskar att varje stackars kvinna får varje penny. Vi gick från hus till hus (fem eller sex) och där var det skinande rent, de var mycket prydliga – händerna var fina och rena för det vackra arbetet. Och även om väggarna var kala fanns i varje hem en blomma eller två, doftande pelargoner mestadels och varje gång fick vi en båda en kvist innan vi gick. I bättre hem gav de en liten blomsteruppsättning för rockslaget, men man kan inte hälsa på någon utan att få blommor! Flickorna här är oerhört vackra, strålande bruna ögon, fint markerade ögonbryn, vita jämna tänder och artiga. De har satt upp sitt glänsande svarta hår i långa flätor. Det är dessa kvinnor turkarna rövar bort och behandlar som vi känner till. Mjuka, enkla och fina flickor! Flera fall som vi hörde talas om var sorgliga.

Jag tog min Frena-kamera med mig och fotograferade en del förstörda, brända hus men jag önskar att jag hade kunnat fotografera en katakomb under ett hus, som jag gick ner i. En familj gräver ut den under sin gård. De finare husen skyddas av höga murar och järnportar med en gård innanför – och det finns *ingen insyn till gården* så de förbereder en tillflyktsplats för framtida oroligheter. Det var svårt att ta sig ner, cirka tre meter under marken men väl där hade de redan gjort en hygglig grotta, som påminde mycket om kamrarna i Roms katakomber. Denna katakomb är ansluten till brunnen så i händelse av internering skulle de ha tillgång till vatten. Jag passade på att berätta om hur de första kristna hade lidit i Rom och agerade ganska mycket som de gjorde, samtidigt som jag uttryckte min önskan att katakomben inte skulle komma till användning.

När ett av de större kristna husen angreps och stacks i brand ropade någon efter en vattenslang. En man sprang för att hämta den. Den fördes *inte till vatten utan till ett oljefat* och branden förvärrades i stället för hindrades. Kvinnan i huset och hennes son sköts när de kom ut och erbjöd mobben vad de krävde. Kropparna brändes.

Det var inte min avsikt att återge så många skräckhistorier i mina brev men jag måste lägga till ett som jag fick höra talas om i går vid tennisbanan. En student berättade den för några skräckslagna kamrater, som sedan översatte för mig. En av dem, en hetlevrad ung man, lämnade högskolan vid tidpunkten för Zeitun-oroligheterna och tänkte hjälpa sina landsmän där. Nyheter kom att han hade dött i fängelse och på hans döda fot fanns märken efter en glödhet hästsko.

© Assyrian Graphic Syriac Association

Nu till något annat. Det kommer att lyfta era sinnen att veta att alla turkar är inte grymma. Amerikanska sjukhuset här skulle onekligen ha plundrats om det inte hade varit för ansträngningarna som gjordes av en turk, vars bror räddades av dr S. Andra turkar gömde också kristna vänner och grannar i sina hem. Armenierna själva hjälper varandra väldigt fint.[11] Så är fallet överallt. Det är inte bara England och Amerika som skänkt pengar. Många rika armenier har givit mycket. De hjälper de sjuka och tar kärleksfullt hand om de hemlösa i kyrkan och skolorna här.

Detta brev är så långt att jag måste sluta nu, men jag har redan tillräckligt mycket fakta för att fylla flera brev. I går återkom engelske konsuln som varit i Zeitun i månader och dr S som varit där sedan febern bröt ut. Konsuln var svag efter att ha precis återhämtat sig från tyfusen. Hela morgonen har han tagit emot besökare i salongen. Aintabs turkiske guvernör kom på besök, sedan kom generalen för den turkiska armén i Mindre Asien och hans adjutant som nu bor här. När de hade lämnat kom en ärkebiskop, den protestantiske chefen för KFUM, en armenisk herre som är utbildad i Amerika och England. Vilka kontraster, vilka olika faser i livet befann sig inte alla dessa män i. Det kan ni säkert föreställa er lika väl som jag. Men R och jag satt kvar under alla besöken och tog alla i hand, även om jag inte gillade att göra det med turkarna. Men de är bara verktyg, inte de som är ansvariga eller de som planlagt tragedin. Jag tyckte mer synd om dem än något annat medan jag såg dem röka, dricka kaffe, äta godis och skratta.

Sedan dess har jag varit till sjukhuset och sett tårarna strila utför kinderna på en man som grymt blivit förlamad för livet. Han berättade om hur hans familj och vänner dödats men undkom själv. Där var en stackars kvinna från Urfa vars hand var nästan avhuggen. Hon blev lite upplivad när jag sade att jag skulle besöka hennes stad. Hon skickade hälsningar till sin 14-årige son och miss Shattuck.

I morgon kommer vi att ha en underbar dag. I England är det bönedag för Armenien och inledningen på en veckas gudstjänster här. Den stora gregorianska kyrkan - med plats för 3 000 människor när den är fullsatt - kommer att vara överfylld två gånger om. En gång vid gryningen av männen och

© Assyrian-Chaldean-Syriac Association

---

[11] Denna lilla tabell över penning- och andra gåvor som gjordes i Aintab mella 16 november 1895 och 8 mars 1896 verifierar detta påsteånde. Värdet anges i piastrar:

—

Spannmål . . . 13 000 Bröd etc. . . . 350 Vete . . . 12 100 Skor etc . . . 250 Linser . . . 2 050 Tvål . . . 120 Melasser . . . 1 025 Kläder och tyg . . . 30 220 Russin . . . 2 250 Sängkläder . . . 1 560 Salt . . . 125

Alaja (????) . . . 2 152 Träkol . . 2 152 Prydnadsföremål (guld och silver) . . . 3 145 Trä etc . . . 515 Kontanter . . . 31 123 Smör . . . 513 . . . Olivolja . . . 100 . . . Kött . . . 2 560 Grönsaker . . . 270

Totalt . . . . . 104 548 = £ T. 829

Det ser ut som om det fortfarande råder ett samband mellan ”djup fattigdom” och ”frikostighetens gåva”. —

J R H

då dr Fuller och R skall tala och sedan vid middagstid med kvinnorna (något som aldrig inträffat tidigare) då jag skall läsa upp ett brev från Kvinnliga hjälpkommitén för armenierna, Women's Armenian Relief Committee, samt hålla ett tal. Även ett stödbrev från Amerika skall läsas upp. Kyrkans gregorianska präster kommer att närvara. En protestantisk pastor och en professor vid högskolan kommer att hålla i samlingen och tolka, men inga andra män. Samtidigt kommer en barnsamling att hållas i en annan kyrka.

På eftermiddagen skall R tala i protestantiska kyrkan och på kvällen skall vi båda medverka vid gudstjänsten på högskolan. För tre veckor sedan hade dessa samlingar varit helt otänkbara men ni ser vilken underbar *ledning* som har fört oss till denna vecka av gudstjänster och bön, och som vi inte kände till.

Er tillgivna
Helen B H

[Eftersom det är intressant att känna till grunderna för försöket att utvisa dr Fuller från landet (som nämns i föregående brev), lägger jag till lite korrespondens med honom daterad 19 augusti 1896 som visar hur grundlös och orättvis agitationen mot amerikanerna var. J R H

Veckan i Aintab har varit mycket stillsam men det har kulminerat i en typisk incident som kommer att vara av intresse för alla som följt utvecklingen i detta land - nämligen den första massakern och plundringen i Urfa som ägde rum den 25-27 oktober. Miss Shattuck var då den enda medlemmen av vårt missionssällskap i Urfa. Medan folkhopen fortfarande mördade och plundrade hennes grannar skickade hon ett brev med kurir till oss i Aintab. Brevet överlämnades den 26 oktober. I november då mannen var på väg tillbaka gav jag honom ett brev för miss S. Mannen greps i Biredjik, hans papper beslagtogs och han ställdes inför rätta och dömdes som spion. Omgående och högljutt rapporterades det att polisen tagit i beslag ett brev som skrivits av högskolans ordförande och att det innehöll otvetydiga, förödande bevis för missionärernas samarbete med de politiska upprorsmakarna. Stor möda ägnades åt att sprida brevet i Aintab och Urfa. Valin använde det för ständiga och formella klagomål till vår konsul i Aleppo. Eftersom jag var helt okunnig om vad brevet handlade om kunde jag bara utfärda och upprepa ett allmänt svar om att vara oskyldig och kräva att ett brev som jag undertecknat skulle läggas fram, som regeringen rätteligen kunde protestera mot. Jag skrev särskilt till vår konsul, mr Poche, och bemyndigade honom att tydligt och klart dementera all slags politisk inblandning eller planläggning från min sida och bad honom att kräva att valin lämnade över kopior av eventuellt besvärande brev som jag hade undertecknat. Likaså erbjöd jag mig att personligen besöka Aleppo för att förklara eller besvara det som kan ha orsakat regeringen oro genom handlingar eller utsagor. Denna strategi föll inte Hans Excellens på läppen. Anklagelserna mot vårt missionssällskap hölls ständigt vid liv och främst på grundval av detta

© Assyrian Chaldean Syriac Association

mystiska brev. Två upprop - ett undertecknat av den nuvarande guvernören och några av de främsta tjänstemännen i Aintab och ett annat som skrevs under av ganska många invånare - framställde högskolan som ett uppviglingscentrum, och missionärerna som högst tvivelaktiga personer. Deras omedelbara utvisning begärdes och uppropen skickades till Aleppo och Konstantinopel. När vår ambassadör återvände från Amerika kom saken upp igen och en kopia av det beryktade brevet begärdes fram, och presenterades slutligen. Jag har nöjet att bifoga en kopia och uppmanar alla som har anledning att skicka brev till Turkiet att studera vad som anses "uppviglande".

Aintab, 1 november 1895

Kära miss Shattuck

Ert brev har kommit. Vi är mycket oroliga för er. Särskilt som vi inte får ytterligare besked. Vi gör allt i vår makt för att skydda er.

När ert brev anlände var både dr S och mrs S bortresta. Dr S kom i går kväll men för närvarande förefaller det inte vara möjligt att kunna nå fram till Urfa. Broder S kommer att vara här på lördag eller måndag och vi kommer att göra allt i vår makt att kontakta er. Var förvissad om att vi tänker och ber ständigt för er. Läget är kritiskt men än så länge har det inte varit några utbrott. Dr S och mrs Fuller skickar många varma hälsningar vilket alla i vår krets skulle göra om de kände till detta brev.

Högaktningsfullt

(undertecknat) A Fuller]

Brev Nr 8

Amerikansk civilisation mitt i turkiska förödelsen – Religiös blomstring i Aintab - Fantastiska gudstjänster i den gamla gregorianska kyrkan och protestantiska kyrkan

Aintab, 27 april 1896

Jag får inte dröja med att skriva och berätta hur vårt arbete här blir allt mer intressant och den underbara utvecklingen. Vi är mycket imponerade över vad vi får se här i fråga om konflikten mellan civilisation och barbarism, och människors religiösa befrielse ur uråldrig vidskepelse. Vi bor på American College som uträttat ett stort arbete i denna del av Turkiet och som naturligtvis är hatat av mer fanatiskt sinnade muslimer. Att vistas i denna oas är en obeskrivlig njutning. Här kan man njuta av några av det västerländska livets bekvämligheter. Låter det underligt att jag spelar tennis med professorer och studenter i Aintab och att stycken ur *Messias* sjöngs för oss i går kväll? Om det överraskar er, är det lika underligt för oss som var helt oförberedda på att se hur snabbt utvecklingen har varit här under senare år. Inte undra på att myndigheterna är oroade eftersom de ser den gamla ordningen gå under, och

© Assyrian Chaldean-Syriac Association

känner sin makt minska dag för dag. Men nog om detta, jag vill bara betona att Armeniens roll i civilisationen inte har uppfattats tillräckligt av den enkla anledningen att denna plats ändras så snabbt.

Föreställ er hur vi bor i ett vackert amerikanskt hus på högskolans område. Vi blickar ut över dalen mot Amerikanska sjukhuset och flickseminariet. Staden med dess minareter ligger bakom. Till vänster den gamla arabiska borgen som ser ut att vara uppförd på en tidigare ruin från korsfararnas tid. Om bilden är riktig, vilket jag anser, så visar den på den västerländska kristendomens urmodiga riddarideal, islams barbariska upplösning och hur framsteget rycker fram från bortom haven. En enastående kombination! Ett ögonblick vilar ögat på de utbrända ruinerna efter november-massakern, nästa på tornen och bröstvärnen som vittnar om medeltida strider och sida vid sida ligger ståtliga byggnader som representerar missionsrörelsen och 1800-talets välgörenhet.

Men det jag vill främst vill berätta om att är att vi bevittnar anmärkningsvärda religiösa fenomen. Den första följden av alla dessa hemska massakrer har varit att föra samman alla olika kristna grupper och skapa en religiös enhet som inga kyrkomöten kunnat göra. Jag tror att jag tidigare nämnt att en armenisk protestantisk pastor i Konstantinopel sade till mig med tanke på försoningen som ägde rum mellan protestanter och den gamla armeniska kyrkan att det inte skule dröja länge innan evangelikala predikanter skulle ta plats i de gamla kyrkorna. Men jag hade verkligen inte trott att jag skulle bevittna detta så snart eller vara en liten kugge i händelsekedjan. Det är ett faktum här i Aintab. Och när jag berättar om det kommer ni säkerligen förvånas och prisa Gud. I går talade min fru och jag inför samlingar om cirka 11 000 männiuskor och enbart det är tillräckligt för att denna dag skall kunna vara en av vårt livs mest minnesvärda.

Det skedde genom tre samverkande faktorer. Först, den fruktansvärda massakerns enhetsskapande påverkan. Samma skäl ställde den första kristna kyrkan, de ortodoxa och så kallade kättare inför samma tribunal och ledde ofta till att kättaren helgonförklarades tillsammans med den ortodoxe (vilket var fallet med Perpetua och Felicitas och andra välkända martyrer). Och de kristna har förts samman på ett fantastiskt sätt genom prövingarna de utstått. En av pastorerna sade till mig i dag: "Vi var som kalla järnstycken men denna förföljelse har svetsat oss samman." Den andra faktorn är det stöd som kommit från gamla engelska och amerikanska evanglikala och de har dragit sina egna slutsatser. De säger: "Nu förstår vi oss på protestanterna och vet att de inte är kättare." Och för det tredje, eftersom hjälpen att lindra folkets nöd mestadels förmedlats genom inhemska armeniska präster, som arbetar tillsammans med gamla gregorianska armenier, har religionens båda poler ifråga om tanke och liv förts samman så att kärleksgnistor ständigt regnat. Tveklöst har också andra faktorer påverkat som inte passar in i första, andra eller tredje gruppen eftersom de finns i allt. Nåväl, en följd av oroligheterna i Aintab har varit att

© Assyrian Chaldean Syriac Association

protestanterna (däribland professorer på högskolan och inhemska predikanter) har predikat om evangeliet i den gamla gregorianska kyrkan, mitt under den gamla gregorianska riten.

Mitt under sin sorg har folket också riktat sin uppmärksamhet mot religionen på ett tidigare oanat sätt. Alla kyrkor är fyllda, i allmänhet två gånger om dagen och människor sitter i timmar för att höra om Guds rikes tröst. I går, som jag sade, var vår stora dag. Dr Fuller, ordförande i American College, hade bjudits in att predika under gregorianska högmässan och han utverkade tillstånd för mig att komma och dela den förmånen med honom. Det var första gången för oss båda. Gudstjänsten började efter gryningen och eftersom riten är oerhört lång och tar två timmar utan predikan – kan ni ana hur det blev med ett par protestantiska talare insprängda.

Jag steg upp tio över fem och efter en kopp kaffe och lite bröd var vi på väg mot kyrkan där vi fann att gudstjänsten pågått en bra stund. Men vilken syn! Från vägg till vägg fanns ett formligt hav av huvuden. Männen stod förstås efersom det inte finns några bänkar, endast mattor på golvet och jag behöver inte tala om att antalet besökare ökar kraftigt när folk står eller sitter tätt samman på golvet. En skara kvinnor satt på läktarna och bakom spjälverk, och en blick upp över lanternan visade att en grupp kvinnor också lyssnade på taket. Jag antar att det måste ha varit 3 000 människor på plats och ytterligare ett tusental på gården som inte kunde ta sig in i kyrkan. Vid de första solstrålarna uppstod en fantastisk färgblandning som är svår att beskriva med alla röda huvudbonader, blåa jackor och randiga skjortor. Gudstjänsten är mycket längre än de flesta mässor jag känner till. Huvudinslagen i nattvarden var inte svåra att känna igen. Hela församlingen läste den nicenska trosbekännelsen, och fredskyssen gavs - vanligtvis genom att man vände kinderna mot grannarna, först den ena och sedan den andra sidan. Men läppar och ansikte hade ingen kontakt. Prästernas procession när de förde nattvardsbrödet och vinet från en altare till den andra, för att sedan sättas i händerna på tjänaren var mycket intressant. Prästen som närmade sig citerade psalmen "Lyft upp era huvuden" och tjänaren frågade "Vem är denna Ärans konung?" och så vidare. Brödet och vinet placerades på altaret. Men jag behöver inte gå in mer på denna gamla rit. Ja, jag förstår den inte så väl som jag skulle önska (nu talar jag som arkeolog). I mitten av gudstjänsten läste en präst en lista över bidrag till de fattiga, vanligtvis i form av tack eller böneönskemål och det var mycket intressant att notera att inte mindre än fyra inlägg rörde att den amerikanska läkaren (dr Shephard) skulle återvända säkert från Zeitun. En person tillade "och för den engelske konsulns säkra återkomst", som människor bett för i den stora kyrkan.

När det var dags för predikan introducerades dr Fuller som talade utan manus. De lyssnade uppmäksamt och mumlade ofta eller sade ett stillsamt "amen" som tecken på att de höll med. Vid det laget var jag tillbaka i Antiokia med Chrysostomos. Sedan var det min tur att säga några ord. Därefter fortsatte gudstjänsten. Brödet och vinet upphöjdes. En del välsignat bröd delades ut och

© Assyrian Children Syria Association

slutligen lästes första kapitlet i Johannes evangeliet (på gammalarameiska, tror jag) varpå liturgin avslutades. En kort akt inleddes därefter till minne av de döda men vid det laget var vi trötta, hon hade blivit åtta. De flesta människor var på väg ut. Vi kom tillbaka till högskolan tacksamma för att ha haft tillfälle att tala om Guds rike för människor som inte vanligen hör något om det, förutom några otydliga hänvisningar i riten.

Vid middagstid var kyrkan fullsatt igen men denna gång var det 3 000 kvinnor på golvet och min kära fru fick uppleva mysterierna. Jag får låta henne berätta om sina intryck från den märkliga gudstjänsten.

Eftermiddagen ägnades åt gudstjänster i nästan alla kyrkor och jag lovade att hjälpa till vid första och andra protestanstiska kyrkan med början vid den senare. Eftersom det sannolikt skulle bli en stor folkmassa anordnade de protestantiska pastorerna en gudstjänst i den gamla armeniska kyrkan. För att inte vara ensidig uppläts första timmen i gudstjänsten i den andra protestanstiska kyrkan till gregorianerna som fick ha med sig sin egen altare som de satte upp med rökelsekar och andra nödvändigheter framför den protestantiska predikstolen. Och när de förrättat sin kvällsgudstjänst började den protestantiska gudstjänsten. Åter igen en fantastisk syn. De öppna läktarna och en liten del av golvet reserverades för kvinnorna. Resten fylldes av en tät skara gudstjänstfirare som fyllde byggnaden långt innan det skulle börja. De skulle också, att döma av deras intresse, gladeligen ha stannat hela dagen. Professor Papagian ledde gudstjänsten och förklarade skriften. Sedan kallade han mig och tolkade mig väldigt fint. När jag var färdig smög vi iväg till den andra kyrkan och han predikade själv.

Första kyrkan är en underbar byggnad med ett vagntak på träpelare och utan läktare. Denna gång satt kvinnorna på en sida av golvet som reserverats för dem. Det måste åter ha rört sig om 3 000 människor och så uppmärksamma de var! Först predikade pastorn (utbildad vid Yale universitetet i Amerika) om behovet av att utveckla tolkningen av kristendomen varpå jag gjorde mitt korta inlägg. Mina tankar fylldes över vad jag hade sett och hört.

På kvällen hade vi en samling med högskolans studenter där både jag och min fru talade. Men ni kan mycket väl föreställa er att vi var verkligen trötta vid kvällningen. Men vem skulle inte vara det efter en sådan insats!

Nu måste jag avsluta detta brev. Människorna som jag berättat om är lika bra som dem ni skulle kunna samla ihop i England. Ack, att de skulle förintas! Predikanterna som jag har arbetat med har varit uppriktiga, utbildade och gudfruktiga. Vi mår bra och är lyckliga. Tidpunkten för vår ankomst var rätt. För några veckor sedan kunde människorna knappt ta sig ut och även nu råder stor fara och ständig fruktan. Men undan för undan återfår de modet. Vi gör allt vi kan för att hjälpa dem. Fortsätt att be tillsammans med oss till Herren för detta olyckliga land och detta dyrbara folk.

Rendel Harris

© Assyrian Orthodox in Syriac Association

Brev Nr 9

Över Eufrat - Den stora floden torkar ut - Kurderna sprids ut - Urfas hjältinna, miss Shattuck

Urfa, 5 maj 1896

Kära vänner,

När vi korsade Eufrat i torsdags ser ni att vi äntligen begripit "det välsignade ordet Mesopotamien". Vi anlände hit i lördags. Vi har haft två, tre dagar att se oss om och samla ihop oss. Vi tog oss över Eufrat vid Biredjik där det inte finns en enda kvarvarande kristen, alla har dödats eller gått över till islam.[12] Vi mötte några av dess olyckliga avfällingar och en eller två ingick faktiskt i vårt sällskap om jag inte misstar mig. En man som kom till Aintab grät bittert över sin olycka och kommer att tillsammans med andra vittna om sin tro igen när läget förbättras. Jag föreställer mig att det inte blir så lätt. En annan man skickar bud om att han har gått över till islam för sin frus och barns skull samt sin utsatta situation i landet, men han och frun fortsätter att i hemlighet be morgon- och aftonbön. Stackare! Vi kan nog inte föreställa oss skräcken de lever i.

När vi närmade oss Eufrat frågade jag Helen om hon trodde att floden skulle vara uttorkad, vilket förstås anspelade på stycket i Uppenbarelseboken om att den stora floden Eufrat skulle torka ut för att bereda väg för österns kungar. Men jag var knappast beredd på att sagda händelse verklingen ägt rum. Det var inte länge sedan den stora floden hade haft mängder med vatten men nu krympt till en femtedel av sin storlek, och det föreföll enkelt att dra slutsatsen att Eufrats upptorkning var ett vanligt vårtecken. Stycket i Uppenbarelseboken är en kodad hänvisning till att när vårfloderna sjunker undan står en parthisk armé redo att ta sig över floden. Jag läser det som historia, precis som många andra händelser i den boken och den enda frågan är att avgöra tidpunkten för den hotande invasionen. Partherna utgjorde världens skräck, åtminstone i Östern, under århundradet före och efter Kristus. De var i stor skala vad kurderna i dag är i mindre utsträckning.

ILLUSTRATION s 50

Från en teckning av mrs J Rendel Harris

Urfa, nerbränd gregoriansk kyrka och gammal fästning

På tal om kurder var jag överraskad över hur långt västerut de brett ut sig. Vår färd från Biredjik till Urfa tog oss i två dagar över delvis bergiga, böljande landskap med många får- och gethjordar, och delvis genom vackra slätter med böljande majs. Men kurderna ägde det mesta. De var inte bara nomader som besökte vårbetet utan också jordbrukare. Vi tillbringade natten i

[12] Vicekonsul Fitzmaurices inflytande har bidragit till att dessa tvångsomvända har tillåtits återgå till sin tidigare tro enligt vad vi har inhämtat. — J R H

© Assyrian Chaldean Syriac Association

Serouj (det gamla Serug en plats jag var mycket intresserad av eftersom det var hemort för en av den syriska kyrkans mest berömda män, Jakob från Serug). Staden är nu bara en samling kurdiska lerhyddor och liknar en mängd bikupor. Hela slätten är täckt med liknade myrstackar som får en att tänka på Afrika snarare än Asien. Inget kvarstår av denna regions gamla civilisation utom en rad kullar eller högar som täcker platserna för gamla städer och byar, och är utan tvekan rika på fyndigheter om man skulle ha tillstånd att gräva ut dem.

Som sagt, jag var överraskad över den kontroll som kurderna utövade över landet. Nomadiska kurder bodde i tält med vassväggar och kanvastak vid sidan av jordbrukare som plöjde den bördiga slätten. Jag räknar honom som en otyglad vilde. Deras vilda hundar kastade sig mot oss och skulle gladeligen ha slitit oss i stycken, och männen var inte mycket bättre. Denna otyglade vilde är som en kvarnsten för den armeniska befolkningen medan en viss annan otyglad vilde utgör en annan kvarnsten – en herre över och en under. Är det så underligt att de talar om att lämna landet och ivrigt talar om möjligheter att emigrera?

Här i Urfa är vi i staden som en gång var östkristenhetens centrum (hemvist för Abgar, Tatianos och Efraim) och som nu blivit dess bårhus och spira. Vi passar ständigt förbi plundrade butiker och sönderslagna dörrar, vi talar med änkor och tycker synd om föräldralösa. Bland dessa vrak försöker vi hålla hoppet levande och väcka tron åter hos Guds lidande folk. Det är ett dyrbart folk, deras tålamod är oändligt och outsägbart och deras omsorg om varann är stor. Vad väst har gjort för dem är en bråkdel jämfört med vad de gjort för varann. Om det går att lösa problemet att leva här kommer de att göra det, men för min del tror jag att det är ett omöjligt problem att lösa och en tillvarons *reductio ad absurdum*.

Vi gläds över hur hjälpinsatserna bedrivits. Miss Shattuck, hjältinnan efter massakrerna, är pådrivande men hon har en utmärkt lokal (armenisk) grupp som undersöker alla fall och klassificerar dem och sedan ger hjälpen på klokast sätt, så att problemen inte förvärras. Ingen svälter så vitt jag kan utröna. Problemet kan återkomma i höst men för närvarande lever folk och de flesta arbetar igen. Vävarna har anställts för att göra kläder för de nakna, kopparslagarna börjar arbeta med att förse tomma hus med nödvändiga kokkärl och gradvis börjar den sociala ordningens förstörda väv att lappas ihop, och den sönderslagna maskinen göras i ordning för ytterligare några varv. Det största problemet framgent kommer kanske att vara de föräldralösa, men även här tar folk tag i saken. Och att starta barnhem löser inget förrän allt har gjorts för att hitta hem åt dem. En del hjälp kommer att behövas ganska snart men inte omedelbart. Vi har en aning om att huset vi hyr för ett år för summan fem turkiska pund kan bli användbart som ett tillfälligt skydd när vi lämnat, men snart vet vi mer. Det finns smittkoppor i staden och ett fall vårdas på missionsstationen. De verkar inte ha något emot det och har knappt någon aning om desinficering eller andra moderna påfund.

© Assyrian Challenge Syriac Association

Jag finner att erfarenheterna ger mig en bättre förståelse av förutsättningarna för den första kristenheten, läget är lite som under yttersta dagen och man begriper tillkomsten av dessa böcker som handlar om Guds rikets hemliga förhoppningar och domarna som väntar förföljarna. Jag måste återge en berättelse från ett muslimskt kvarter. En kvinna i Aintab, en muslim som har högt anseende - om det beror på sunt förstånd eller fromhet vet jag knappast (båda torde vara synonyma). Hon uppges ha sökt upp borgmästaren och berättat om en syn hon fick av ett träd som växte i ett vattenkärl. Kärlet fylldes gradvis och när det var fyllt föll trädet över. Förklaringen var att kärlet rymde de kristnas tårar. Jag överlåter åt er att tolka resten och att ni ger ert bidrag till floden. Jag skickar varje god önskan till mina kära vänner

J R H

Brev Nr 10

En morgon med miss Shattuck i Urfa

6 maj 1896

Käre vän, H S Newman,

I denna tid av svårigheter och kris i Armenien är uppgifterna Gud ger de amerikanska missionärerna, särskilt de kvinnliga, underbara. I Van känner alla till dr Grace Kimball och hennes ädla, framgångsrika arbete. Det som miss Shattuck gör i Urfa är kanske mindre känt, men inte mindre hjältemodigt. Hon utgjorde den kristna befolkningens enda hjälp och hopp under massakrerna (hennes eget liv var i fara under en kris) och allt sedan dess har hennes bostad med missionstationens rum och den anslutande protestantiska kyrkan stått i centrum för utdelningen av hjälpen som strömmat in från Amerika och England samt armenierna själva. Missionsstationshuset vetter mot en stor gård och när jag anlände i morse för ett kort ärende, som jag trodde, såg jag en livlig scen. Där fanns en grupp armenier som väntade på att berätta om sina olika behov. Där fanns två inhemska kvinnor som också är anställda som bibelläsare. De samlar också in bidrag bland de fattiga de besöker för att delas ut fritt till dem som är ännu fattigare. En del av dessa kanske inte kan ge mer än den välkända änkans skärv medan andra ger stora summor och brudar ger guldmynten från sina hemgiften. I går kväll inkom ett par guldörhängen. Dessa bibelkvinnor upptäcker efterhand att de som de besöker hungrar så efter Bibelns tröst att i stället för att träffa på två, tre kvinnor möter de hundratals. I går sade en av bibelkvinnorna till miss Shattuck att det i ett hus och på en gård fanns så många som 300. Då miss Shattuck är rädd för att dra på sig för stor uppmärksamhet har hon sagt åt dem att inte tillåta så stora samlingar. Hur annorlunda är inte denna törst efter evangeliet jämfört med många gynnade engelska städer, och det visar också hur Gud lyfter fram det goda ur det onda.

© Assyrian Chaldean Syriac Association

I närheten av dessa grupper finns en samling barn, de flesta föräldralösa. Två turkiska soldater står bredvid och bevakar platsen (ytterligare ett 20-tal står lite längre bort), några följer med oss när vi går ut och verkar intresserade av vad som sker.

Efter att ha tagit mig uppför utomhustrappan till verandan invid miss Shattucks privata rum, gick jag in och fann henne tillsammans med sin armeniska hjälpkommité. Det är sju dugliga, goda och pålitliga män med ansvarsposter i staden. Hon är deras ledare och rådgivare. Varje dag sitter de i möte och behandlar varje fall för sig, sedan sprider de ut sig och utför det välsignade arbete som de ägnar sig åt.

Precis när jag kommer in funderar de på hur de skall skicka några föräldralösa till Smyrna där de hyggliga tyska diakonerna är redo att hjälpa till. De har också ett brev från mrs Dobrashian i Konstantinopel om att hon skall ta hand om några fler föräldralösa småttingar. Hela frågan behandlas noga. Dagligen får miss Shattuck och kommittén otaliga vädjanden och i morse lät hon översätta ett antal för mig – från en gatuförsäljare som återhämtat sig från sina skador och vädjar om en åsna eftersom han inte orkar med annat arbete, till en döende kvinna som ber att få bli helad och som tror att kommittén besitter all makt. De flesta fallen rör änkor med barn vars män dödats. Kommittéarbetet tar en timme. Sedan är det dags att titta på syarbetet. I ett av missionstationens rum arbetar många flickor med att sy filttyg för mattor och annat, förhoppningsvis för den engelska marknaden. Stora ullhögar görs i ordning i kyrkan som sängar för de fattiga. Detta avlägsnas förstås varje söndag när kyrkan, som rymmer cirka 2 000 människor, är full av besökare. En av miss Shattucks besökare i morse var en armenisk herre som försåg henne med pengar innan hjälpen kunde komma från Europa. Hon höll på att betala tillbaka vad hon hade lånat av honom. Han hade räddats av två turkiska grannar vars fruar besökte miss Shattuck i går när jag var med. Tveklöst är det så att detta slags umgänge med turkarna utgör en av ljuspunkterna i denna mörka bild.

Efter detta besökte miss Shattuck och jag, eskorterad av vakterna och några ur hjälpkommittén, ett armeniskt hus som vänligen lånats ut gratis i två månader för att ta emot föräldralösa tills andra lösningar kan finnas. Det var fruktansvärt hårt åtgånget. Och det finns inte ett enda armeniskt hus som inte uppvisar några spår efter våldet. Men trots förstörelsen är det ett fint gammalt hus som uppenbarligen tillhört en familj eller familjer (livet är partriarkaliskt här) av högre stånd. Huggna marmorpelare och vackert skulpterat träarbete på dörrar och jalussier visar de tidigare ägarnas förfining. Ägaren som var med oss sade att 21 medlemmar av hans familj och släkt hade bott där med honom och dödats under massakern. 21! Tänk hur hans liv och hem har förstörts, och vilket ädelmod och omsorg att kunna glädjas åt att att den förr så lyckliga hemmiljön kunde överlåtas för att ge skydd åt hans folks föräldralösa barn. Sedan miss Shattuck och hennes medhjälpare beslutat sig för vad som behövde åtgärdas fortsatte vi till en liten klinik där några få sårade människor som inte tillfrisknat

© Assyrian Orthodox Syriac Association

eller dött vårdas. Där finns en man med ett stort svärdshugg över ansiktet som klöv hans näsa itu, en annan som sköts genom lungorna, en som fått en hand avhuggen och en annan sårad. Miss Shattuck sade några vänliga ord och tittade trösterikt på dem. Eftersom hon är så upptagen blir det snabbt känt att hon är där och kvinnorna trängs på den yttre gården, var och en hoppas få ett ord eller hälsning från sin enda vän.

Låt mig stanna här med henne omgiven av behövande människor som hon håller av – en kvinna som inte tänker på sig själv och som aldrig tycks tröttna, med djupaste sympati och ömhet men ändå är hon den som utan jämförelse besitter det största förståndet, som brittiske vicekonsuln mr Fitzmaurice uttryckte saken.

Högaktningsfullt vännen
Helen B Harris

Brev Nr 11

Hus hyrs i Urfa - Gamla legender om Edessa - Hjälparbete i staden - En arkeologisk gåta

Urfa, 9 maj 1896

Kära vänner,

Vi har nu slagit oss ner i en del av huset som vi hyrt för en billig penning i ett år. Vi räknar med att vara här en tid eftersom detta är ett av de olyckliga områden som vi uppsöker. Och när vi lämnar är vår tanke att vår del av huset kan användas för föräldralösa (eller urfaungar som jag roar mig med att kalla dem) som staden är full av.

Som ni vet är detta den anrika staden Edessa, den syriska kristenhetens centrum och på många sätt den tidiga kyrkans universitet. Det var till denna stad som kung Abgar enligt sägnen bjöd Jesus Kristus att fly, och utlovade honom beskydd och försäkrade honom att staden var liten men vacker, tillräckligt stor för dem båda. Beskrivningen stämmer fortfarande utom för de sista orden: Jesus Kristus har ingen plats här i dag vad regeringen beträffar. Det är tur att Kristi brev till Abgar som brukade förvaras i stadsarkivet och som skulle garantera staden immunitet visat sig vara en förfalskning, annars skulle det rådande läget vara en ödets ironi. Det är illa nog att folk skall ha drömt att de stått under gudomligt beskydd och sedan behöva vakna upp från denna konstruerade bild genom det grymma styre som kulminerade i de senaste dagarnas ohyggligheter.

Kanske är ni intresserade att veta att beskyddet som skulle ha gällt som tecken på Kristi brev till Abgar också utsträcktes från Edessa till England. Brevet blev en amulett eller relik som översattes till saxiska och så sent som under förra seklet bar fattigt folk i England det som ett sätt att skydda sig mot olika sjukdomar. Så mycket vidskepelse det finns bland vanligt folk, men tron

© Assyrian Orthodox-Syriac Association

kommer att överleva vidskepelsen och nu är det vår tid att stärka tron hos detta folk genom att ge dem en högre form av amulett. Och om de ger oss Abgars brev och en massa annan falsk litteratur kan vi ge dem större förhoppningar som de är redo att lyssna till.

Jag har suttit denna morgon med hjälpkommitén som består av miss Shattuck och hennes sju diakoner (som jag kallar dem) som utrett fall där män bestulits och hjälplösa kvinnor och barn. Man börjar förstå vad som utspelades i Jerusalem under det dagliga hjälpandet och hur behoven fylldes under den tidiga förföljelsen. I dag är vi främst upptagna med att försöka återöppna en del av de tomma butikerna. Hantverkarna har inga verktyg och köpmännen inga varor, men om det finns en möjlighet att en man kan återuppta sina affärer ser vi - det vill säga de - hur det kan gå till. En man var en kopparslagare men hans hand höggs av. Vad kan han göra? En annan man var försvagad efter sina sår och helt ovillig att återuppta hårt arbete igen. Men han var villig att försöka börja sälja något. De planerade för att dessa två skulle öppna en affär tillsammans och gav dem en liten summa (mycket lite!) för att komma igång.

Vi gör detta särskilt i fall där män kämpar med att försöka försörja stora familjer och släktingar som annars kommer att söka upp oss. För inte så länge sedan var en del av dessa människor ganska välbeställda. En man som kom i dag hade varit silversmed. Vid den första massakern plundrades hans butik, vid den andra hans bostad. Nu saknar han råvaror, verktyg samt kapital och han arbetar som lärling i en annan mans butik. Frågan är om hans verkytg kan köpas för cirka 30 shilling så att han kan återuppta verksamheten i sin gamla butik. Andra fall dyker upp. En kvinna vill belåna sitt hus för att betala en skuld till en muslim som trycker på. Det avvisades omgående med kommentaren från en kommitémedlem att de borde be oss att importera bankirer från Europa. Vi fortsatte. Jag överraskades över hur kloka våra inhemska medhjälpare var och tror inte att en bättre kommitté kunnat hittas någon annanstans.

Ni kommer att glädjas över det sätt dessa fattiga människor hjälper varandra. Svårigheterna att betala hyra är för närvarande mycket pressande och de fattiga samlar in för de ännu fattigare. Kvinnor kommer med sina få kvarvarande smycken och i dag skickade en kvinna sin bröllopsklänning för att säljas för fattigare medsystrar. Jag tror att "hennes själ kommer att finna ro".

Men det är omöjligt för mig att i detalj berätta om vad som sker i detta hjälparbete. Jag vill bara att ni skall veta att det sköts utomordentligt väl och att ni inte behöver befara att hjälp som ges här kommer att hamna i felaktiga eller tvivelaktiga händer. Det används för att resa upp folket igen, men det är ingen enkel uppgift. Arbetet att utrota armenierna var allt annat än ett slumpartat utbrott. Männen har förts bort och bland dessa de starkaste, dugligaste och klokaste. I vissa familjer upptäcker man ett tjugotal borta och kvar finns kanske en farfar med en handfull barn, men jag skall inte skriva mer om skräcken eller allt sorgligt än jag måste.

© Assyrian Children-Syriac Association

Och nu tror jag att jag skall avsluta detta lilla brev med något helt annat, något som intresserar mig och kanske även dig. Om ni tittar på Helen Harris översättning av Aristides försvarstal kommer ni att finna att i skildringen av egyptiernas vidskepelser anklagar dem för att tillbedja en helig fisk som heter Shebyta. För det första så är Egyptens heliga fisk oxyrhyncus eller "spetsig näsa" och ingen fisk som Shebyta var känd utom i arabiska lexikon där det stod att det fanns en sådan fisk i Eufrat som såldes i Aleppo. Men hur kunde den atenske filosofen Aristides tala om en sådan fisk eller säga att egyptierna dyrkade den?

ILLUSTRATION s 62
Abrahams moské och dammen med heliga fiskar i Edessa

Jag måste avslöja hur jag löste gåtan. För de första när vi tagit oss över Eufrat vid Biredjik och tagit in på en mycket smutsig khan kom en man till oss med en stor fisk, som liknade en lax. Något fick mig att minnas Aristides och jag frågade "vad kallas den?". Han sade "*shebyta*". Här fanns den omstridda fisken på vårt bord. Det arabiska lexikonet var korrekt eftersom de intygade att fisken togs till Aleppo, Aintab och Urfa.

Men det förklarar inte varför Aristides syriska översättning gjorde att egyptierna ansåg fisken vara helig. Den delen av gåtan löste jag i går, på följande vis. Med en turkisk soldat som eskort besökte jag den vackraste delen av Edessa, fiskdammen som ligger invid Abrahams moské och en muslimsk högskola. Denna skola är arvtagare till den berömda kristna skolan i Edessa och moskén står tveklöst på en gammal kristen kyrka. Dammen är full av fisk som det är strängt förbjudet att döda, och som alla matar med bröd och torkad majs. Vilken rusning när man kastar in maten! De kastar sig över vararanda och är halvvägs på väg ut ur vattnet. Uppenbarligen härrör beskyddet och maten från en tid då fisken betraktades som helig. Jag frågade soldaten om namnet på fisken och hans svar var att "på arabiska heter de *shabut*". Här var min fisk igen och förklaringen till min gåta. Aristides översättning *tillkom i Edessa* invid den heliga dammen och när översättaren kom till stycket som handlade om egyptisk fiskedyrkan använde han helt enkelt den syriska heliga fisken om det som stod i den grekiska texten.

Förhoppningsvis har ni inget emot lite arkeologisk forskning mitt bland allt mänskliga elände. Jag stärker mig på detta sätt vilket är nödvändigt.

Folk frågar ständigt vad kommer härnäst. Kommer det att bli ännu en massaker? Kommer vi att få leva? Och jag kan bara svara dem att etiopiern har inte bytt hud och leoparden har kvar sina fläckar, men Gud har inte heller glömt att vara nådig. Och med detta avslutar jag mitt lilla brev.

J R H

© Assyrian Charities Syria Association

[Jag tillfogar lite om oroligheterna i Edessa för dem som inte känner till dem så väl. Den bästa fullständiga redogörelsen är mr Fitzmaurices rapport till brittiska regeringen (Blue Book, Turkey, No 5.) - J R H

Utdrag från färska brev (främst från amerikanska missionärer)

Från Urfa

3 januari 1896

Jag vet att ni är angelägna om att få fortsatta uppgifter från massakern. Det beräknas att 1 500 av dem som dödades i gatorna släpades med fötterna till ett långt dike utanför staden och kastades i det, den ena över den andra. Många av dem kände ni och jag väl - våra pojkars lärare i realskolan, nio präster och våra elevers föräldrar som gömde sig i den stora armeniska kyrkan. I kyrkan fanns mellan 1 500 och 2 000 människor. Soldaterna kom in och följdes av andra slaktare, några dödades först men de flesta brändes. Kyrkan är huvudsakligen av massivt sten och brann inte. Det har tagit längre tid att städa upp kyrkan än gatorna. I flera dagar har jag sett män släpa säckar med aska, ben med mera utmed kullen utanför vårt hus och tömt säckarna över muren. Luften i staden är mycket dålig. I bostaden, kyrkan och skolsalarna har jag 250 människor, många allvarligt skadade. Att lägga om såren tar mig fem, sex timmar om dagen, med hjälp av andra. En kvinna kommer troligen att förlora en arm. Varje person har mer än ett sår. Jag begärde att regeringen skulle skicka 300 limpor bröd och 500 sängar och sängkläder. Hundratals människor uppsöker mig för att få skydd men jag måste avvisa dem eftersom det inte finns någon plats. De kommer med bleka, spända ansikten efter att ha överlevt i brunnar, kolhögar, gödselstackar och liknande ställen och har inte ätit på flera dagar. Massakern utfördes systematiskt. En grupp soldater gick före och dödade männen, följd av en annan som drev samman kvinnorna och barnen i stora skaror och under mycket våld till khans och moskéer. Ytterligare en grupp kom efter och plundrade husen på allt.

Vår pastor fick en fridsam död – han sköts och knappast något blod märktes. De sex föräldralösa barnen skickades till mig och är kvar.

Några av de rikaste bland vårt folk har inget kvar. De är med mig och är så ödmjuka och tålmodiga och oförtröttliga att hjälpa andra. Är detta svaret på våra timtals böner om att kyrkan måtte renas? De har verkligen gått igenom eld. Jag är tacksam att människorna som är tillsammans med mig är så lugna. Vi har också haft några gripande gudstjänster.

1 mars

Vi har skurit till, lagt upp och märkt 555 plagg inom tre, fyra dagar samt fortsatt att tillverka sängar. Vi måste tillverka ett stort antal sängar och nästa vecka skall vi ge dem till de gregorianska armenierna. Vi har precis delat ut 50 sängar till protestanterna inklusive kuddar, madrasser och täcken. Alla sängar är huvudsakligen gjorda av ylle och kommer att vara i flera år. Förra

© Assyrian Christian Syriac Association

veckan betalade jag 100 pund enbart för tyg. Det är ett oerhört arbete att delvis klä detta folk som är så trasigt efter att ha gått två månader i samma kläder. Jag tror aldrig jag varit så glad över den annalkande våren.

Mitt största problem är att skaffa människorna sysselsättning. Jag tänker ständigt på det. Arbete med bomull är det enda jag kan föreställa mig just nu.

I förra veckan var mr Sanders i Garmoush (en by cirka en timme härifrån). Ingen massaker hade ägt rum där men hela byn har blivit andligt väckta. Gregorianer kommer i stora skaror och söker frälsning. I samband med dessa samlingar finns också en ganska stark nykterhetsrörelse.

6 mars

Vi har köpt råbomull och delar ut det till kvinnor och barn att förbereda det genom att rensa, tvätta och spinna det. Mer än 300 arbetar med att väva med mera. Vi använder tyget för sängkläder och kläder. Jag sitter i vår salong med sex kvinnor och skär till tyg.

11 mars

I eftermiddag var jag ute på en sällsynt utflykt. Det är *första gången jag varit ute på fyra och en halv månader*. Jag har varit och hälsat på frun till vår nye pascha som precis anlänt. Hon är en muslim som jag höll av mycket och som vi tröstade när hon sörjde sina tre döda döttrar. Hon omfamnade och kysste mig och satt vid min sida. När jag försökte gå krävde de att paschan skulle komma in och träffa mig så vi fem pratade hur fritt som helst. Alla var artiga och lugna, så jag talade om för de kristna vid min återkomst att det inte fanns anledning till fruktan.

Eftersom vår matsal och kök hyser var sin familj använder vi få fat, vilka förvaras tillfälligt på en bokhylla i mitt rum och vi äter vid mitt skrivbord. Vi äter samma sorts mat som folket och får två mål om dagen. Fysiskt mår jag utmärkt men räkenskaperna och breven gör att jag måste vara uppe sent efter en lång arbetsdag för att ansvara för utdelningen av kläder och sängkläder. Dagligen skärs 300 till 500 till, paketeras och märks upp. Vi har en bra arbetsgrupp om åtta, nio personer.

Pengar kommer in i tillräcklig mängd för att hålla modet uppe i hjälparbetet men arbetet blir långvarigt och kväkare måste tålmodigt bära bördan.

Vad skall ske med det stora antalet änkor, kanske över 1 500, somliga säger 3 000! Alla har barn, utan en far att försörja dem – ett tomt hus i motsats till det tidigare ganska bekväma, och inget att skyla de nyfödda med. Inte undra på att en del kvinnor i ren desperation snabbt tar livet av sina barn hellre än att invänta en långsam död i en framtid utan möjlighet till försörjning.

Vi delar ut hjälpen på sådant sätt att så många som möjligt av de kristna skall komma i arbete. I hantverk som är av nytta i hjälparbetet är

© Assyrian Chaldean Syriac Association

problemet enkelt och ett ganska stort antal vävstolar som länge stått stilla är i full gång och den enda hjälp som ges är ett litet lån för att köpa varp. Produkten köps med hjälppengarna till ett hyggligt pris och vävarna är i stånd att försörja sina familjer. Vi kan använda 200 pund eller mer i veckan under de närmaste två månaderna och ändå bara klara några av de behövande.

Vi är övertygade om att antalet döda var 6 000, och kanske närmare 8 000. Stanken är fortfarande påtaglig i den armeniska kyrkan. Det finns en spricka i stenläktaren där blodet runnit.

Denna vecka har vi öppnat ett tillfälligt hem för dem som återhämtar sig. Det var viktigt för att kunna rädda några av våra få män.

Kyrkan är fullsatt varje sabbat ända till porten. Jag har aldrig sett det tidigare.

Mitt i alla våra bestyr i går kom modern till vår dödade realskolelärare. Jag är glad att jag tog emot henne och hennes följe, trots att jag var uppskakad i en timme efter det att de gått. Modern hade förlorat sin man och två söner; hennes dotter hade förlorat sin make, förutom sin far och två bröder samt en 17-årig son. Hennes svärmor, en änka, hade mist tre söner och två svärsöner. Jag hade inga ord, kunde bara gråta. De hade till synes inga tårar kvar, utan var samlade. Deras sorg var så påtaglig att Gud give att endast ett fåtal måtte erfara något liknande.

Det bästa vore att glömma om vi kunde.

1 april

De tidigare motsättningarna mellan protestanter och gregorianer tillhör det förflutna.

Efter massakern i Xxx har S:s man hållit bönemöten i sin bostad. Stora skaror deltog och många hjärtan omvändes till Kristus. Han fortsatte sitt goda arbete tills den senaste massakern då han sällade sig till den heliga skaran martyrer.]

Brev Nr 12

Besök i utbränd kyrka - Besök hos paschans fru - Hon uttrycker sitt medlidande med folket

Urfa, maj (troligen kring 16:e)

Kära vänner,

Det är ett par dagar sedan miss Shattuck, mr S, R och jag besökte den stora kyrkan där en stor skara, mellan 2 000 och 3 000, dödades vid tidpunkten för massakern. En fruktansvärd syn.

De två präster som är kvar i livet (båda sårades och troddes vara döda) tog emot oss vid gårdens yttre port. Med sorgtygnda ansikten visade de oss runt i den förstörda kyrkan. När vi kom in var första känslan inte så mycket skräck som förundran och tacksamhet till Gud som givit människan förmågan

© Assyrian Chaldean Syriac Association

att bekänna Hans namn, lida för Hans skull. När vi tänkte på trons individuella och kollektiva seger och trofastheten som Kristus och änglarna bevittnade på den stora dagen då präster, lärare och människor offrade sig på denna plats, då tycktes inget annat kunna fylla ens tankar. Förvisso var inte alla som dödades här martyrer, men många *kunde* faktiskt vara det genom medvetna handlingar – de kunde ha undkommit om de avsagt sig tron. Deras trosfasthet utgör en gloria över hela församlingen som dog tillsammans med dem.

ILLUSTRATION S 69
Från en teckning av mrs J Rendel Harris
Urfa, interiör från eldhärjad kyrka

Men dessa känslor gav vika för funderingar över platsen. Och dessa funderingar kretsar kring den fruktansvärda och outsägliga plåga som utspelades. Här är den enorma kyrkan – svart från golv till tak. Taket är helt svart utom där den vitkalcinerade stenen lyser igenom. Längs båda sidor finns kalcinerade och brutna stenkonsoler som en gång stöttade två stora läktare där kvinnorna samlades. Den dagen var dessa läktare så tättpackade som möjligt. Vilka scener när de störtade med sin börda ner på folkmassan och in i lågorna nedanför! Det finns en annan stor läktare mittemot altaret – som inte störtat ned. Från den gruppen kvinnor valdes flickor ut som fördes till muslimska harem här och i Aleppo. Jag måste återge en sorglig berättelse för att få fram stämningen som bara detaljer ger, och sedan lämnar vi respektfullt kyrkan och ägnar oss åt annat.

En kvinna sökte skydd här med sin man och sex barn. Hon var en mycket vacker kvinna och trots att hon var en mogen kvinna fortfarande ung. En turk kastade lystna blickar på henne. Hon såg sin man dödas på kyrkogården och sökte sig in i kyrkan med sina barn. Turken följde efter och ropade i triumf "nu skall jag ha dig." Detta var för mycket för den stackaren och från läktaren kastade hon ett[13] av sina barn in i lågorna, och sprang efter själv och dog. Barnet räddades och tillsammans med fyra andra från familjen (en brändes) hoppas vi att de snart skall skickas till Konstantinopel och tas om hand av dr och mrs D.

Vi fick veta att soldater lurade människor att uppsöka kyrkan. De gick till deras hus och sade att de skulle få beskydd där. En av prästerna sade att de visste vem som låg bakom detta brott och ibland möts de på gatan. När så sker ler muslimen alltid brett mot honom!

Jag borde ha tidigare nämnt att huvudprästen, som anade vad som skulle ske och som dödades i kyrkan under massakern, tillbringade hela föregående natt med att dela ut den heliga nattvarden enligt kyrkans sed till enskilda föramlingsbor. Oavsett vilket slags vidskepelse som kan ha funnits i

[13] Fråga, kanske *tre* Jfr. Sid. 94 – J R H //KOLLA PAGINERING 18 maj brev //

© Assyrian Chaldean Syriac Association

bakgrunden kan man inte annat än beundra denna trogna tjänst och trosfasthet, och man får tro att det togs emot av Honom vars ögon ser igenom jordisk töcken och vars kärlek tar emot de äkta, men ofullständiga gåvor som lämnas.

Ni minns att i ett brev nyligen talade vi om ett hus som en armenier – som mist 21 familjemedlemmar – vänligen lånat ut för föräldralösa. När vi besökte det några dagar senare och befann oss på taket blev vi förevisade en grotta under stadsmuren som var fylld med kroppar efter massakern. De hade släpats dit och sedan fylldes grottans öppning igen med jord. Medan vi betraktade den såg vi tre, fyra armeniska kvinnor gråta och tjuta på platsen – det rådde ingen tvekan var deras kära låg begravda!

Nu är det dags att uppmärksamma något annat.

Den 10 maj fick jag besked att paschans fru skulle ta emot miss Shattuck och mig själv. Paschan är, som jag tror ni vet, inte samma person som var här när massakern ägde rum utan en barmhärtig man som var utsänd för att lugna och trösta människorna.

Tillsammans med våra två vakter och miss Shattucks betjänt gick vi. Vid dörren blev stackars miss S till sig eftersom hon hade glömt att säga åt mig att ha på mig galoscher eller ta med mig tofflor eftersom inga *butiner* någonsin trampat på mottagningsrummets underbara mattor! Ingen tog notis om min försumlighet och jag är säker på att jag inte lämnade ett enda dammkorn efter mig! Den förnäma damen och hennes sonhustru – en mycket vacker ung kvinna, fint klädd med sina två småbarn vid sidan (en vacker syn) – tog emot oss väl, och gav oss hedersplatserna. Den första halvtimmen ägnades åt meningslösa artigheter. Hon berättade att en av mattorna som jag tyckte mycket om föreställde östra halvklotet i vackra färger mot en blodröd bakgrund och kostade 90 eller 100 pund, jag minns inte vilket och så vidare. Sedan gick den unga damen ut och återvände med en bricka med två höga silverförgyllda vaser med smågafflar i samt ett fat med konserverad citronkompott i mitten. Man tog en gaffel, spetsade en bit citron, åt den och lade tillbaka gaffeln i det andra kärlet medan damen stod bredvid. När väl denna prövning var över, kom en tjänare in med kaffe varefter det *egentliga* samtalet kom igång.

Jag dristade mig trots många förmaningar att diskutera de stackars armeniska fångarna och sade att vi hoppades att hennes man skulle ingripa å deras vägnar. Hon sade att han redan hade gjort vad han kunnat, men utan framgång och skulle fortsätta sina ansträngningar. Intet ett öga var torrt när vi talade om detta folks lidande och jag dristade mig till att ta damen i hand medan jag sade att Englands kristna skulle välsigna henne och hennes make om de agerade som far och mor till armenierna här. Hon kramade om min hand och höll den när hon sade "det skulle krävas ett hjärta av sten för att inte beröras av vad det kristna folket genomlidit." Både miss Shattuck och jag anser att hon är en uppriktig kvinna och med hennes ställning kan hon kanske uträtta något även innanför harems väggar. Andra (turkiska) kvinnor kom medan vi var där – en fru till en kapten som sade att hennes man hade räddat 200 kristna under dagen för

© Assyrian Chaldean Syriac Association

massakern genom att föra dem till säkra platser. Jag var mycket berömmande i min replik. Innan vi gick fick vi små vackra buketter. Dessa turkiska kvinnor är uppenbarligen förtjusta i blommor eftersom både de och deras barn bar blommor i håret.

Döm om min förvåning när jag dagen efter besöket (i går) fick veta att paschans hustru skulle återgälda besöket på eftermiddagen! Jag tror att det skedde så snabbt för att *hedra* mig och miss Shattuck, men det var lite pinsamt. Jag hann inte förbereda mycket utom blommor, våra rum var inte så märkvärdiga. Miss Shattuck avrådde mig också från att bjuda på mitt lilla förråd av konserverad ingefära, fikon och russin – som gensvar till citronen. Jag nöjde mig med kaffe och en handfull rosenbuketter.

R, våra tjänare och vakten måste alla hålla sig gömda eller skickades ut från huset innan den förnäma damen anlände (Miss Shattuck förde henne från missionshuset dit hon först kom). Hon hade fyra tjänare med sig och miss S tog en flicka med sig för att servera kaffet. När jag såg dem komma upp för trappan såg varje kvinna ut att vara en hög svart silke och lätta slöjor, och jag tänkte att det såg märkligt och vackert ut. När de tog av sig ytterplaggen var de mycket elegant klädda för inomhusvistelse. Jag kunde knappt hålla ögonen från den yngre kvinnan, hon var så oerhört vacker (återigen hade hon sina små barn med sig). Jag hade på förhand fruktat att konversationen skulle stanna av under detta besök, men så blev det inte. Den gamla damen lade fram en plan som gick ut på att en skicklig mattvävare skulle hämtas från Smyrna för att lära upp kvinnorna. Slutligen lovade hon att skriva till de skickligaste hon kände och fråga om kostnaden. De stannade i nästan två timmar och under nästan hela tiden stod en ung slavflicka bakom den unga kvinnans stol. Hon var vackert klädd och verkade snäll, hon hade köpts på samma plats – ett Främe Asiens Sparta, tror jag. Jag sade till miss S att hon skulle få sitta ned två, tre gånger men konstaterade att hon lät bli att översätta detta. Vi skildes från dessa vänliga damer med varma känslor på båda sidor, tror jag.

Vårt nästa brev blir inte vårt precis utan är en förkortning av ett långt brev som R och jag tagit emot från gregorianerna om deras kyrka och skolor.

Högaktningsfullt
H B H

Brev Nr 13
Ett brev från några ledande Edessabor

Edessa, 26 april 1896

Bäste professor och mrs H,

Vi välkomnar er ödmjukast till vår avsides belägna men historiska stad. Er närvaro här har varit till stor tröst för våra bedrövade hjärtan och

© Assyrian Chaldean Syriac Association

tusentals stackars föräldralösa och änkor. Å stadens armeniska invånares vägnar vill vi uttrycka vårt djupt kända tack.

Ärade herre och dam, ursäkta oss om vi utnyttjar detta tillfälle för att ge några korta upplysningar om denna stad – där vi är födda – och vår apostoliska kyrka. Händelserna under de "senaste dagarna" berörs också, liksom vårt folks sorgliga tillstånd vårt samt våra livsnödvändiga behov, även om vi inte tror att det är något som gått era lärda huvuden förbi.

Urfa eller Edessa är en av de äldsta städerna och när Kristus predikade på jorden styrdes den av Abgar, en armenisk kung från Arshazoony-dynastin. Denne furste, som var samtida med Kristus, ville höra och ta del av Hans lära och förmedlade denna önskan med sändebud. Efter Kristi himmelsfärd, kom en av apostlarna, S:t Thaddeus, till Urfa och predikade om evangelierna för både kungen och folket och grundade en ny religion.

Efter sin fromme fars död bröt Abgars son benen på S:t Adde – som hade vigts till biskop av S:t Thaddeus – och lät avrätta honom. Hans kvarlevor är begravda i samma kyrka i en särskild gravkammare där de funnits till nu. Men kristendomens ljus släcktes inte med detta martyrskap. Nya apostlar uppstod och även om kyrkan i Edessa genomled många religiösa och politiska förföljelser genom århundranden förblev hon trogen sin apostoliska grund.

År 1845 började den armeniske biskopen Haretoon Kahengian av Edessa att uppföra en ny, större kyrka eftersom han ansåg att den kvarvarande delen av templet var nästan förstörd och det var trångt för församlingen. Tusentals fromma arbetade gratis på denna kyrka. Moderkyrkan hade ungefär 20 000 barn runtomkring som hade en ljus framtid framför sig med tanke på deras andliga och materiella framsteg. Ack! År 1895 förde med sig oväntade olyckor som inte bara krossade den blomstrande nutiden utan också den hoppfulla framtiden.

Armeniernas framgång hade utlöst stark avvund och den 25 oktober fick våra muslimska landsmän signal om det första anfallet. Några väpnade män trängde in i det armeniska kvarteret och dödade en ofarlig man, penningväxlaren Baghas. Nästa dag utbröt våldsamma attacker på alla håll. Hundratals hus vid ingången till de armeniska kvarteren plundrades. Omkring 65 människor dödades och tusentals män, kvinnor och barn fördes med våld till arméförläggningarna där de tvingades ta på sig vita turbaner och anta islam för att rädda sina liv.

Efter dessa svåra händelser belägrades armenierna. De nekades vatten och mat. Förutom detta kastades omkring 70 armenier i fängelse anklagade för att vara revolutionärer. Därefter krävde regeringen att alla vapen armenierna använde vid resor skulle lämnas in – annars riskerade de hårda straff som rebeller. De lydde, och trodde sig kunna vara säkra på den kejserliga regeringens beskydd.

Den 27 och 28 december ägde ett andra uppror rum. Det var så fruktansvärt att vi skall bespara er detaljerna. Nog sagt att våra muslimska

© Assyrian Chaldean Syriac Association

landsmän plundrade alla våra hus och butiker och brände många. De gjorde undantag för dem som stod nära den protestantiska kyrkan som beskyddades av miss Shatttuck, den amerikanska missionären som ju var utländsk medborgare. Muslimerna utförde sitt blodiga verk med alla möjliga vapen d. v. s. Martinigevär, revolvrar, bajonetter, yxor, dolkar, spjut. Deras mål var att döda alla män över tio år. Bland de döda fanns många blinda, stumma, sjuka och krymplingar.

Sedan uppmanade gendarmerna armenierna att söka skydd i kyrkan eftersom de sade att de skulle beskydda den. Men i stället riktades den mest fruktansvärda attacken mot kyrkan. De stack den i brand. Män, kvinnor och barn som höll om varann brändes ihjäl.

Många kvinnor och flickor släpades halvnakna till moskéerna varifrån de fördes till olika muslimska hus enligt deras tillfångatagares önskan. Inför hotet om en tredje massaker gick mellan 500 och 600 svaga kristna över till islam.

Utan att räkna de sårade eller de som mist en arm eller förlamats av skräck är antalet döda ungefär följande: 2 350 män, 820 kvinnor, 1 290 barn. Men det antas att antalet kommer att stiga till 5 000 när alla namnen sammanställts.

Med djup sorg nämner vi att bland de dödade finns många ansedda, dugliga och idoga män.

Nu har detta drabbade folk vilket berövats dess främsta medlemmar, rättmätiga egendom, även berövats den enda tröst den hade på jorden – nämligen kristna gudstjänster med ett ursprung nitton århundraden tidigare. Gudstjänstlivet har helt upphört i sex månader på grund av skadorna på kyrkan. Våra protestantiska bröders kyrka räcker inte till för de båda församlingarna så många berövas offentlig religiös tröst av något slag.

Läget för kyrkorna är densamma för skolorna, som har upplösts. Stackars vilsna föräldralösa vandrar omkring på gatorna och tigger. De är i stor fara att bli helt förtappade och omvändas till muslimer.

Tillståndet är mycket svårt för den en gång så blomstrande församlingen, som aldrig räckt ut handen till andra om hjälp. De som överlevt genom Guds försyn är en grupp fattiga män som tillsammans med sina materiella ägodelar mist alla möjligheter för sin utkomst. Förlusten är så omfattande att de är helt oförmögna att återuppbygga kyrkan och få igång skolorna.

Livet hade de senaste månaderna varit omöjligt om inte England och andra kristna länder hade skickat materiell hjälp genom miss Shattuck. Dessa goda handlingar har också gjort djupt intryck på vårt fattiga folk och den känslan kommer inte att försvinna i förstone.

Kära professor och fru H, ni som har lämnat ert lyckliga land och med vänliga vingar burits till detta olyckliga land, när ni reser genom detta halvt övergivna land kommer ni att möta en sårad jätte. Det är det olyckliga armeniska

© Assyrian Chaldean-Syriac Association

folket. Ack! Ingen läkare syns här. Var goda samariter och lägg om våra sår! Våra behov är tvåfaldiga. Först, våra själars frälsning och moraliskt uppförande. För det andra, att bygga upp vår förstörda kyrka och etablera ett barnhem.

Enbart dessa två saker kommer att trösta oss och lindra vår obeskrivliga smärta. Om de genomförs, kommer dessa att hålla tusentals föräldralösa och änkor invid kristendomens bröst.

Er påtagliga vänlighet inbjuder oss att vädja till er i denna rättfärdiga sak. Men vi är inte säkra på om vi bryter mot vad som är passande när vi vädjar till det engelska folkets kända generositet för att bygga upp kyrkan och få igång skolorna.

Brev Nr 14

Hjälpplaner och social uppbyggnad - Föräldralösa, änkor och skolor

Urfa, 17 maj 1896

Kära vänner,

Jag tänkte att ni skulle vilja få reda på att vi håller på att hitta möjligheter för att bistå folk här - både i direkt andligt arbete och i fråga om andra utsikter för detta lidande folk. Klockan sju i morse hade vi än en gång en stor samling i kyrkan och jag hade förmånen att tala till dem genom en tolk. Vid middagstid talade H till en stor kvinnoskara, inte lika stor som i Aintab men Aintab är mycket mer utvecklat jämfört med Urfa. Det är en stor välsignelse att ha en amerikansk högskola och sjukhus i staden. I Urfa har vi bara missionsstationen och skolorna.

Efter morgongudstjänsten hade vi möte med tre av stadens ledande män (gregorianska armenier) för att tala om det upprop de nyligen skickade till oss, som ni fått se ett utdrag ur i vårt cirkulärbrev nr 13. Ni kanske minns att de bad om hjälp vad beträffar de föräldralösa, skolorna och den förstörda kyrkan. Jag hade funderat på dessa frågor ur olika aspekter för att kunna betrakta dem på rätt sätt samt bilda mig en riktig uppfattning om vad som behövdes för den gemensamma saken. Grundbehoven mat, kläder och tak över huvudet har för närvarande uppfyllts som ni vet, mestadels genom folkets ömsesidiga hjälp men också med visst tillskott från Westminster-kommittén, Röda Korset med flera. Ingen eller nästan ingen hjälp har givits i pengar – ett mycket klokt drag.

Genom att skjuta upp frågan om sängar, skor och liknande hade vi att ta ställning till frågan om att återställa den sociala vävnaden. Vad skulle göras med dessa förstörda och utsatta familjer, ofta bara spillror av tidigare välmående hushåll? Jag talade om för mina gregorianska vänner att det första man måste ta itu med var de föräldralösa. De kände redan tiill att vi hade inlett detta lite grann. Och ju mer vi lärde oss, desto mer kunde vi utöka det. Men jag framhöll att vi inte byggde ett stort barnhem i den europeiska bemärkelsen

© Assyrian Chaldean Syriac Association

(vilket inte kunde göras utan tillstånd från Konstantinopel) utan försökte hitta hem för barn som inte hade några (från en tidigare skrivelse har ni sett hur lågt beloppet för att klara de föräldralösas uppehälle var. Fem pund om året är så lågt att ett antal av våra vänner kanske skulle kunna kosta på sig den lyxen.)

Sedan gick jag vidare till frågan om änkorna, med avsikten att peka på att det inte var fråga om underhåll utan att skaffa fram sysselsättning och arbete. Urfas kvinnor är inte lika begåvade som i Aintab, dessutom har de glömt bort en konst de tidigare behärskade - att kunna brodera med guldtråd. Men miss Shattuck har kunnat få dem att börja brodera filtmattor i olika färger och vi har också gjort försök att väcka liv i den gamla konsten och hoppas på hyggliga resultat. Jag kan inte se att något ytterligare kan göras för änkorna. Vi skall skicka exempel på deras hantverk till våra vänner för granskning och hoppas skaffa en marknad.

Nästa fråga gällde skolorna. Den var mycket viktig och krävde en lång utredning. Det kan förefalla märkligt att vi lägger sådan vikt på denna fråga, men snart kommer ni att inse att det är genom överlägsen intelligens som armenierna gjort sådana framsteg i östern. Därför är det viktigt att skolorna upprätthålls och förbättras om de inte skall återfalla i den barbarism som rådde för 50 år sedan. Den senaste attacken mot armenierna var, om jag uttrycker mig bildligt, ett slag mot huvudet. De flesta ledande män är borta, liksom många lärare. De senaste tidernas oroligheter har gjort det omöjligt för skolorna som nyligen återöppnats att omgående bli självförsörjande, vilka de var före massakrerna. Gregorianerna har återöppnat med cirka 300 av tidigare 400 barn och hade inte kunnat göra det utan hjälp från protestanterna. Antalet lärare är otillräckligt och det finns ingen flickskola. Tusentals barn saknar skola. Vad beträffar protestanterna kan de i viss mån luta sig mot den amerikanska missionen och kommer att återhämta sig snabbare. De har börjat arbeta med 300–400 barn, både flickor och pojkar. Arbetet är grundläggande och det finns omedelbara behov att få fram något mer avancerat.

Vad beträffar siffror (samt att den gregorianska skolan inte var förstörd vid massakern så det fanns ingen byggnadsfråga) så fann jag att det var möjligt att inhysa 400 pojkar och 300 flickor med en personal på tio lärare. Sex för pojkarna och fyra för flickorna. Dessa lärare kunde anlitas under rådande tider för så låga löner som 1 000 till 1 500 piastrar för ett tio månader långt skolår. Det låter ganska märkligt med tanke på den turkiska valutan, men det rör sig totalt om cirka 80 turkiska pund vilket är mindre än 80 engelska pund. På den punkten sade jag att jag var beredd att stå för den summan under första året tills lugnet återställts och handeln kommit igång.

Men här stannade jag upp. Vi måste fortfarande komma ihåg att vi bara ägnade oss åt de gregorianska armeniernas skolor. Hur var det med protestanterna? Läget var nästan lika illa och vi måste betrakta frågan som en helhet, inte bara som en del. Vidare har vi under dessa dagar hållit på att åter lära oss några av våra gamla erfarenheter i fråga om frihet och sociala framsteg.

© Assyrian Cultural Syriac Association

Det skulle vara en verklig välsignelse om vi kunde lägga utbildningen i Urfa i en sfär bortanför religiös avund och fiendskap! Jag frågade våra gregorianska vänner "av vilken anledning finns det behov att två skilda grupper ägnar sig åt barnen?". Var de beredda att gå samman med protestanterna i en gemensam kommitté för att undvika sociala spänningar förutsatt att deras antal var fler med tanke på att deras skola var större. Det gladde mig att de omgående svarade att de inte hade någon önskan att driva sina egna frågor som kyrkosystem i skolan och skulle gladeligen gå samman med protestanterna i en skolkommitté, om protestanterna så önskade. Jag lovade i så fall att få fram 120 turkiska pund för den gemensamma kommitténs första år. Frågan om en eller två lärare för högre årskurser hoppas vi kunna behandla senare.

Jag är ganska säker på att det är rätt hållning. Armenierna klarar sig därför att de är klipskare och bättre utbildade än övriga i samhället. Händelserna nyligen har pressat ner dem till botten av stegen, och barnen ”driver” runt på gatorna som armernierna säger i sin vädjan. Om de inte räddas kommer de att hamna långt efter sina framlidna fäder och mödrar, några kommer att vara i farozonen för att byta religion. För mig verkar frågan om att rädda barnen intellektuellt vara lika viktig som att förse dem med skor eller sängar.

Från den frågan gick vi över till en mycket svårare, nämligen den om upprustningen av den stora kyrkan som var skådeplats för så många martyrskap. För närvarande förrättar armenierna en liten gudstjänst i sin skola där omkring 600 människor möts, resten firar tillsammans med protestanterna. Deras stora kyrka rymmer flera tusen men dess inre är förstörd och regeringen har betecknat byggnaden som farlig. Pelarna bär spår efter lågorna och troligtivs även taket. Att rusta upp kyrkan beräknas kosta 2 000 pund och de vill ha hjälp med detta. Jag var tvungen att säga att jag för tillfället inte såg någon möjlighet att kunna offentliggöra denna vädjan eftersom sultanen knappast skulle låta dem bygga upp kyrkan med utländska pengar. Jag uppmanade dem att försöka utverka tillstånd att få fira gudstjänst innanför de förkolnade väggarna, men de svarade att myndigheterna förbjöd detta. Eftersom jag inte såg någon annan möjlighet att kunna hjälpa dem enades vi om att bordlägga frågan. Självklart är man mycket intresserad av att rusta upp en byggnad som är så historisk i den kristna världen och de har ingen kyrka att samlas i. Men vad kunde jag säga eller göra i det läget? Och nu måste jag avsluta min lilla rapport.

Tillgivne
J R H

PS av H B H

… jag känner stort medliande med de två övergivna prästerna och de få ledarna som är kvar som sörjer över sitt förstörda tempel och som ber för dess återuppbyggnad (men det förefaller inte som om pengarna som vi fått förvalta bör användas för en sådan fond).

© Assyrian Children-Syriac Association

R:s möte i morse och mitt eget vid middagstid med de älskvärda kvinnorna var mycket intressanta. Efter mötet stannade alla kvinnor för att kyssa miss Shattucks och mina händer. De gick uppför en gång och ut genom en annan. Hundratals. Och de flesta hade tårar i ögonen eller utmed kinderna. Några *stannade* till och berättade om sina döda män eller barn, men de var så många att vi (miss S och jag) måste fortsätta oavsett hur gärna vi hade önskat lyssna. Jag talade utifrån "låt änkorna förlita sig på Mig".

Miss S är verkligen en underbar kvinna och tänker inte på sig själv, men oj vad hon är trött! Och det finns ingen lättnad i sikte, inte ens för en dag. Vi hade planerat en tre dagars utflykt till Bibelns "Haran" och hade tänkt ge oss av i morgon men så kom bud att paschan inte kan bevilja tillstånd eller vakter eftersom han inte anser det vara säkert. Här finns också en trevlig herre, en kringresande missionär, som är här på några dagar. Varje afton besöker de våra rum för lite gemenskap.

Vår nästa färd bär av till Mardin. Men breven måste fortfarande ställas till oss c/o Bible House, British Post-Office, Konstantinopel. Ni kan inte ana hur mycket vi vill få reda på. Vi har *inte fått några brev* sedan vi lämnade Konstantinopel den 9 april.

Det börjar bli varmt här. Vi mår båda ganska bra.

PS (20:e) - Sedan jag skrev har brev från den 29 april anlänt vilket verkligen värmde våra hjärtan.

Det råder ett verkligt dödläge här utom nyfikenheten om andliga frågor som märks bland det lidande folket och som är verkligen underbart och förebud om goda saker som komma skall!

Våra planer har ändrats eftersom paschan säger att det inte är säkert för oss att färdas till Mardin eftersom vägen är tillhåll för vilda araber. Vi kommer nu att ge oss av nästa måndag till Diyarbarkir, *om Gud vill*.

Brev Nr 15

Vår fjärde söndag i Urfa - Kvinnornas möte i protestantiska kyrkan - Ett armeniskt bröllop - Brev från missionärerna

Urfa, 21 maj 1896

Mina kära vänner.

Det är vår fjärde söndag här och jag har precis kommit hem efter morgonsamlingen som började klockan sju. Jag hade åter tillfälle att tala igen genom en tolk och vilken uppmärksam publik! Vi kommer inte i första taget att glömma den förmån Herren på detta sätt ger oss att tjäna detta lidande folk och ni förstår att våra känslor håller på att vävas samman med deras. Att stå på samma plats som en pastor som blivit martyr och predika för en skara bekännare där många bär spår efter djupa sår och alla har förlorat en ansenlig mängd

© Assyrian Chaldean-Syriac Association

vänner för oss till en oväntat ursprunglig kristendom. Vilket tålmodigt folk! Jag har aldrig hört några klaga, bara önskningar om fred och om möjligt att få slippa ur det garn de fastnat i.

Nu rör vi oss mer österut och förväntar oss att se mer akut lidande och värre fysiska plågor än här att döma av breven som når oss därifrån. Nästa anhalt blir Diyarbakir och sedan fortsätter vi till Mardin där vi fått en mycket vänlig inbjudan från våra vänner på amerikanska missionsstationen. Hur länge detta tar går inte att säga ännu och utöver det har vi inga bestämda planer. Faktum är att alla våra planer fått göras om som följd av orosmolnen.

Jag bifogar två brev[14] från missionärer i distriktet som vi är på väg till. Om de används i offentliga sammanhang vore det lämpligast att inte uppge orts- eller personnamnen mer än nödvändigt. Med hälsningar till vårt folk, varma hälsningar, J R H

PS av H B H

Ni kanske vill veta att i söndags hade jag förmånen att hålla ytterligare ett kvinnomöte i protestantiska kyrkan där miss Shattuck tolkade. Den största andelen av dessa beslöjade, täckta varelser hade blivit änkor efter massakern, och alla hade mist nära och kära. Det var en mycket intressant syn – kanske 800 eller fler – varav merparaten stannade för att kyssa våra händer. Några för att berätta något, om än i stor hast. Jag längtade efter att överföra all er kärlek och medkänsla liksom min egen i ord eftersom jag kände att Gud givit detta "tillfälle" till uppmuntran och tröst. Jag talade utifrån Jer. 49:2.

I lördags var vi med på en annan samling, den första gemytliga som ägt rum bland de kristna här sedan massakern. Dottern till en mördad protestantisk pastor, en söt ung kvinna som varit som en mor för sina små bröder och systrar sedan dess, gifte sig med mr Koradgian (vars farbror nu är i England) som är från en mycket fin familj och medlem i hjälpkommittén.

Miss Shattuck höll festen på missionsstationen och R och jag fick speciella inbjudningar från henne och brudgummens familj. Vi tyckte att det var rätt att gå och efteråt var vi glada över det. De vänliga människorna var så glada och R sade att om de höll fler vänliga tal om vår närvaro skulle man tro att det var han och jag som skulle gifta om oss! Ett femtiotal gäster närvarade och kvinnorna (jag kan inte kalla dem damer eftersom det låter så konventionellt och europeiskt) var klädda i halvbröllopsdräkt med blommor i håret eller slöjorna – alla som var gifta bar slöja även inomhus.

Innan den religiösa ceremonin började ombads R att "säga några ord" vilket han gjorde något ovilligt eftersom det var en så oväntad förfrågan. Sedan hölls andra små tal. Bruden märktes inte särskilt genom klädsel eller plats i rummet och brudgummen tittade inte ens åt hennes håll när han kom in. Han

[14] Se sid. xx //KOLLA PAGINERINGEN//

© Assyrian Chaldean Syriac Association

gick tillsammans med en grupp manliga vänner till en annan del av rummet och slog sig ned.

Lemonad (eller något liknande gjort på någon blomma) serverades först. Och när alla hade druckit ett stort glas ledde den kringresande amerikanske missionären mr Sanders oss i bön, bibelläsning och sång. Brudgummen tog sedan fram en vackert inbunden Bibel och psalmbok (från Konstantinopel) som var inlindad i en blå och grön silkeshalsduk och lite blygt överlämnade han dessa till den unga kvinnan som utan att titta upp en enda gång tog emot det och gav det till miss Shattuck som lade det på bordet. Sedan utväxlade de ringar med samma blyghet varpå de drog sig tillbaka till sina platser, utan att säga ett enda ord till varann.

Efter detta gick den blivande brudgummens syster och en tjänarinna runt med godsaker. Några som stod högt i gunst fick två, andra fick en. När jag fick mina två gjorde jag först misstaget att säga att en skulle räcka för mig och R tillsammans. Men jag upptäckte att jag var ganska "ute" i fråga om etiketten och nu pryder fyra buntar vårt rum!

Sedan serverade miss Shatuck kaffe och den ceremoniella delen var avslutad. Samtalet blev ganska allmänt, jag menar mellan de manliga vännerna och utlänningarna. Armeniska kvinnor talar aldrig utom när de är helt ensamma – men då *talar* de minsann!

Med fanns flera unga flickor vars makar hade dödats, men för en stund dämpades sorgen – jag kan inte säga att den försvann helt eftersom varje tal syftade på den – men man kunde uppfatta detta folks förmåga till ren, skär njutning, detta folk som kallats att tömma en sådan sorgefylld bägare. Innan vännerna gick kände jag att jag måste säga till brudgummen och hans far att jag bad för att han och hans fru skulle få uppleva sitt folks befrielse.

Efter ceremonin påbjuder seden att den unge mannen inte besöker den unga flickans hem, oavsett hur länge bröllopet dröjer.

Brev från Mardin

10 maj 1896

Käre professor H,

Er skrivelse av den 3 denna månad kom i dag och var en glad överraskning för oss. Vi gratulerar dig och mrs H till er färd så här långt. Enligt skrivelsen från förra veckan var ni på *resande fot* men vi anade inte att ni var så nära oss. Må Herren välsigna er varhelst ni rör er i denna del av landet. Vi har länge sett fram emot att få träffa er och göra allt vi kan för att ni skall kunna besöka de mål ni önskar. Vad beträffar råd för er vet jag inte vad jag skall föreslå eftersom jag inte känner till vad ni som intresserar er. Kan ni inte komma hit direkt från Urfa och då kanske broder D och jag kan hjälpa er att lägga upp era planer med hänsyn till bästa tiden för den och den platsen och ordna reserutten, kanske med färsk information om olika platser. Exempelvis kan jag

© Assyrian Chaldean Syriac Association

förse er med ett introduktionsbrev till den jakobitiske syriske patriarken som nu bor i Diyarbakir. Vi står på god fot med honom.

Vi är fortfarande upptagna med hjälparbetet och under de senaste två dagarna, fredag och lördag, hjälpte vi över 1 500 själar med mat, kläder och filtmattor som kan fungera som madrasser. I övermorgon kommer vi att skicka 100 turkiska pund till klostret Mar Kriârkos i Bésharè Kuzze, norr om Tigris. Och om några dagar kommer en andra utdelning i Nisibin. Sandjak och Áliân kommer att behöva mellan 300 och 400 pund, i den regionen har vi drygt 3 000 på våra listor. Det finns mellan 25 000 och 30 000 behövande själar, hungriga, dåligt klädda och med nästan inga sängkläder i distriktet som vi försöker hjälpa. Men i mer än en månads tid har regeringen lyckats hindra vårt arbete i Redwan- och Siirt-distrikten genom att gripa och fängsla våra utdelare. Allt vårt hjälparbete hindrades i tjugo dagar här och *yrkeshjälpen* i en månad även om vi är igång med full kraft sedan regeringen backat från sin hårda hållning.

Om det inte vore för detta hjälparbete skulle jag vara frestad att åka till Urfa för att ta emot er och visa er vägen till vår bostad i Mardin, men jag har lagt allt åt sidan för att jobba med detta dag och natt medan D sköter missionsstationen och skolarbetet. Mrs A instämmer i min hälsning i Kristus till mrs H och er själv, liksom miss Shattuck.

Som alltid, er förtrogne
A N A

(OBS - dessa missionärer ansvarar för ett mycket stort distrikt. Nisibin är cirka åtta mil från Mardin, Redwan ligger cirka 9,5 mil därifrån och Siirt cirka tretton mil därifrån. R H F)

12 maj 1896

Kära miss Shattuck,

Vi har tänkt mycket på er under de senaste veckorna och jag skulle ha skrivit tidigare om det inte vore för att jag var osäker på om ni befann er i Urfa eller inte. Vi hoppas att ni har hälsan och frid. Vilken oförtröttlig källa till tröst och uppmuntran har vi inte i Ordet som blivit *prövat* och *bevisat!*

Vi är så glada att mr Sanders har varit med er – kanske är han det fortfarande, om så är fallet hälsa från oss. Vi mår alla ganska bra även om mrs B var lite krasslig i morse; men inget allvarligt, tror jag. Gud är god som skyddar oss så väl och ger oss styrka för alla extra uppgifter. Våra hjärtan blir nästan sjuka – vi ser ingen ljusning eller uppmuntran utom när vi lyfter blicken till de eviga tillflyktens och räddningens berg – *de* finns alltid där. Vår hjälp kommer från Herren som skapat himmel och jord.

Mr A ägnar all sin tid och kraft åt hjälparbetet som tar ut sin rätt. Jag måste lägga till att han också tar plats i pastor Jurjises predikstol på söndag förmiddag medan han (pastorn) hålls fängslad.

© Assyrian Chaldean-Syriac Association

Hjälparbetet hindrades i några dagar men har nu kommit igång igen. Misären och behoven trotsar beskrivning. I förra veckan avverkade mr A och jag ett snabbt besök i en av de närliggande byarna som förstördes – mellan 500 och 600 hus. De förstörda husen var en ömkansvärd syn. Byggnaden var av *karpeetch*, som jag förmodar ni känner till – soltorkad lera täckt med träpålar och jord. Många av väggarna var helt eller delvis sönderbrutna, de stora pålarna hade tagits bort men i vissa fall verkar hela taket ha brunnit, det vill säga delarna som var brännbara. Några enstaka stackars familjer hade samlats i de två stenkyrkorna – syrisk-jakobitisk och syrisk-katolsk – eftersom regeringen vidhåller att de måste återvända till byn. För mig var den rådande ödsligheten, apatin och uppgivheten bland de kvarvarande familjerna oerhört sorgligt, då jag mindes hur mycket som pågick i byn förr om åren. På hemvägen gjorde vi en liten beräkning av de materiella skadorna, för oss tycktes 500 000 pund vara lågt räknat! Men demoraliseringen bland de överlevande, den moraliska skadan, hur mäter man den? Vårens ljus och skönhet tycktes nästan vara ett hån, men vi vet att Gud är god och att Hans nåd är evig.

Jag ämnade giva ord av stöd och uppmuntran, men jag fruktar att jag misslyckats. Era erfarenheter har varit så mycket svårare och sorgligare än våra.

Mrs B sänder sina varmaste hälsningar.

Er tillgivne

N C D

(jag lägger till följande intressanta brev från Urfa – J R H)

Brev från Urfa

18 maj 1896

Kära miss M,

Ni kommer att vara intresserad av följande historia som rör sex föräldralösa som vi skall skicka till mrs D i Konstantinopel. Den äldsta är fjorton och den yngsta tio. De heter Hagop, Armen, tvillingarna Victoria och Ozmo samt Zexapat. Deras far var handlare. Lördagen den 28 december stals alla hans varor och han sårades svårt. Han levde den dagen och natten. Nästa dag när massakern fortsatte igen, gav han sig - trots svåra smärtor - ut med sin fru och barn till den armeniska kyrkan. Han dog på gatan. Hans kropp lämnades i ett närbeläget hus. När kyrkan angreps befann sig modern och barnen i kyrkan på andra våningen. Turkarna kom upp sedan de dödat många på första våningen. Barnens mormor tog Hagop och Victoria och kom nerför trapporna. Turkarna slet tag i Hagop och skulle ha dödat honom då en kurd tog honom och sade att han ville behålla honom. Efter tre dagar skickade han bort honom. En av turkarna sade till modern "I går dödade vi er man eftersom jag vill gifta mig med dig." Både modern och barnen försökte fly från turkarna men när de inte kunde det, försökte de kasta sig i elden som brann i kyrkan. Den stackars kvinnan

© Assyrian Chaldean-Syriac Association

kastade ner Armen, en åttaårig pojke samt Ozmo och Zexapat och hoppade efter. Modern och åttaåringen blev brännskadade. Även de andra brännskadades och skadades i fallet, men de är nu återställda. Vi skickar vår pastors sexårige son tillsammans med dem eftersom mrs D sade att de skulle ta emot sex barn.

Jag är för utmattad för att utföra ett gott arbete och vi hoppas få förnyade krafter efter en resa till Haran, tre dagars färd hemifrån. Mr Sanders uppmanar mig att resa med professor H och hans fru. Vi räknar med att ge oss av på morgonen. Jag njuter av varje minut jag kan vara tillsammans med professor H och mrs H. Ni anar nog hur pressad jag är, men vanligtvis är jag rätt *lugn* – tack vare mina vänners böner och en ständig förtröstan på Gud. Jag gick in i armeniska kyrkan i lördags för första gången sedan förändringen. Jag hade inte trott på allt jag hade hört, men det var så. Det är fruktansvärt, trotsar all beskrivning att återge det lidande som högarna vittnar om. Bra att ni inte var där. Ni hade inte stått ut.

19 maj - under den senaste veckan har vi samlat ihop barnen för Smyrna och Konstantinopel. I går när vi vände oss till regeringen för att få klara papper för att säkra en lugn och stillsam färd sade paschan: *"Nej, vi skall själva ta hand om de föräldralösa"* (Muslimernas uttänkta plan tycks vara att få in flickorna på harem.) Det är hopplöst för oss att göra mer. Jag undrar om dessa barn kommer att få vara i fred i det tillfälliga hem som vi öppnat här i Urfa. Jag är så ledsen att jag inte kan skriva mer om detta nu.

Paschan säger att det är osäkert för oss att ta oss till Haran och att vi inte bör resa. Många, fortsatta tack för era ansträngningar att få fram pengar. Vi behöver alltihop.

Er tillgivna,
C Shattuck

(Jag bifogar ett avskedsbrev som jag fick från några av mina armeniska vänner i Urfa utan den armeniska texten och med min egen engelska översättning. J R H)

Urfa, 1 juni 1896

Till Pastor (sic"!) professor Harris.
Bäste herre,

Vi är djupt tacksamma för att ni nedlåtit er att besöka vår stad och uttryckt er omsorg och stöd för våra drabbade bröder. Ja, vi kan inte nog uttrycka våra känslor, särskilt för den stora hjälp ni givit till barnhemmmet och skolorna. Vi kan inte annat än beundra ert ädla hjärta. Vi hoppas ni ursäktar att vi är oförmögna att personligen uttrycka vår tacksamhet när ni var här och genom att vidarebefordra detta bevis på våra känslor vädjar vi till den Allsmäktige Herren att välsigna er och att Han fortsätter att välsigna ert arbete.)

© Assyrian Chaldean Syriac Association

Brev Nr 16

Vi lämnar Urfa och besöker Garmoush och Severek - En natt i ett skjul - Massaker i Severek - Vår betjänt kastas i fängelse - En natt i ett kurdiskt tält - Ankomst till Diyarbakir

Diyarbakir, 1 juni 1896

Kära vänner,

Vi lämnade vårt älskade Urfa och vår kära miss Shattuck i tisdags, den 26 maj. Hon följde med oss några kilometer på färden på sin knubbiga lilla åsna. Några timmar tidigare hade mr Sanders givit sig av mot Aintab så efter att ha önskat oss lycka till på färden skyndade sig denna modiga kvinna tillbaka med sin tjänare och vakt till sitt ensamma hus och arbetet, samt den särskilda uppgiften att försöka få tillstånd, som tidigare nekats, att få skicka sin lilla grupp föräldralösa till Smyrna.

Den första natten var i Garmoush, den kristna by som jag skrev om senast som så tursamt klarat sig tack vare ett oväder. Rövarna och muslimerna sade ju själva "Allah vill ju inte detta", d. v. s. byns förstörelse. Här bodde vi hos en protestantisk pastor och upptäckte beklagligt nog att en mycket fin gammal armenisk kopia av evangelierna som R hade erbjudit en bra summa för hade murats in i en vägg igen på grund av nya hot. Därmed var den utom räckhåll för honom och forskningen.

Efter en lång dags ritt påföljande dag då vi såg många gräshoppor, en hotande plåga, stannade vi till vid en kurdisk by vars like ingen av er må någonsin få bevista!

Lerskjulet som vi *inte* sov i var fylld av en grupp bybor, våra två *zaptieher*, ett antal mulåsnedrivare, våra två tjänare samt vi själva förutom närheten till hundar, hästar och mulor. Ingen av dessa följeslagare kunde dock för ett ögonblick konkurrera med de hemska lopporna, var och en lika stor som fyra, fem englska motsvarigheter. De lämnade oss ingen ro, samtidigt som ett kraftigt åskväder mullrade under timmarna mot gryningen vilket fulländade kaoset.

Vi gav oss iväg innan det ljusnat dagen därpå och nådde Severek vid sextiden. Stormen gjorde mig dygnsur men R hade tursamt nog sin regnjacka och ingen av oss led någon egentlig nöd eftersom mina kläder torkade i den heta solen när den väl tittade fram. I Severek gick vi omgående till den lilla protestantiska kyrkan och pastorn, och tillbringade natten i skolhuset.

Staden har lidit frukansvärt och det finns hundratals änkor och de har *knappast fått någon hjälp*. Vi lovade därför att skicka något dit eftersom folket "hungrar, behöver kläder och sängkläder". Vi lämnade också en liten penningsumma. Pastor Abraham Haratunyan är en oerhört allvarlig ung man, som är utexaminerad från en av amerikanska missionens högskolor. Han var lärare före mordet på pastorn men tycks ha en profetisk gåva eftersom hans predikningar lockar inte bara protestanter och gregorianska *människor* (som i

© Assyrian Chaldean-Syriac Association

Aintab och Urfa) utan också protestantiska och gregorianska präster, vilka säger "Vi önskar höra er varje gång ni predikar."

Denne hygglige man är en av dem som trotsade döden för Kristi skull. Han erbjöds det sedvanliga valet "islam eller döden?" – och valde döden. De skar upp honom och lämnade honom som död, men han kvicknade till och är nu återställd. Han och en annan trosbekännare som fick två vapen riktad mot bröstet och räknade med att dö omgående, men något kom emellan. På min fråga om de kände fruktan sade de: "Nej, *ingen fruktan* eftersom vi räknade med att omedelbart vara med Jesus, men kroppen skakade lite." Det sade detta så enkelt att jag blev mycket tagen.

Vi hade knappt tid att slå oss ned, än mindre att byta om från ridkläderna innan våra gäster anlände. Snart var rummet fullt med folk: den syriske ”metropoliten i östern”, den gregorianske prästen, den *ende* läkaren som blev av med alla sina läkemedel och utrustning under masskern. Därför kunde han inget göra för de sjuka och sårade och han såg ut att vara den mest hjälplöse läkaren jag någonsin träffat, en fin gammal armenisk gentleman som en gång var *mycket* förmögen som hade blivit av med allt samt andra. R och jag satt i en del av rummet, metropoliten var vid min sida, en fin gammal präst och resten framför. Under en lång stund berättade de om sina bekymmer, det ena efter det andra.

Tätt bakom oss på väggen fanns spår av blod och hjärna där den förre protestantiskte pastorn hade mördats med ett yxhugg mot skallen som krossades och hjärnan spreds ut. Det fanns blodspår upp i taket och runtomkring. Vi satt under detta blodiga spår på hans martyrskap och konverserade med dem som också var Kristi bekännare, fastän deras liv hade skonats, om nationens förflutna och framtid och om verkligheten i den tro som vi delar. Vi hoppades uppmuntra dem med hoppet att oavsett hur mycket människorna svikit dem höll Gud på att arbeta fram en stor plan för dem. R citerade stycket av Trench[15] som inleds:

> ”Även om Guds kvarnar mal sakta, mal de mycket fint.”

Och alla tog fasta på uppslaget och tycktes fundera över det.

Vi hade knappt skilts från dessa mycket intressanta gäster förrän en mycket annorlunda gäst kom, nämligen den turkiske guvernören, *kaymakamen*, samt hans ämbetsmän och soldater, vilka också utgjorde en stor samling. De var mycket buttra och inte alls vänliga men den store mannen nedlät sig faktiskt att dricka vårt kaffe och utsatte R för en lång, otrevlig utfrågning. Två av våra

[15] *Inte* Trench men vid första anblick ser det ut att vara hämtat från ”Century of Couplets”. Vanligen citerades detta på engelska i Longfellows tolkning av en tysk vers som i sin tur går tillbaka på en tidigare numera okänd grekisk diktare som citeras i Sibyllans Orakler, i Sextus Empiricus, i Origenes mot Celsus och används som underlag av Plutarkos i hans berömda traktat om Guddomens hämnd. J R H

© Assyrian Chaldean Syriac Association

tjänare utsattes för samma behandling. Vi var tacksamma att våra tidigare gäster hade gått när de kom, det hade annars varit mycket farligt för dem att ha setts tillsammans med oss.

Utfrågningen klargjorde att vår stackars Alexander inte hade något pass (faktum är att vi inte tvivlar på att han är med oss därför att han har rymt från hemstaden Aleppo, men vi har inte frågat om detta). Föreställ er vår sorg när vi trodde att vi klarat denna pärs, men påföljande morgon kom ett bud för honom och han kastades i fängelse! Den stackars kocken Griva var förtvivlad. Pojken hade varit oerhört artig under resorna och vi kände oss lika oroliga som om en personlig vän hamnat i trassel.

Så vi "höllo …långa böner" som Bunyan säger om sina pilgrimer. Efter en tid fick R tillstånd att uppvakta *kaymakamen* för Alexanders räkning. Den protestantiske pastorn som talar bra engelska följde med som tolk. Jag skickade en särskild hälsning och begäran i mitt namn, pastorn räckte över denna och svaret blev: "Med hänsyn till era önskningar och på grund av madams upprop kommer jag att benåda honom." Således besvarades våra böner och vi tog emot pojken med stor glädje.

Faran för Alexander var inte helt över eftersom R hade lovat att anmäla honom i Diyarbakir och paschan där är mycket sträng. Övergreppen begicks ju under honom. Men efter ett så tydligt bönesvar tvekar vi inte på den slutliga framgången, och min stora önskan är att när resan väl är över att skicka Alexander till Robert College eller Aintab College. Han är mycket kvick och intelligent och som en utbildad man kommer att vara till stor nytta, anser jag.[16]

På resan från Severek till Diyarbakir var det främsta minnet en natt i ett kurdiskt tält. Vi ville inte alls till kurderna men valet stod mellan dem eller en kall natt ute på berget under bar himmel, och utan tillräcklig utrustning. Vår *huvudzaptieh* hade bestämt sig för att vi skulle bo i tält. Han nästan slet ner mig från hästen eftersom han var så ivrig, så vi ansåg det bäst att ge med oss.

Dessa kurdiska tält är inte som de fina tälten resenärer är vana att se i Palestina. De består av stora presseningar av sammansatta getskinn fästa på pålar, och som är spända ungefär 1,5 meter över marken. Drygt meterhöga vassväggar delade av dem inuti. Alexander lade snabbt ut våra filtar och kuddar i ett hörn och byggde en barrikad runt oss med vår packning. Hövdingen och hans hustru kom och rökte fredspipa med oss och gav oss mjölk och *kaimak* (surostmassa).

Vi accepterade omständigheterna men det gick mycket livligt till. Grupp efter grupp av vilda kurder – män, kvinnor och barn – kom och stirrade på oss. Men de var inte otrevliga och vi försökte vara så vänliga som ansiktsuttryck, leenden och kex kunde förmedla. Efter en stund dämpades intresset för oss och allt återgick till det vanliga. På andra sidan vassen på min sida låg två kamelfölar. Den ena fölens mor kom gång på gång in i tältet men

[16] Den unge mannen rymde från Konstantinopel i samband med augustimassakrerna och är nu i säkerhet i England där han fått en anställning. J RH

© Assyrian Christian Syriac Association

drevs ut. Soldaterna och de kurdiska männen satt vid en eld intill, rökte och talade i en gäll och otrevlig ton, vilket är deras vana men något jag aldrig kommer att glömma. Det liknar nästan ett skri och låter alltid upprört. På andra sidan gjorde kvinnorna och barnen i ordning sina mattor för att sova. Våra tjänare höll uppsikt. Jag trodde inte att någon av oss skulle få en blund under dessa omständigheter men vi var ganska utmattade och somnade efter hand. När jag vaknade igen var det tidig morgon och våra män gjorde sig i ordning för att fortsätta färden. Utan mat eller dryck satte vi upp vid halv fem-tiden och fortsatte vår färd.

Två dagar senare var vi framme i Diyarbakir (i går) och har sedan dess hört om nya hemskheter från förr och nu från mr Hallwards dragoman (den brittiske vicekonsuln mr H var bortrest) och en ung armenisk läkare som studerat i Baltimore och som är nästan utom sig av upprördhet, sorg och fruktan inför sitt folks framtid.

Alla bönar och ber oss att hjälpa människor att emigrera. "Om vi måste lämna våra hus, vår tidigare egendom, ja, allt då kommer alla av oss att åka bara våra liv är trygga." Dragomanen säger att nästan alla invånare i Diyarbakir skulle emigrera om det fanns möjlighet, annars kommer de att dö av svält nästa vinter.

Tillgivna
H B H

ILLUSTRATION s 102
Tigris nedanför Diyarbakir

Brev Nr 17

Svårigheter i Diyarbakir – En besvärlig ritt till Mardin – Utflykt och jakt på syriska handskrifter – Nya bekymmer för Alexander

Mardin, 15 juni, 1896

Kära vänner,

Med vissa besvär lämnade vi Diyarbakir på onsdagen den 3 juni. Anledningen var att jag dagen innan tog några bilder på stadsmuren och en förstörd kristen by på andra sidan Tigris, samt några oförsiktiga kommentarer en av våra tjänare fällde. Men bakom allt detta fanns utan tvekan regeringens djupa misstro mot främlingar. Om och om igen trodde vi att vi var på väg, men så kallades den konsuläre dragomanen till regeringshögkvarteret för att svara på nya frågor om oss. Slutligen, sedan vi stått under bevakning av en vakt och två meniga soldater och hade börjat gå mot vår *arabas* eller vagn utan fjädring som i

© Assyrian-Chaldean-Syriac Association

några timmar stått och väntat på oss utanför staden. Men så stoppades vi och måste alla återvända igen och genomgå en ny undersökning.

Ni kan föreställa er vår glädje när vi verkligen befann oss utanför stadsportarna, och befann oss i vagnen i stället för på hästrygg. Och faktiskt utmed Tigris! Men trots vår glädje over att ha lyckats fly Diyarbakir, kom detta inte att omfatta någon annan del av vår färd till Mardin. Många ganger ångrade vi att vi hade övergivit sadeln och dess fiender för att ”fly till annat vi inte visste av”.

En stor del av den så kallade vägen mellan Diyarbakir och Mardin är inte mycket mer än en gropig, stenig flodbädd. De små stenbumlingarna lika stora eller större än ens egen skalle, och det var en enda lång, skumpig färd. Man undrade till slut om ens huvud skulle sitta kvar. Golvet på vår *araba* var täckt med våra bäddtäcken och vi hade kuddar uppsatta bakom ryggen men de gjorde ingen märkbar skillnad. Och sedan kom natten i schejkens hem! Men jag skall inte försöka beskriva det lidande som den som reser sommartid i detta land tvingas utstå på grund av lopporna nattetid. Ni bör dock veta att det är omöjligt att sova mer än kortare stunder. Jag hoppas att vi snart skall sova på taken på våra rastplatser, vilket de inhemska invånarna oftast gör under sommaren.

Vår eskort ökade till nio soldater innan vi nådde fram till Mardin nästa dag. Sannolikt berodde det på att de stackarna ville få lite ordentlig mat eftersom de lämnade oss vid ankomsten utan att ens begära bakhshish (dricks, något mycket ovanligt). En av dem, en kurd, viftade med en drygt meter lång lans i stället för att bära gevär och svärd som de andra. Han såg verkligen ut som ett konstverk när han och några av de andra red (för att vi skulle lära oss).

ILLUSTRATION s 105
Mardin

Mardin, som vi nådde fram till på två dagar, ligger i ett bergigt område och är vackert beläget med en underbar gammal fästning överst på ett imponerande bergsmassiv som överblickar staden. Kurderna hade i höstas och vintras förstört trakterna runtomkring. Men förstörelsen berodde huvudsakligen på plundring snarare än själva massakern. Hundratals byar förstördes. Följden är att här finns ett av de stora hjälpcentralerna som får stöd från hertigen av Westminsters stiftelse. Inte mindre än 20 000 till 25 000 människor har någon gang fått bistånd och cirka 15 000 får ständig hjälp. Insatsen upphör snart för sommaren.

Mr Andrus, en av missionärerna, leder Hjälpkommittén och har gjort ett utmärkt arbete. Han arbetar morgon, middag och kväll sedan han överlåtit det mesta av sitt missionsarbete på sin kollega, mr Dewey. Men han förefaller vara outröttlig och hans påhittighet och knep för att hjälpa de behövande verkar outsinlig. Men utifrån vad han säger och hans oroliga anletsdrag bävar han och andra missionärer för den stundande vintern.

© Assyrian-Chaldean-Syriac Association

Befolkningen i den förstörda regionen har praktiskt taget inget att skörda. Och det som finns betar kurdernas kameler, hästar, kor och får på. Med stor tillfredsställelse låter de djuren beta på de kristnas sädesfält – och vad kan göras? Visserligen är detta inte fallet over allt – i går kom en begäran om skäror från ett distrikt – men i allmänhet är det så.

Hjälpkommittén har satt flyktingarna i arbete att bygga vägar och göra underhållsarbeten i trakten (tyvärr inte Diyarbakir-vägen!). Men pengarna räcker inte långt – och vad händer sedan?

Staden räddades undan massakern av en mycket mäktig kurdisk familj eller stam som bor här, vilka trots att de är tjuvar var på god fot med missionärerna, och det var för deras skull som stadens kristna undsattes. Mrs Dewey berättade för mig att från missionens högt belägna läge kunde de se hur slätten nedanför fylldes med kurder, dag efter dag. De samlades och väntade bara på order att gå till anfall. Ordern kom aldrig och de tvingades dra sig tillbaka igen, ty det fanns ingen plats där kurderna vågade döda utan uttryckliga order.

Missionscentret är inte armeniskt utan syriskt, och man märker en påtaglig skillnad mellan folken. De förefaller mig inte lika intelligenta eller förfinade som armenierna, men vi fick veta att de var mer pålitliga och mindre ombytliga. Vi hade ingen möjlighet att avgöra detta själva. Man märker också mindre andligt uppvaknande, färre människor i kyrkorna och mindre intresse. Det kanske härrör från det faktum att massakern avvärjdes här och att de inte har genomgått samma eld- och bloddop som fört andra till Gud på annat håll – det kan jag inte avgöra. Men skillnaden är mycket påtaglig trots det goda och ihärdiga arbete som den lilla trogna missionärsskaran utför. Detta står sig väl vid en jämförelse med andra stationer anser jag.

ILLUSTRATION s 107

Från en teckning av mrs J Rendel Harris

Mardin samt vy över syriska slätten

Nu måste jag berätta för er att R och mr Andrus och andra hjälpare givit sig ut på en liten tur i trakten för att leta efter manuskript. Det är ett speciellt centrum för syriska handskrifter och i närbelägna kloster och kyrkor finns många mycket värdefulla manuskript. Men prästerna känner till deras värde (men de utnyttjar inte detta) och vill inte sälja. De förefaller vara villiga att låna ut en bok en kort tid och det är förstås mycket lockande för R. Kanske kommer denna resa att vara mycket lyckosamt, vi hoppas åtminstone det. Det kommer att vara tröttande i vart fall och jag kommer att vara tacksam när det är över, även om det kanske dröjer två, tre veckor.

© Assyrian-Chaldean-Syriac Association

Jag följde inte med eftersom det inte hade funnits något speciellt syfte och jag håller på att anpassa mig till livet här och njuter av det, och hittar lite att göra också. Vår enda avkoppling efter dagens hetta och arbete är att rida. Missionärerna har verkligen ståtliga djur och är orädda ryttare. De låter mig låna ett fint riddjur och vi ger oss ofta ut på en ridtur. Det är helt annorlunda än en vanlig resa, och omväxlande.

Vår armeniske pojke hamnade i stora bekymmer (och ställde också nästan till det för hela gruppen) några dagar efter ankomsten. Han gick ut en kväll i Urfa för att försöka få tyst på några av de förskräckliga hundarna. Det var särskilt för min skull eftersom han visste hur de störde mig. Men när han tog itu med en grannnhund glömde han att den var kurdisk och inte armenisk, som i Urfa, och blev mordhotad av ägaren. Nästa dag överfölls han i basaren och fick stora huvud-, hand- och armskador samt misshandlades. Muslimska soldater intill såg på utan att ingripa. Han utgjorde en sorglig syn när jag såg honom efter det att han hade undsatts, blodet rann från hans huvud. Hans skador var inte allvarliga och efteråt fick han lika mycket tröst som omplåstring. Det står klart att hundarna i Kurdistan bör lämnas i fred.

Våra vänner håller på att avsluta skolterminen inom några dagar och skall ha examen. Jag kommer att bara vara med på avslutningen i engelska. När det är klart kommer de att avsluta arbetet ett tag och ge sig av till en gård några kilometer bort.

Innan jag avslutar detta brev vill jag säga att den inhemske pastorn här är fängslad, dömd till fem år. Hans enda brott var att en kopia av reformplanerna påträffades hos en annan person, som uppgav att pastorn hade givet honom kopian! Han sägs verkligen vara en god man. När vi återvänder till Diyarbakir kommer vi att höra med konsuln om det finns möjlighet till benådning. Men eftersom han är turkisk medborgare kan förstås mr Hallward inte göra något officiellt för honom.

Er tillgivna vän,

Helen B H

© Assyrian Chaldean-Syriac Association

Brev Nr 18

Högstadieskolan stängs – Ceremonier genomförs – Besök på jakobitiska skolor

Mardin, 22 juni 1896

Kära vänner,

livet här är mycket lugnt. Medan R och mr Andrus är på jakt efter handskrifter har den enda egentliga händelsen varit att missionsskolorna

(högstadieskolorna) stängts för sommaren. Dessa skolor har inte störts som vid andra missionsstationer. Det har inte förekommit (som jag tidigare nämnt) någon massaker här, även om den omgivande landsbygden plundrades. En utbränd by ligger övergiven på slätten precis nedanför staden. Examinationer har pågått sedan i förra veckan men eftersom de är på arabiska var jag inte närvarande förutom de i engelska som var hyggliga, om än inte utmärkta. Tidigt på onsdagsmorgonen den 17 juni gick jag med speciell inbjudan[17] för att vara med om uppläsningarna och utdelningen av betyg. Först på flickskolan under ledning av mrs Andrus och senare på pojkskolan under mr Dewey.

Dessa skolor är inte så stora. Det finns bara 45 pojkar och 25 flickor, men eftersom det är högstadieskolor innebär det att en strid ström av unga människor från staden och dess omgivningar söker sig dit för bra utbildning. Föreställ er en ljus och luftig (men tung) stenbyggnad där flickornas klassrum ligger. Fönstren har fina draperier och är prydda ned blommande pelargoner. Men de starka järngallren (vanliga på fönstren i alla hus här) är fängelselika och påminner om de faror som lurar även under fredliga tider och regeringar. En stor del av rummet är avsatt för flickornas släktingar och intresset är påtagligt. Kvinnorna, iförda slöjor och traditionella dräkter, håller till i en del, männen (ett amerikanskt påfund) i en annan.

Alla i examensklassen var prydligt klädda och hade blommor och band som flickor pläga. En, som var rikare än de andra, bar också halsband och armband. Uppgiften bestod i att var och en skulle läsa upp en egen uppsats inför församlingen, vilket de gjorde med samma blyghet och självmedvetenhet som engelska flickor skulle ha gjort. Ämnena var 1) Fördelarna med att kvinnor utbildar sig. 2) Kärleken till ens land. 3) Med vilka medel kan man höja sig till ett högre plan i livet? Pojkarnas uppläsningar kretsade kring liknande ämnen däribland 1) Civilisation. 2) Ditt förhållande till ditt land. 3) Uthållighet i hjälparbete. 4) Att kämpa trons goda kamp.

Vad beträffar pojkarna (eller de unga männen eftersom jag förmodar att de var mellan arton och tjugo år) var uppläsningarna själva syftet. Ämnena var utvalda. Sannerligen gjorde dessa unga syrier så *väl ifrån* sig att jag efteråt inte kunde låta bli att tala om för dem att de inte låg långt efter studenterna jag för några år sedan hade hört ge liknande examensföreläsningar på Haverford College i Förenta staterna. Detta gladde dem förstås *oerhört* eftersom de har Amerika som förebild i allt. Men jag kände att jag måste fortsätta ytterligare, inte bara vad beträffar beröm utan i min uppriktiga önskan att deras utbildning och naturbegåvning skulle ägnas åt att tjäna Herren, och om det var Hans vilja att predika evangeliet för *deras eget folk*. De två äldsta pojkarna svarade genast med *stort allvar* med upplyfta händer och blick enligt österländsk sed med orden: ”Må Gud låta det ske!” och ”Om Han tillåter det!”

[17]Jag var den deras första europeiska besökare.

© Assyrian Cultural Syriac Association

I fredags hade jag förmånen att besöka några mycket annorlunda skolor, nämligen de som hör till den anrika jakobitiska kyrkan. Den är, som ni vet, den äldsta kyrkan i denna del av landet och mycket olik den gregorianska eller armeniska som den troligen är samtida med. Den är mycket mer renlärig i trosfrågor och liturgin än den syrisk-katolska som också finns här, och mycket mer tolerant. När han förde oss till en närbelägen kyrka och visade målningarna var läraren och kyrkvaktmästaren anelägna om att underrätta oss att de *inte tillber dem*, de ”var inte så okunniga”. Men jag måste samtidigt tillägga att de visade prov på vidskepelse genom att visa oss ”en bit av det äkta korset” samt några helgonben som prov på verkligt dyrbara skatter!

I pojkskolan gav de unga pojkarna - alla på huk och med röd fez på huvudet - prov på flera vemodiga psalmer. Sedan frågade deras lärare om jag skulle vilja ställa några frågor. Det överraskade mig stort, inte bara därför att jag är protestant utan också kvinna. Men jag gladde mig åt den frisinnade andan som förfrågan avspeglade och frågade om de kunde berätta för mig om Betlehem, budskapet till herdarna m.m. samt berättade om vårt korta besök där. Till min stora glädje svarade pojkarna lika bra som om de hade varit på en engelsk skola. Och sedan, efter tillsägelse från deras lärare, bytte de ställning och satt på knä när de framförde en österländsk julsång. Verkligen fint. Alla dessa unga syrier var mycket allvarliga och väluppfostrade under vårt besök och alla reste sig så fort vi kom eller gick. Jag har återgivit denna händelse ganska detaljerat för att visa de vänskapliga förbindelserna mellan de amerikanska missionärerna (det var en kvinnlig missionär som tog mig dit) och den gamla kyrkan.

I går (söndag) hölls den protestantiska gudstjänsten klockan sex och en inhemsk herre predikade. Vid halv-tre hade jag ett möte med kvinnorna. Det var mycket mindre än i Urfa och Aintab eftersom det inte råder samma väckelse som på annat håll. Efteråt hölls ett möte om ”kristen ansträngning” samt undervisning för pojkar.

Vi ser verkligen framemot posten (som vanligtvis kommer varje vecka). Den har precis anlänt, men tyvärr inga brev för oss! Jag undrar var de är eftersom jag är säker på att somliga av er, kära vänner, har skrivit för att muntra upp oss med nyheter från ”ett avlägset och kärt land” under den senaste månaden. Nåväl, vi får väl vänta och ha stort tålamod vad beträffar många saker (däribland brev) medan vi befinner oss i detta olyckliga land. I sinom tid kommer det tveklöst att bli skördetid, om vi inte sviktar.

Kära hälsningar till alla, er vän,

Helen B H

© Assyrian-Chaldean-Syriac Association

De första ryktena om Van-massakern

Mardin, 20 juni 1896

Kära vänner,

I dag har jag ganska få personliga nyheter att förmedla till er eftersom tillvaron här varit ganska lugn sedan jag senast skrev. Men ryktena som strömmar in är oerhört alarmerande. Vi har inga säkra uppgifter annat än ett telegram från dr Reynolds i Van som sager att missionärerna är välbehållna, men på marknadsplatsen gör rykten gällande att varenda kristen i Van har dödats och att regeringen har beskjutit städerna Erzerum och Bitlis med kanoner och jämnat dem med marken.[18] Här råder naturligtvis stor panik och kristna män som har lite pengar säger att de skall försöka få ut resehandlingar för att kunna ta sig till Beirut eller någon annan plats, och lämna allt. Vi hör också om arabiska uppror i närheten och sammantaget tycks en ny terrorvåg vara på väg.

R och mr Andrus har ännu inte återvänt, men vi räknar med att de kommer i morgon. Troligen återvänder vi i slutet av veckan till Diyarbakir (som emellertid är mycket oroligt). Våra framtida reseplaner får vi lämna över åt gudomlig vägledning. Den har varit underbar hittills, och vi tror att Gud på något sätt kommer att använda vår närvaro här för sin egen härlighet. Han bevarar våra sinnen och hjärtan i sin frid.

Er tillgivna

Helen B H

PS Vi har fått stora brevbuntar från Bible House och Aintab vilka vi är tacksamma för. Miss G Kimball återvänder från Van till Amerika vilket är tråkigt tycker jag.

Ursäkta detta dåliga brev. Trots den svåra hettan hade jag ett fint möte med kvinnorna i går (söndag). Missionärerna här är mycket vänliga och vi har stor gemenskap på många sätt. De tänker endast på folkets väl.

© Assyrian-Chaldean-Syriac Association

Brev Nr 20

En modern Symeon styliten – Kortfattad redogörelse för besök till Tûr Abdîn – Kort besök i turkiskt fängelse

[18] Läget i Van visade sig inte vara fullt så illa som larmrapporterna gjorde gällande, men utsikterna är sorgliga och bedröviga. Övriga uppgifter om Erzerum m.m. gick inte att bekräfta.

Mardin, 3 juli 1896

Kära vänner,

Under besöket hos kristna kvinnor i dag har jag precis fått ta del av en intressant berättelse om en av männen som led martyrdöden i Harpoot under massakrerna, som jag måste förmedla.

Han var ursprungligen en jakobitisk munk. Redan som fjortonårig pojke har han genom botgöring och självförvållat lidande försökt få förlåtelse för sina synder. Efter att ha konverterat till protestantismen visade han sin adoptivmor (som nyss berättat om honom) ärren på sin kropp efter att ha burit ett spikbälte. När mr Andrus hittade honom höll han till i en gammal övergiven cistern i ett litet kloster nära Midyat där han hade fäst ett rep på båda sidor. När han överfölls av sömn kastade han sig över repet för att hålla sig vaken. Faktum är att han agerade så likt Sankt Symeon styliten som en modern munk tänkas kan. Innan dess och när han tillsammans med några andra unga pojkar var *på väg* att bli munk mötte han en allvarlig inhemsk predikant. Denne spådde att han skulle upptäcka bristerna i detta sätt att leva och överge det, och tro på det sanna evangeliet.

Mr Andrus var redskapet genom vilket Gud öppnade hans ögon fastän klostret tidigare hade fått biblar. Den unge munken och andra läste mycket. Och när han insåg sina misstag tog han avstånd från sitt munkliv med samma beslutsamhet och uppriktighet som präglat det. Han läste en teologikurs på en protestantisk högskola och hade precis klarat av den och var redo att prästvigas när slutet kom. Han var en av martyrerna och en av de mördade, likväl som torterade. Hans adoptivmor visade oss en bild på honom och sade att hans namn hade skrivits in i familjebibeln tillsammans med hennes egna barn. Hon snyftade och sade: ”De högg av en av hans armar när han vägrade att lyda deras uppmaning att ta avstånd från Kristus. Sedan sade de 'Kommer du inte att bli muslim nu?' 'Nej,' denna stund har bestämts av Gud och jag tanker inte ändra mig', svarade han.” Sedan högg de honom bokstavligen i stycken innan han slutligen dödades. Fotot visar ett ansikte som inte framstår som särskilt kraftfullt eller beslutsamt. Han hette Baulus Bursom eller Paul Barsauma.

H B H

Kära vänner, jag vet inte om det finns något speciellt att rapportera om. Större delen av de senaste tre veckorna har jag vistats i bergen norr och öster om Mardin så långt bort som till floden Tigris. Detta är det gamla Masiusberget, som nu för tiden är känt som Tûr Abdîn eller Tjänarnas berg. Jag förmodar att namnet hör ihop med att det finns så många kloster i distriktet. På en blandning av syriska och arabiska kallas det ofta Jebel Tûr som är en ren upprepning

© Assyrian Orthodox-Syriac Association

(berget berget). Landskapet är rätt trist, mestadels kala kalktoppar med lite buskar, och saknar vatten på många platser utom där kalkklippan ger skydd åt mer näringsrik jord. Trakten intresserar mig främst därför att här talas fortfarande syriska – bade av prästerna och vanligt folk. Det finns knappast någon kyrka där det inte finns några syriska handskrifter. Det är också ett lämpligt område att studera tillbakagången och spå det syriska klosterväsendets slutliga förfall. De flesta av klostren är antingen i ruiner eller så undermåliga att de är nästan att likna vid ruiner. Jag är tacksam att få sitta vid denna märkliga religions sjukbädd. Och om en knuff skulle påskynda patientens snara upplösning skulle jag gärna ge åtskilliga.

Det är också en lämplig trakt att studera den turkiska regeringens kris. Folket förblöder nästan på grund av orättvisa styresmän och jag fann by efter by som antingen var helt övergiven eller där befolkningen hade minskat till en bråkdel av det ursprungliga antalet. Utmed bergssidorna syntes många spår av gamla vingårdar och fruktträd som växte vilt, en gång måste de ha varit välskötta. Det har inte förekommit någon systematisk massaker i denna trakt, bara regelmässigt förtryck och utbrott av kaos. Vi passerade igenom en by som muslimer hade plundrat några timmar tidigare och fört bort 300 får. Men dessa plundringar bör knappast jämföras med vad som sker på andra håll – de är nog ett lika naturligt inslag i människors liv som de urgamla gränsräderna mellan England och Skottland. Oavsett detta, var det uppenbart att trakten gått tillbaka ekonomiskt. Och man kan bara hoppas att den sjuke man som är ansvarig för dessa sakernas tillstånd inom inte alltför avlägsen tid kommer att hitta någon som ger honom den slutliga, avgörande dödsstöten.

Resorna är hårda och besvärliga, inte minst därför att det är mycket hett. Min uthållighet prövades svårt trots en ganska skön bris och att vi sällan vistades under 1 200 meters höjd. Vi måste ofta stiga upp mycket tidigt med tanke på dagens långa ritt. De senaste två dagarna var mycket besvärliga. Vi steg upp kl 1.40 och 1.30, och satte av kl 2.50 och 2.40 och red i sex timmar innan vi hade en ordentlig frukost. Men nattluften och den tidiga morgonluften är verkligen uppfriskande och jag tyckte inte det var otrevligt bortsett från att jag kände mig lite tröttare, men det gick snart över.

Vad beträffar expeditionens resultat kan man säga att det var en rätt stor besvikelse. Kurderna hade orsakat stor förödelse på vissa plaster. De hyser ett särskilt hat mot böcker och gillar att visa detta hat mot kristendomen genom att förstöra evangelierna. Ett kloster där vi hoppades hitta intressant material var fullständigt ödelagt och alla böcker hade förstörts. Det är tur att vi inte lever av böcker allena. På andra platser hade människor murat in eller gömt sina skatter, och om de visade upp dem vägrade de att skiljas från dem. Ni föreställer er nog vår tilltagande besvikelse.

I dag (3 juli) hade jag tillfälle att besöka ett turkiskt fängelse i Mardin tillsammans med mina vänner från amerikanska missionen, mr Andrus och mr

© Assyrian Cultural Syriac Association

Dewey. Vi besökte en protestantisk pastor och lärare som suttit fängslade i mer än sju månader, anklagade för uppvigling och förräderi. Ni kommer att förvånas när ni hör vad detta grundas på: En kopia av reformer som europeiska länder skall ha enats om (även om jag misstänker att hela dokumentet är ett falsarium) påträffades i lärarens ägo. Han påstods ha fått det från pastorn. Båda anklagades för förräderi och dömdes till långa straff. Lyckligtvis horde vi att det fanns vissa utsikter om en ny rättegång efter en överklagan i Konstantinopel, men utgången är fortfarande osäker.[19] Ni märker att denna process åter visade att den turkiska rättvisan var en fars, precis som fallet med predikanten som dömdes för att ha haft en kopia av lord Salisburys tal i fickan.

Vi tilläts inte besöka några fångavdelningar utan bara ett yttre rum dit fångarna nästan omgående fördes. Jag skulle ha velat se hela byggnaden men det enda jag kunde se var gården med en vattentank och ett antal män som satt i skuggan vid en av murarna. Vid vattentanken fick en annan fånge som bar tunga bojor hjälp av en man att tvätta sitt ansikte, en ny version av påbudet att man måste bära andras bördor.

Vi hade ett trevligt samtal med våra fängslade vänner, vilka föreföll behandlas väl. Ett fängelse i Östern är inte som hos oss. Fångarna lagar sin egen mat förutom en ranson bröd och vatten som regeringen svarar för. Det innebär en viss kontakt med omvärlden. De var pigga och glada, hade böcker som deras vänner försett dem med, tror jag. På det hela taget var mitt första intryck av ett turkiskt fängelse rätt hyggligt. Om vi skulle kastas i fängelse på grund av uppdiktade anklagelser, är det lite annorlunda att få sina böcker och middag insända utifrån.

Vår tid i Mardin närmar sig sitt slut och vi är på väg norrut. Vi får goda rapporter om arbetet våra Röda Kors-vänner utför i distriktet öster om Harpoot. En av dem, mr Wood, är inte många dagar bakom oss. Han var i Diyarbakir till den 25:e i förra månaden och organiserar nu hjälpsändningar i Meiafarkin, en plats strax norr om Diyarbakir där det förefaller råda stort lidande. Uppenbarligen har vi precis missat honom, men kanske stöter vi på honom senare.

Med varma hälsningar till alla våra goda vänner i England, er tillgivne

J R H

(Anm: Miss Kimball skriver till Kvinnofonden från Van fram till den 22 juli.. Hon räknar med att inleda resan till England den 4 augusti. Följderna av det senaste utbrottet var inte kända. Kurderna spärrar fortfarande av stora områden där fruktansvärda händelser utspelades. Men det stod klart att hela

[19] Tyvärr bekräftades domen.

© Assyrian-Chaldean-Syriac Association

provinsen låg i ruiner. I staden var omkring 6 000 fortfarande på listan över mottagare av bröd enligt principen att hålla ihop kropp och själ, men de försökte avsätta medel för de ännu bistrare tider som stundar under hösten och vintern. När miss Kimball rest kommer hjälpen att delas ut av British Council och dr Reynolds, den ende kvarvarande företrädaren för American Mission. De fortsätter att driva de fyra bagerierna till en kostnad av 45 pund i veckan. Regeringen vägrar fortfarande bestämt att bevilja tillstånd att utvandra eller lämna staden. R H F

Anm. 2: Jag har här inte berättat allt jag vet om spridningen av syrisk litteratur i Tûr Abdîn eftersom detta slags hemliga verksamhet och den ”rävjakt” jag ägnat mig åt inte riktigt hör samman med den armeniska frågan. Vidare finns det inget påbud som föreskriver att man skall lägga ut texten om egna besvikelser. Något som motverkade besvikelsen var badet i en av paradisets floder, det underbara minnet gör att jag lägger till ett utdrag av ett brev till en broder som ofta jag delat sådana vattennöjen med: "Midyat, 21 juni 1896
…Hur många gånger har jag inte längtat efter dig på sistone. Men allra mest under den gångna veckan då jag tvättade bort en veckolång resas samlade synd genom att bada i den underbara paradisfloden som heter Hiddekel, Diklath eller Tigris. Om du hade varit där och dignat under samma kroppsliga och själsliga tyngd skulle det ha varit en sportslig utmaning att simma över floden, trots risken att hamna 400 meter nerströms. För att inte nu inte tala om att få en skrivelse från Mosuls vattenskyddsmyndighet med en hänvisning till lagen som förbjuder nedsmutsning av floderna. Vi kanske även hade gjort något jag längtade efter – vi kanske hade hyrt en flotte av hudar, *kellik*, och flutit nerströms. Det skulle bara ha tagit fem dagar till Nineve. Och vi skulle ha varit bättre än hemerobaptisterna (självdöparna) av vilka den sabeiska spillran lever vid floden nedanför Bagdad. Men önskningar är blott önskningar och axiomet "Jag skulle ja velat ha Leonard där" stämmer inte med "Jag hittade honom i Llanberis".

Jag ägnar en eller två veckor åt att utforska detta berg (berget Masius) efter några tidiga reliker som borde finnas bland ett folk som talar och förstår syriska. Det har tidvis varit ett hårt arbete. Om vi inte precis har "sovit med kardborrar och ormar har vi befunnit oss under skorpionens tecken och har vår egen tolkning av att "kämpa mot vilddjuren i Efesos"…

En dag denna vecka steg vi upp klockan halv-fyra och satt i sadeln klockan fyra (utan frukost) och nådde inte fram till vårt nattläger förrän vid sjutiden. I slutet av den dagen hade vi nått ett land där det inte fanns skäl att förbjuda användningen av opiater.

Jag skickar min kärleksfulla hälsning. Godhet och barmhärtighet omger oss som vore det del av vår karavan. "Syster" är i Mardin och ägnar sig åt goda gärningar och böner som vi båda kommer att bli hågkomna för.” J R H

© Assyrian-Chaldean-Syriac Association

Brev Nr 21

Resan från Mardin till Diyarbakir - Att vada över floden Tigris - Händelse vid förstörd by - Naturen och följderna av massakern i Diyarbakir - Franske konsuln - Planer för framtida resor

Diyarbakir, 9 juli 1896

Kära vänner,

Sedan vi köpt två fina hästar i Mardin (kostnaden var 16 pund för båda) hade vi en mycket mindre ansträngande återfärd till Diyarbakir, tio mil, än *araba*-färden dit. Vi hade sällskap under en del av första dagen med två herrar från missionsstationen, mr Andrus och mr Dewey samt två yngre damer, miss Pratt och miss Graf. Vi har verkligen fäst oss vid denna tappra lilla skara som håller ställningarna i Mardin, så det var inte lätt att ta farväl, särskilt som vi lämnade dem omgivna av så många svårigheter och faror. Kvällen innan vi for hade vi emellertid en mycket trösterik bönestund och vi är förvissade om att vi lämnade dem lika trygga under gudomligt beskydd på deras utsatta plats, precis som vi kände oss ledsagade och trygga under vår fortsatta färd.

Vi var en ganska brokig skara som gav oss av. Antalet var fler än vi önskat genom det sedvanliga tillskottet av soldater. Fyra av dessa samt polischefen utsågs för att eskortera oss. Vi var sammanlagt femton när vi gav oss av: fem soldater, fyra missionärer, två tjänare och en mulförare samt en syrisk kristen herre som anslutit sig till vårt sällskap samt vi själva. Det var en tämligen imponerande syn när vi skrittade fram. Vid ett tillfälle blev soldaterna rätt upphetsade och lämnade den upptrampade stigen och galloperade runt, runt på bergssidan och viftade med sina vapen i vänster hand. Polischefen (som inte var någon yngling eller lättviktare) sällade sig till dem och viftade med sitt svärd över huvudet - alla fem *ropade högt*.

Denne man har åtskilligt att svara för vad beträffar den senaste tidens oroligheter men eftersom vi inte hade något val vad beträffar hans sällskap gjorde vi vårt bästa för att vara vänliga mot honom. Han fick smaka på mrs Deweys goda amerikanska kokkonst vid varje måltid och i gengäld bredde han alltid ut sin matta för oss och satte sig själv på klipporna eller marken. När jag tackade honom var han mycket mån om att säga att det var han som skulle tacka och så vidare. Vi nådde resmålet på tämligen god fot och beklagade att han som var så vänlig skulle samtidigt ha varit så fruktansvärt grym när han underkastade sig en fanatisk religion och regering.

Vi vadade över Tigris innan vi kom in i Diyarbakir och förkortade färden. Det var något av en bedrift med tanke på den strida strömmen och breda floden. Självklart blev vi blöta och som en ytterligare prövning lade sig min häst

© Assyrian-Chaldean-Syriac Association

ner och rullade på torr, mjuk sand så fort vi var uppe på land. Jag hann precis kasta mig ur sadeln. Det var oerhört varmt och vi torkade snart och kom in i Diyarbakir genom Mardinporten på utmärkt humör.

Jag bör nämna att när vi tog oss över Tigris passerade vi en övergiven by som hette Kahby. Först tycktes jag inte förstå innebörden av tystnaden och ödeskänslan. När vi närmade oss slutmålet för vår färd hade vi glömt bort att vi var omgivna av tecken på den senaste vinterns förödelse. Och när vi passerade den ena stora byggnaden efter den andra (dessa hus var byggda som silon eller fortifikationsverk, myckert höga och solida och helt annorlunda än de på de sydliga slätterna) utan tecken på liv, och mer eller mindre förfallna, föreföll det först som om vi hade upptäckt en nyligen utgrävd stad från det förflutna. Ett ögonblick senare, mindes vi den verkliga orsaken. Av de 100 hus som hörde till byn hade 80 bränts enligt konsulärrapporten!

När vi var på väg ut ur byn dök plötsligt en stackars kristen kvinna fram bakom en byggnad där hon hade gömt sig när vi var på väg. När hon såg en kvinna i sällskapet rusade hon fram till mig och tog min utsträckta hand med gester som var mer talande än ord. Det var sorgligt att lämna henne och endast kunna ge ett litet uttryck för sympati genom en varm handkram, men det var inte möjligt för oss att dröja oss kvar. Jag undrar vad hon hade kunnat berätta om vi hade haft möjlighet att stanna och lyssna!

Vi fick ett mycket vänligt mottagande från vår konsul, mr Hallward och senare från den franske konsuln, msr Meyrier som åt middag med oss.

Tyvärr måste jag meddela att denne hygglige man snart lämnar Diyarbakir, men mitt beklagande gäller inte så mycket honom även om han har haft en verkligt svår vistelse här. Han har inte vågat lämna sin ansvarfyllda post ens för att besöka Mardin under de två år han vistats här, utan beklagandet gäller folket som han har hjälpt. Han var ensam här vid tiden för massakern eftersom mr Hallward kom efteråt, och lyckades rädda 1 500 liv med fara för sitt och familjens liv genom att öppna konsulatbyggnaderna för armenierna. Han gjorde också ansträngningar som i viss mån dämpade de hemska grymheterna och hindrade massakern efter tre dagar genom den franske ambassadörens protester till Gyllene porten. Hans fru och fyra barn var med honom på konsulatet och i tre dagar kunde de inte undgå de fruktansvärda ljuden och bilderna. Senare sände han dem till Konstantinopel.

Här är emellertid muslimerna inte fullt så fanatiska. I går kväll när vi åt med honom berättade msr Meyrier för oss att under en av massakerkvällarna - när han trodde sig vara ensam - kastade han sig på sin divan och grät hejdlöst. Plötsligt kom fyra eller fem muslimer in i rummet, men han kunde inte behärska sig och fortsatte att gråta samtidigt som han försökte skyla sitt ansikte så mycket som möjligt. När de såg detta, satte sig alla ner. Tysta först. Sedan bröt de ihop, en efter en och grät också (och han sade att tårarna var äkta!). Hur vi än förklarar detta fenomen, så utgör det i vart fall en viss lättnad i den allmänna skräckberättelsen.

© Assyrian Chaldean Syriac Association

Vi fann saker och ting vara förfärliga. De båda konsulerna kan inte ta sig an allt som behöver göras och kan förstås inte göra något bland kvinnorna vilket kvinnliga missionärer kan, så lidandet är fruktansvärt. Tre kristna protestantiska kvinnor uppsökte mig i dag och berättade om alla hemskheter. De sade att det inte finns någon i Diyarbakir som inte har mist en nära släkting, make eller far, bror eller fru. Lidandet bland de stackars bortrövade kvinnorna och flickorna går inte att beskriva. Omkring fyrtio av dessa har räddats från kurder i närheten och innan jag lämnar Diyarbakir skall jag ordna med hjälp åt dem. De är förstås helt utblottade förutom att vara helt förkrossade.

Jag hade gjort upp om att besöka många armeniska kvinnor i deras egna hem för att på så vis själv få ta del av deras berättelser. Men vi står under bevakning så denna plan rapporterades omgående till myndigheterna. Kvinnorna fruktar nu att regeringen kommer att uppmärksamma dem och jag har släppt idén, men kommer på söndag att ha tillfälle att tala med både gregorianska och protestantiska kvinnor efter deras vanliga gudstjänster samt läsa upp mitt brev.

R har haft en hel del motgångar här vad beträffar handskrifterna. Vår konsul beskriver den syriske patriarken som kontrollerar sin kyrkas handskrifter som en mycket tvivelaktig person som samarbetar med, och i själva verket är utsedd av valin som utförde massakern.

Oavsett om det beror på vår vänskap med amerikanska missionärer eller det enkla faktum att okunnighet och fanatism hatar västerländsk lärdom så kvarstår faktum att han har bestämt sig för att hindra R från att se de böcker han önskade samt talade om för valin – medan vi var i Mardin - att *han minsann inte skulle tillåta honom det!* Detta är mycket besvärligt men vi tröstar oss med tanken på att frågan står utanför vår kontroll, men Gud bestämmer och vi låter saken bero utan att oroa oss över det. E har gjort allt som tänkas kan för att få tillgång till dessa skatter (som tveklöst existerar. Vi är förvissade att någon mer framgångsrik undersökare kommer att få tillgång till dem).

Vi far till Harpoot på måndag (13:e), och räknar med att stanna där tills vi får höra något från England. Vi planerar att stryka Bitlis och Van från vår rutt. Delvis på grund av händelserna på senare tid och att det är meningslöst att tro att det finns fler värdefulla handskrifter under rådande kaos i dessa trakter, delvis därför att alla – och senast de två konsulerna – är angelägna om att vi skall göra allt i vår makt för att utverka ett snabbt regeringsbeslut att tillåta utvandring. Det förefaller som om vår närvaro i Konstantinopel och uppvaktningar hos myndigheterna och *särskilt ambassadörerna* kan vara av betydelse. Men i går fick vi en brådskande vädjan från mr Atkin i Hertigen av Westminsters kommitté att stanna ytterligare några månader eftersom vi förmodas vara de enda engelska resenärerna i denna del av landet. Och eftersom Röda Korsets delegater har kallats tillbaka till Konstantinopel är vi de enda som har tillstånd att ta oss från plats till plats, vilket innebär ett stort ansvar.

Kan ni bistå oss i vårt beslut genom att skicka era gemensamma och enskilda råd i frågan eftersom vi själva inte ser klart? Tala om för oss vad

© Assyrian Chaldean Syriac Association

Kväkarnas appell har inbringat och var vi står vad beträffar anslag att fördela. Troligen kommer vi att lämna 100 till 200 pund här för de fattiga kvinnorna och vår lilla fond börjar sina. Vänligen skicka våra brev till mr Peet, Bible House, Konstantinopel eftersom vi står i kontakt med honom via telegrafen.

Er tillgivna,
H B H

Brev Nr 22

Försök få fram hjälpsändningar till Diyarbakir med omnejd - Uppvisning av hamidiyeh-ryttare - Tråkigt brev från Aintab

Harpoot, 18 juli 1896

Kära vänner,

Ni kanske minns att jag i mitt senaste brev skrev om en stackars kristen kvinna som rusade fram bakom en mur i den ödelagda byn Khayad utmed Tigris när vi var på väg till Mardin, och som jag höll i hand ett kort ögonblick. Hon vädjade på liknande vis till R och vi tänkte inte mer på saken förrän vi senare upptäckte att mr Hallward inte hade några speciella anslag för att kunna återuppbygga byn så att *människorna skulle kunna återuppta sitt arbete och stillsamma liv*. Denna stilla vädjan upplevde vi som ett särskilt kall och lämnade 100 pund till mr Hallward avsedda för byns återuppbyggnad. Samma belopp lämnades för ytterligare en förstörd by eller rättare liten stad som hette Kitabel och också ligger vid Tigris, nära Diyarbakir där väldigt många dödades. Där hörde vi flera vittna om Kristus, särskilt den protestantiske pastorn.

Vi kände också att det var riktigt att lämna samma belopp för att bistå stadens många kvinnor, vilka är helt utblottade. Hustrun till mr Hallwards dragoman och en annan kristen kvinna, vilka båda studerat vid American College i Harpoot, har lovat att utreda fallen åt oss. De skall skicka sina rapporter till konsuln som kommer att vidarebefordra dem vid behov. Hjälpen är förstås bara till för att hjälpa stackarna att klara sig igenom det värsta i nuläget, och rör inte framtiden. Det finns *ingen industri* för dem att vända sig till här som i Aintab eller Urfa, och inga kvinnliga missionärer som kan organisera något liknande. Många av dessa hjälplösa och behövande var förr välbeställda damer med egna tjänare och tillgång till alla (österländska) bekvämligheter. Vad skall de ta sig till när deras makar och söner dödats och deras hem plundrats? När jag frågade madame Tomas, dragomanens fru, "Vad kan de stackarna göra?", svarade hon: "Det kan inte göra någonting, bara vända sig till Gud. Endast Han kan hjälpa."

© Assyrian-Chaldean-Syriac Association

Därutöver finns de stackars förstörda byflickorna som förts tillbaka efter månaders internering – värre än döden – i kurdiska hem. De återbördades efter de franska och engelska konsulernas oförtröttliga insatser. Många finns i Diyarbakir och saknar bostad, föräldrar. Deras moral samt fysiska hälsa är förstörda på grund av allt de genomlevt. Återigen inställer sig frågan om vad skall hända dem? Jag har sagt åt min lilla kommitté att försöka hitta *något* arbete – *vad som helst* för att sysselsätta deras tankar, samt att ge dem mat och kläder.

Sedan har vi de stympade och sjuka! En stackars kvinna som fördes till mig hade fått båda händerna sönderskurna när hon försökte skydda sitt huvud som också var skadat. Det skedde under massakern då hennes man dödades. Efter hans död och hennes svåra skador födde den stackarn tvillingar (tänk!). Men eftersom hon inte kunde amma, dog de. Det orsakade henne och andra kvinnor stor sorg. Men för egen del betraktade jag det mer med tacksamhet än sorg. Tänk vilken tragedi! Denna kvinna står förstås på vår lista.

Jag försökte att ordna ett stor kvinnomöte här som på andra platser, och den armeniske biskopen gav sitt tillstånd. Planen var att hålla till i stora kyrkan efter den första tidiga söndagsgudstjänsten. Det fick inställas när regeringssoldater kom för att "hålla utfrågningar". Samma sak drabbade R:s planer på att samtidigt tala i den protestantiska kyrkan. Efteråt läste jag upp mitt brev för cirka femtio kvinnor som jag träffade i dragomanens hus där hans goda fru håller bönemöte varje söndag. Som alltid utlöste brevet tårar.

Även om vi hindrades att utföra något offentligt arbete i Diyarbakir fick vi en artig inbjudan till den gregorianska gudstjänsten och fick hedersplatser i koret i den stora nationella kyrkan. För att visa sin uppskattning för att vi besökte deras lidande stad, reste sig alla människor när vi kom och gick. Och som de led! Tretusen dödades samtidigt, och alla kristna butiker och otaliga hus som brändes och revs!

Ni förstår att eftersom det inte funnits någon missionsstation i Diyarbakir eller stödkommitté har mycket lite hörts i England om lidandet här. Den franske konsuln, som jag redan skrivit om, har ju gjort sitt yttersta. Inte heller har mr Hallwad, den brittiske vicekonsuln, sparat sig när det gällt att undersöka och hjälpa till sedan han anlände och har fått stöd från Hjälpkommittén i Konstantinopel. Men när allt kommer omkring är det som en droppe i havet och vårt eget bidrag kommer också att vara mycket litet. Dock är det en tröst att veta att även det lilla lindrar misären *något* och *delvis* lindrar dessa människors känsla av hopplöshet. Ett mycket stort antal från Diyarbakir skulle sannolikt höra till de första att utvandra om de kunde få tillstånd från högkvarteret.

Ni kommer troligen att tycka att det är märkligt att jag återger en händelse som ägde rum under vår vistelse, men jag anser att jag måste. Händelsen fick mig nästan att fundera över min egen identitet men bidrog sannolikt till att vi fick en insikt i förtyckarfolkets inre väsen och det vilda folket under dess befäl.

© Assyrian Chaldean Syriac Association

En eftermiddag då jag satt på mr H:s balkong och i lugn och ro läste ett av dr Westcotts verk rusade dragomanen in och frågade om jag ville rida ut tillsammans med Ferik Pascha (den turkiske militärbefälhavaren), de båda konsulerna samt min make. Självklart trodde jag att det rörde sig om ett besök till någon intressant plats i närheten och följde med. Jag kände att vi borde göra allt i vår makt för att hålla oss på god fot med mannen som utövar så stort inflytande över det stackars folkets öde här och som visat sig vara mycket mer barmhärtig än valin, fastän han var chef för militären. Föreställ er mina känslor när jag eskorterades till ett stort tält utanför portarna och fick inta hedersplatsen tillsammans med R och konsulerna. Runtomkring fanns turkiska officerare och soldater och som underhållning bjöd det kurdiska kavalleriet oss på en uppvisning av sin ridskicklighet!

Jag vet inte om deras skicklighet eller krigskonster var avsedda att imponera på oss engelsmän eller var ett inslag i vardagen, eller om vi var inbjudna av ren artighet. Det är *omöjligt att beskriva* denna scen som väckte förundran och intresse för barbarerna. Hästarnas skönhet och fart, ryttarnas skicklighet och entusiasm, ropen, soldaternas gester och rop, virvlande lansar och svärd, trotsar all beskrivning. Ändå rådde fullständig kontroll över hela denna fantasiscen: ryttaren över hästen och befälhavaren över underlydande.

Det varade inte länge, det kan en sådan uppvisning inte göra. Efter kaffe och handslag och så få ord som möjligt återvände vi och hade ett långt samtal om fredsfrågan med konsulerna. Fransmannen tyckte att våra förhoppningar och förväntningar om ett framtida Guds rike, fred och god vilja på jorden var tämligen omöjliga och utopiska. Å andra sidan, blir vi än mer övertygade om nödvändigheten och vissheten om att allt detta måste försvinna efter allt vi ser och hör om nationellt hat och fanatism, och att detta land och alla andra länder blir slutligen Fredsfurstens undersåtar.

En sak som gladde oss i eländet är att tillstånd nu givits för dem som under dödshot - eller ett mer allmänt hot att inte hustrur och döttrar skulle vanäras - övergått till islam, nu kan återgå till sin kristna tro. I exempelvis Biredjik där det inte fanns en enda bekännande kristen när vi kom, har nu 120 återgått till tron och vi har bett att en protestantisk pastor skall skickas dit, liksom till andra platser. Detta är uppmuntrande och rapporterna vi fortfarande får om ökad omvändelse och tro i Aintab, trots svårigheterna där, är också mycket uppmuntrande och glädjande. Samma sak gäller för andra platser där vi tror att en förändring snart kommer att äga rum. Men vi kommer att låta våra Aintabvänner tala för sig själva och bifogar ett brev från mrs Fuller som vi precis fått.

Er tillgivna vän,
Helen B H

II
Mrs Fuller till H B H

© Assyrian Chaldean Syriac Association

Aintab, 4 juli 1896

Kära mrs Harris,

Era vänliga brev från den 5 och 15 juni har anlänt. Jag har varit ganska krasslig på sistone, annars hade jag besvarat Urfa-brevet med en gång. Hjärtligt tack för de ansträngningar ni och er käre make gör i emigrationsplanen. Ert kärleksfulla arbete har redan burit frukt. Förra veckan fick vi brev från miss Frances Willard och mrs Amos, som båda skrev hoppfullt om frågan. Vi svarade på en gång och försäkrade dem att vi är mycket angelägna att bidra med vad vi kan för att hjälpa denna utsatta, döende nation. Nu når mycket lite hjälp fram till oss. De ser svält framför sig, och den hemska vintern nalkar. Ack, finns det ingen barmhärtig hand som räddar dessa stackare? Nu är det dags för den att slå till. Låt det börja, när det väl börjat kommer resten att vara enklare. Vi skriver till många i frågan. . . .

Alla i vår krets mår ganska bra, men är tämligen slitna efter påfrestningarna. Högskoleexamensdagen var ganska stillsam. Närvarande var bara några få vänner till avgångsstudenterna. I stället för flaggor förekom blommor och minnesord. Sjutton tog examen. Många av våra ungdomar flyr till Amerika. Undra på? Jag fick ett intressant brev från vår student Baron Abraham från Severek, som talade väl om ert besök och vänlighet. Han är en av våra mest hedervärda unga män, och vi ansåg det vara en stor olycka för högskolan när han tvingades vara borta ett år för att undervisa. Han är tredjeårsstudent. Hans kristna karaktär har hjälpt många av hans kamrater på högskolan och några har kommit till tro. Han skriver om sitt arbete och sina drömmar. Gud bevarade honom för en stor sak. Han undervisade mig i armeniska så jag känner honom väl och litar helt på honom.

Det är mycket varmt här, och den lilla kraft jag återfår försvinner snabbt. Guvernören kommer inte att gå i god för vår säkerhet på berget, bara fem timmar bort - även med en vakt - så vi är fångar här. Det finns inget att göra annat än att hålla sig så lugn som möjligt, både till kropp och själ. Vi får många ansökningar från den gregorianska gruppen att läsa på högskolan nästa år, men tyvärr är verksamheten så lamslagen att jag fruktar att vi måste avvisa många. Och vi kanske inte kan behålla alla lärare, vilket kommer att vara ett stort bekymmer. Vi hoppas att vi kan klara oss igenom året på något vis, men det ser mörkt ut. Om vännerna hemma bara kunde inse hur illa ute vi är! Aldrig har vi behövt mer stöd. Vi *måste få det på något sätt.* Här finns en fantastisk väckelse. Många gregorianer frågar om det eviga livet. Besökare utses att gå från hus till hus för att be och läsa Guds ord. Gudstjänsterna hålls regelbundet på sabbaten och veckodagar, söndagsskolor likaså. Mer än 1 500 (barn) i gregorianska kyrkan. En nation kommer sannerligen att födas en dag. Skörden är stor men arbetarna är få! Våra pastorer är nästan helt utslitna på grund av alla krav. Djupt

© Assyrian Children Syria Assoiation

andliga lekmän hjälper också till, men krafterna tryter. Miss Shattuck önskar ha någon i Urfa. Vad skall vi göra? I fem veckor har vi försökt få dit en medarbetare.

Mr Fuller instämmer i mina varma hälsningar till er och mr H. Herren vare med er och välsigne er. I kristi kärlek, förblir jag er förtrogna, kära mrs H,

A G Fuller

III

Privatbrev från H B H

Harpoot, 21 juli 1896

Kära vän,

Nu har tidskriften *Friend* (som kväkarna ger ut, ö.a.) med artikeln om årsmötet kommit. Vi tror att våra brev från Urfa om barnhemmet där och miss Shattucks senare brev, som jag har vidarebefordrat, kommer att *mycket klart och tydligt* ha visat kommittén *vägar att omgående och snabbt ge hjälp.* Kanske kommer den att bidra till skolorna som redan lyckats så väl. Vi har skickat tillräckligt med medel för innevarande år för båda och har åtagit oss att ta hand om de föräldralösa i fyra år. Och om kväkarna tar på sig denna börda skulle vi få mer utrymme att skicka mer till de otaliga hjälpbehoven runtomkring. Vi kommer att låta er veta *så snart som möjligt* var vi står. Vi är mycket tacksamma för mer reda pengar för de hungrande, behövande och hemlösa människorna i vår närhet. Kan du inte telegrafera och berätta i vilken mån vi kan räkna med att kväkarna tar sig an folkets akuta behov? Utvandring utgör förvisso ett ständigt hopp för folk, förutom att hålla dem vid liv. Om det inte sker på något sätt till hösten kommer mängder *att dö.* Alla (däribland konsulerna och missionärerna) säger detta. Det enorma mänskliga lidandet är så stort, *något måste lyftas bort* annars kommer endast ett fåtal att återhämta sig. De kommer att krossa varann. Att Urfa har bättre förutsättningar för en nystart än andra orter beror tveklöst på att så många dödades och att de som är kvar har möjlighet att göra något.

Här, där massakern var mindre, har alla lidit. Hundratals byar och hus plundrades och brändes. Och fastän mycket har gjorts för dem och att uppemot 60 000 hålls vid liv, har de ingen möjlighet att klara sig och saknar hus till vintern.

Våra vänner i Röda Korset, vars arbete vi hör så goda vitsord om, har nu lämnat landet. Guds välsignelse kommer säkerligen att vara med dem. De arbetade till stor del ute i fält, men de hade inte nog med pengar till sitt

© Assyrian-Chaldean-Syriac Association

förfogande (vilket var klokt då de hade ansvar för pengarna) annat än för akut nödhjälp.

Mathjälpsprogrammet börjar avvecklas i sommar och våra missionärsvänner fruktar utvecklingen då de kommer att tala om för folk att de inte längre har något bröd för dem i nästa vecka. Folket kommer att tvingas ta till mullbär och ett slags vild spenat som de torkar – de har absolut inte råd med *leben*[20] – eller surmjölksosten som tillsammans med bröd utgör deras huvudsakliga kost. Nu tittar alla på oss, men vi har bara kvar några vänners gåvor och har inte fått något av det som kväkarna har samlat in. Jag tror att du har förståelse för vår belägenhet och hjälper oss så fort som möjligt.

Vår adress är densamma som förut och breven från Konstantinopel kommer fram bättre än de från Aintab eller Urfa.

Helen B H

PS Precis när jag höll på att avsluta detta kom ett meddelande från konsuln som sade att ett telegram kommit från Konstantinopel som talade om att mr Whittall skickat 1 000 pund till professor H. Vi är verkligen tacksamma för beskedet i denna stund och ber att få uttrycka vårt särskilda tack för den synnerligen lämpliga tidpunkten.

H B H

Brev Nr 23

Resa från Diyarbakir till Harpoot - Taurusbergen - Tigris källa - Hjältemodig skara missionärer i Harpoot: berättelsen om hur de klarade sig i samband med massakern och deras närhet till döden

Harpoot, 22 juli 1896

Kära vänner,

Vi gav oss av från Diyarbakir mot Harpoot tidigt på morgonen den 13 juli. Under den första timmen hade vi sällskap med vår omtänksamme vän och värd, mr Hallward. Mot kvällen började stigningen i Taurusbergen och under hela påföljande dag befann vi oss uppe i bergen. Då och då klättrade vi upp, upp, upp och sedan ner genom något trångt pass eller utmed något brant stup. Runtomkring fanns hela tiden det vilda, öde bergslandskapet som ständigt tycktes bjuda på något nytt, som var vackert att beskåda eller njuta av.

Vi höll oss mycket nära inpå Tigris under en stor del av vägen. Vid ett ställe var floden oerhört vacker, forsade med stor kraft fram över en klippig flodbädd. Vi tror att vi slutligen spårade dess källa till en underbar blå sjö av

[20] Turkiska: yoghurt. Det arabiska namnet är leben.

© Assyrian-Chaldean-Syriac Association

"otrolig kristall" som mr Ruskin skulle uttrycka det, som ligger högt upp i bergen. Sjön låg helt öde och utan en båt på ytan, och påminde oss mycket om Galileiska sjön (förutom att den är mindre). De satte fart på vår fantasi när vi tänkte framåt på de lyckliga tider som stundar när detta land åter kommer att vara bebott. Framför oss såg vi en vacker sommarort för invånarna från intilliggande slätter, vita segel här och var samt stränder kantade av lyckliga hem.

Vår nerfärd på tredje dagen till den stora slätten på norra sidan om Taurusbergen var mycket ansträngande och prövande, särskilt som den genomfördes under en brännande sol. Men våra goda hästar gjorde inte minsta felsteg och före kvällningen var vi i regeringsbyn Mezreh vid foten av en brant, drygt 300 meter hög kulle. Harpoot ligger på toppen. Vi togs emot av vår konsul, mr Fontana samt av dr Barnum och mr Ellis, två missionärer från Harpoot som efter att vi hade småpratat lite med konsuln (som bor i Mezreh) eskorterade oss uppför kullen till staden som liknande en fästning. När vi red över slätten såg vi mycket förödelse och två byar som var förstörda och brända. När vi kom in i staden red vi igenom de *totalförstörda* kristna kvarteren tills vi nådde fram till amerikanska missionsstationen där bara fyra av tolv byggnader står kvar. Resten ligger i ruiner.

Vi fick ett mycket vänligt mottagande, precis som vid varje missionsstation vi hittills besökt. Snart var vi hemmastadda med denna lilla tappra skara. Var och en har ställts öga mot öga med omedelbar, fruktansvärd död utan att rygga tillbaka. Detta tal är inte bildligt. Myndigheterna hade uppenbarligen tänkt göra slut på dem om det inte hade varit för dem som fanns i Konstantinopel, och de räddades inte genom regeringens beskydd (som med miss Shattuck i Urfa) utan genom Guds försyn.

Soldaterna var utposterade på sluttningen nedanför och riktade kanonerna mot byggnaderna, som reste sig högt över de kristna kvarteren. Kulorna *regnade* över området och en granat briserade i dr Barnums lilla arbetsrum. Vi såg de efterlämnade spåren. Han tog tillvara splittret som minne.

Ämbetsmännen skyller detta hemska angrepp på överheten när de inte skyller direkt på armenierna. Rättvisa och sanning är okända begrepp.

Dessa fortsatta lögner, osanningar och förtryck uppvägs aldrig av motsatsen. De stackars byborna kommer ständigt till missionsstationen med den ena sorgliga berättelsen efter den andra. Exempelvis stjäl kurderna deras skörd. Missionärerna informerar valin, anger namnet på byn, tidpunkten för stölden m.m. och han säger sig bry sig lika mycket om människornas väl och ve som de. Sedan kommer den återkommande rapporten som låter som ett eko av sultanens brev till drottning Victoria i vintras: "Vi har gjort grundliga undersökningar och finner att inga av dessa klagomål är sanna", och därmed är saken avklarad!

Området har lidit mycket mer av plundring och förstörd egendom än något annat i Armenien. Hittills har omkring 30 000 pund redan betalats ut här och mer än 73 000 människor hållits vid liv. Behoven är ändå nästan lika stora

© Assyrian Chaldean-Syriac Assembly

som förr. Inte en enda av de över 150 byar som rivits ned och bränts har ännu byggts upp igen.[21]

Uppgifterna som våra missionärsvänner (dr och mrs samt miss Barnum, mr Ellis och två ogifta kvinnor) förmedlade om tragedin var oerhört gripande. De var samlade tillsammas med mer än 100 människor. Efteråt samlades omkring 400 runt dem. De flydde från plats till plats undan kulorna och beskjutningen. Med sig hade de också två gamla, förlamade missionärer som måste bäras – mr Wheeler och mrs Allen. De fick alla tillfälligt skydd på taket till flickornas klassrum som sedermera brändes. Taket var omgärdat av en låg mur som erbjöd ett visst skydd från insyn från soldaterna på den motsatta kullen. De förväntade sig och förberedde sig på att dö tillsammans. Efter en stund, då de upptäckte att ingången till pojkarnas klassrum som låg högre upp var framkomlig, förberedde de en flykt dit. När de gjorde detta blev de beskjutna av en turk som hade tagit sig upp på taket där de befann sig. De blev också måltavlor för soldaternas kulor. Turken *siktade för högt* annars skulle en eller flera *ha dödats.* Hans kula träffade porten de tog sig igenom efteråt och vad beträffar de övriga så hade uppenbarligen Herren givit sina änglar i uppgift att skydda alla Hans tjänare och dessa kulor träffade inte heller.

Jag frågade våra vänner om deras känslor under dessa fruktansvärda omständigheter och jag kommer att återge några svar så ordagrant som möjligt. En sade: "Jag hade alltid fruktat döden till dess men i det ögonblicket försvann all fruktan och döden saknade betydelse." En annan sade: "Jag tror att min make nästan var lite besviken över att inte stryka med. Det hade varit så underbart att komma bort från allt kaos och besvärligheter här genom ett snabbt skott, och alla tillsammans." Hon sade också att hon hade lättat på klänningens framsida så att ett svärd inte skulle möta något motstånd, så att hon därmed skulle dö snabbare. En tredje sade: "Jag funderade över om en kula som gick igenom mig skulle ha kraft nog att såra mr Wheeler eller inte" (den hjälplösa vännen som han hjälpte till att bära). Dr Barnum sade: "Jag försäkrar er, mrs H, att inte en enda kvinna skrek på hela platsen och damerna var lika lugna och samlade som de är nu."

Det gudomliga beskydd som omfattade dessa Herrens tjänare, omfattade också lärarna. När byggnaderna stacks i brand flydde sextio unga flickor till närbelägna hus. Var och en tog på egen hand med sig en liten Bibel under armen men struntade i smycken eller kläder. Två dagar senare, när den omedelbara faran var över, återbördades alla dessa flickor välbehållna. Då rådde det minsann uppståndelse, och många tårar fälldes. Mrs Barnum sade att de lyckliga kvinnorna och flickorna kramade om henne så hårt att hon hade svårt att hålla sig på benen!

När denna trygghet ställs mot de fruktansvärda händelserna som utspelades utanför missionsområdet framstår det som än mer anmärkningsvärt. Bara ett litet stycke från Harpoot kastade sig 32 kvinnor, ledda av en ädel och

[21]Regeringen försåg kurderna med en vagnslast fotogendunkar för ändamålet.

© Assyrian Talkhani Syriac Association

mycket intelligent kvinna som missionärerna kände väl, i Eufrat och druknade i sin flykt undan vanära. Mer än en far tog på sig samma roll som den anrike Virginius, och dödade sin dotter rätt och slätt.

Missionärerna förlorade allt i plundringarna efter massakern och bränderna, men har sedan dess återköpt en hel del så de lever ganska bekvämt nu. Regeringen ger för närvarande inga utsikter om att betala skadestånd för återuppbyggnad och motsätter sig ens att små murar byggs upp.[22]

Jag måste sluta nu eftersom posten skall iväg, och förblir er tillgivna,

Helen B H

Brev Nr 24

Hur bistå ödelagda byar? - Läget kring Harpoot - Uppgivna bybor - Begäran från Hoo-I-Loo att återuppbygga protestantiska kyrkan - Ödelagd by besöks -

© Assyrian-Chaldean-Syriac Association

---

[22] Lite statistik hjälper tanken att förstå omfattningen av förödelsen i distrikten Harpoot och Palu:

Statistik för Palu och dess 43 byar:

Armeniska hus	2 074	Bortrövade flickor	43
Antal armenier	14 878	Bortrövade kvinnor	152
Plundrade hus	2 059	Flickor gifta med turkar	29
Nedbrända hus	755	Återförda flickor	16
Hus förstörda efteråt	299	Återförda kvinnor	92
Dödade	900	Förstörda kyrkor	44
Sårade	513	Förstörda kloster	2
Omvända familjer	474	Förstörda skolor	37
Enskilda omvända	3 181	Dödade präster	16
Enskilda omskurna	603		

Listan omfattar inte de som dött av skräck eller kyla och utmattning. Bortrövandet utgör bara en bråkdel av våldet som kvinnorna utsattes för.

Statistik insamlad av gregorianska biskopsdömet i Harpoot och dess 73 byar:

Behövande personer	26 990	Tvångsomvända män/kvinnor	7 664
Plundrade hus	6 029	Sårade	1 315
Nedbrunna hus	1 861	Missfall	829
Kyrkor vandaliserade/förstörda	29	Döda på vägar och åkrar	280
Nedbrända kyrkor	15	Brända personer	56
Förstörda protestantiska kapell	5	Döda av hunger och kyla	1 014
Svårt vandaliserade prot. kapell	18	Självmord	23
Nedbrända kloster	2	Martyrer: biskopar	1
Förstörda kloster	4	Martyrer: präster	11
Tvångsäktenskap med turkar	166	Protestantiska präster	3
Våldtäkter	2 300	Lärare	7
Tvångsomvända präster	12	Män, kvinnor, barn	1 903
	Totalt antal döda 4 127		

Egendomsförluster: drygt 1,6 miljoner turkiska lira

Detta omfattar inte distrikten Malatya, Arabkir, Egir, Charsanjak, Gighi, Palu, Choonkoosh och Diyarbakir. Statistiken är noga sammanställd.

Måltid i fruktträdgård - Överlevande tvingas betala de avlidnas skatter - Planer för framtida arbete - Van, Malatya

Harpoot, 25 juli 1896

Kära vänner,

Ett av de svåraste problemen vad beträffar hjälpen till de armeniska nödställda rör byarna, och det märks på två sätt. Det första är att byarna är så talrika att det är ungefär som att försöka bistå enskilda butiker, hus eller människor i en stad där det förekommit mord och plundring. Man vet inte var man skall börja och även om man hade en miljonär i Hjälpkommittén skulle man knappast veta var man skulle stanna. Det andra skälet som gör det så svårt att hjälpa är att en by *är* en by. Den saknar murar, portar; inget särskilt aktivt styre (men det är inte alltid en brist när, som i detta land, hundarna ständigt umgås med vargarna). Följaktligen innebär ett angrepp på de kristna, antingen av deras grannar eller utomstående stammar, att risken är stor att detta fortsätter så länge som det finns något värt att plundra i byn. I staden kan människorna gå samman (även när regeringen har avväpnat dem som ett första led i massakern). De kan gömma en stor del av sin egendom eller föra den från plats till plats, men vad kan en stacks bybo göra som äger ett synligt spann oxar och ett nästan lika synligt spannmålslager. Jag känner till flera städer som med framgång lyckats stå emot massakrer, men jag känner för närvarande inte till någon by som framgångsrikt lyckats försvara sig.

Och det är denna känsla av hopplöshet i dessa byar som skapar deras och vår känsla av hopplöshet, närhelst vi börjar ge tappt. Här i Harpoot blickar man söderut från klipporna som vi befinner oss på mot en stor omgivande slätt som gränsar i söder till Taurusbergen som vi passerade när vi kom från Diyarbakir. Denna slätt bevattnas av bergsbäckar och överallt syns byar, de flesta kristna och nästan alla är brända och förstörda. Under dagarna före massakrerna och plundringen i Harpoot såg missionärerna hur lågorna steg i en by efter den andra, i takt med att kurderna och turkarna närmade sig denna dömda stad. Och det som gäller för denna slätt gäller för varje slätt och kulle i denna del av landet. Detsamma gäller norr om Harpoot, på andra sidan Eufrat där de inte bara givit sig av med folkets ägodelar i form av oxar, spannmål, verktyg och annan egendom utan de kom sedan tillbaka för att plundra dem på oxar som hjälparbetare inköpt åt dem (lyckligtvis har regeringen lyckats återställa denna sistnämnda plundring) och hotar åter med förnyade attacker som i höstas. Är det så konstigt att folk fruktar att plöja sina åkrar eller bärga sin skörd eller att de kurar samman som får i byarna som inte bränts eller där förödelsen inte är lika omfattande? Det är svårt att hjälpa dem, ännu svårare att skydda dem från fortsatta faror – detta är ett till synes hopplöst företag.

För några dagar sedan hade vi ett intressant besök från några bybor på södra sidan av slätten som kom från vad som en gång var den rikaste kristna byn i trakten. Männen kom till missionsstationen (två av dem utgjorde

© Assyrian Chaldean Syriac Association

uppvaktningen som jag minns) för att be om råd och hjälp. De hade fått besök för en tid sedan, tror jag, av en av Röda Korsets utsända som hade uppmanat dem att bygga upp deras förstörda hus och hade erbjudit dem fem pund för de första tio eller tjugo husen. Det var en utmärkt plan och en som omgående tog itu med problemen. Folket vägrade emellertid att ta emot denna hjälp, inte därför att de motsatte sig hjälp utan därför att de var förtvivlade. Vad var det för mening med att bygga upp något som skulle rivas igen eller lagra något som skulle plundras igen? Erbjudandet avböjdes, hur underligt det än må låta. Det kanske hjälper er att förstå folkets förtvivlan.

Besöket nyligen gällde ett något annorlunda ärende. Det finns (eller fanns) en fin protestantisk kyrka i byn som uppfördes för fyra år sedan och som nu är helt förstörd. Bara väggarna står kvar. Efter oroligheterna har de hållit gudstjänst i den gregoriansk-armeniska kyrkan efter den armeniska gudstjänsten, men deras värdar har inte visat någon särskild förståelse och nu har de sagt att de inte längre kan låta dem vara kvar. Uppvaktningen kom till Harpoot för att ta reda på om inte något kunde göras för att ställa i ordning kyrkan. De ville inte bygga upp sina hus, men de ville, förklarade de, ha en plats att be i och bad om hjälp att återuppbygga sin gudstjänstlokal. Dr Barnum sade att det inte fanns några medel för detta ändamål och skickade iväg dem endast med löfte om att vi skulle tänka på saken. Jag behöver knappast säga att jag var mycket intresserad i människor som satte Gud först på detta vis och även om jag inte tror på yttre helgedomar, kände jag att jag ville lära känna dessa människor som blivit så religiösa genom dessa bakslag. Detta var bakgrunden till vårt besök och i går red fem av oss över slätten för att själva undersöka saken.

Platsen heter Hoo-I-Loo så vitt jag kunnat transkribera den (den finns inte utmärkt på någon karta) och ligger tre, fyra timmar härifrån (som ni vet anges alla avstånd här i timmar, precis som tyska Stunde, och en timme motsvarar avståndet som en lastad häst tillryggalägger på en timme, ungefär fem, sex kilometer). Vår grupp bestod av mr Gates, miss Bush, miss Emma Barnum, vi två, vår tjänare och en *zaptieh.* Det fläktade behagligt och vi hade en skön ritt över slätten och passerade en liten armenisk kyrka där det fanns två latinska inskrifter som hedrade Nero som några officerare i tredje legionen huggit in. Det föreföll lämpligt att hitta namnet Nero här! Det borde vara inristat i hela landskapet och på tusentals nedrivna murar och förstörda hem.

När vi kom till byn upptäckte vi att den bestod av cirka tre hundra hus och att inte fler än sex var hela. Resten var bruna, bara, brutna väggar av lertegel - utan tak och knappast någon enda dörr eller fönsterjalusie var kvar. Folk samlades och hälsade. En av de första kvinnorna som närmade sig hade mist sin hand – det fanns inte mer än en stump kvar efter angriparens svärd.

Vi besökte kyrkans ruiner. Taket var, som jag sagt, borta och lågorna hade slukat varje träbit i väggarna. Skräpet hade höjt golvet med kanske en decimeter. Folk samlades runtomkring med tårfyllda ögon. Kvinnorna berättade om mördade söner och andra sorgliga händelser. Pastorn kom också och talade

© Assyrian Chaldean-Syriac Association

med oss – en fin, ung man som vi tyckte var mycket intressant. Vi vandrade runt i byn och hittade en liten katolsk kyrka som förstörts på liknande vis. Sedan tog jag en lektion i arkeologi eftersom jag upptäckte att gatorna var täckta med damm från det sönderfallande teglet och såg hur dessa högar eller ruinkullar, tall (arab. ö.a.), formades som vi sett så många gånger under vår färd. Dessutom framstod det att förödelse av detta slag hade inträffat från tidig början i detta land – hur skulle vi annars kunna förklara hur vanligt förekommande dessa högar eller ruinkullar var? Om människorna i Hoo-I-Loo inte bygger upp igen kommer en ruinkulle att bildas inom några år.

Jag upptäckte en sak som undgått förödelsen. Högt på muren till ett förstört hus, på andra våningen, fanns ett uppspikat fotografi. Vi hämtade en stör och fick ned det. Det var en grupp armeniska arbetare från en fabrik i Worcester, Massachussetts och tveklöst hade någon glad utvandrare skickat hem det till sina släktingar.

När vi hade avslutat vår rundtur i byn fördes vi till en fruktträdgård där de hade dukat fram en måltid. "Rövarna har inte stulit våra trädgårdar", sade de stackars människorna. "Nej, inte heller har de stulit solskenet", svarade jag, varpå de såg gladare ut. De dukade fram stora fat med aprikoser, äpplen, plommon och mulbär samt körsbär, vackert upplagda med stockrosor och bjöd oss på både vanlig mjölk och surmjölk. Som värdar gjorde de allt som österländska människor gör så mycket bättre än vi. Vi talade om alla deras planer och uppmuntrade dem att tro på bättre tider.

Jag får inte heller glömma att säga att vår undersökning av byn visade att husen stacks i brand en i sänder. De som sparades ägdes av turkar. De brändes med bensin som en regeringstjänstman haft med sig i vagn från Harpoot. Mannen som gjorde detta är väl känd och jag antar att han efter hand fick en befordran som belöning, att döma av liknande fall.

Vad skall vi nu göra för dessa stackare? Vi uppmuntrar dem åter att bygga upp sina hem och skall försöka hjälpa deras ledare. Vad beträffar kyrkan så vet vi inte vad vi kommer att hitta för sätt att tillfredsställa deras önskan och ge dem och deras pastor "en plats att be på".

Jag tänker inte avsluta detta brev utan att säga hur förtjusta vi var över att höra att kväkarna har skickat oss 1 000 pund för vårt arbete här. En del kommer kanske byn Hoo-I-Loo till del. Vi skall försöka vara kloka, vaksamma och ekonomiska vid utdelningen så att allt kommer de mest behövande människorna till del och att inget förvandlas till skatt. Förresten vad gäller skatter har vi hört dåliga nyheter från Urfa. Regeringen tar ut skatt på de döda från de överlevande! Om det är sant vore det en av de mest cyniska planer som tänkas kan, och kommer att trycka ner folket igen, precis när det håller på att resa sig. Jag är nästan säker på det *är* sant med tanke på min källas karaktär och ställning.

Er käre vän J R H

© Assyrian Chaldean Syriac Association

Utdrag från privatbrev

Om allt går väl hoppas jag se dig och övriga vänner om cirka sex veckor. Under tiden når breven fortfarande mig om de ställs till Bible House i Konstantinopel.

J R H

Delvis med tanke på mr Atkins uppriktiga begäran till oss att fortsätta rapportera från detta land, och delvis därför att jag är glad över att vara kvar en tid till i landet, låter jag R återvända på egen hand. Men jag kommer att fortsätta att skriva som tidigare eftersom det alltid finns så mycket att berätta om, och nu när R är på väg dit är (kanske) behovet av återhållsamhet mindre vad beträffar informationen jag kan dela med mig. Och eftersom turkarna föraktar kvinnor, tror jag inte att de kommer att besvära sig så mycket med mina göranden och låtanden. Våra båda tjänare kommer att resa med R och jag kommer att följa med honom och två av missionärerna till Malatya och sedan återvända med dem. Framtiden överlåter jag i Guds händer. Jag är så tacksam att era 1 000 pund - eller nyheten om det - kom innan R for så att vi kunde rådgöra om hur de skulle användas.

Vänligen glöm inte er ensamma vän och syster i Kristi tjänst, nu när min bättre hälft reser hem, och skicka mig en rad då och då till den gamla adressen.

Helen B H

Brev Nr 25
Kraftfulla protester mot västerländskt tvivel - Svårigheter med hjälparbetet - Återuppbyggnad av byar

Harpoot, 25 juli 1896

Min kära vän E W B,

Vi är glada att höra nyheten från Konstantinopel likväl från dig att 1 000 pund kommit från kväkarna. Jag har redan skickat bud om vad vi gjort ekonomiskt och kommer att säga lite mer om saken så att våra vänner vet exakt vilken policy vi har haft, så långt den låtit sig definieras. Men låt mig först säga beträffande uttalandet i ditt senaste brev att det finns kväkare som fortfarande talar om "påhittade" illdåd, och andra som fruktar att det som skänkts kommer att hamna i turkiska händer. Det första av dessa problem gör mig verkligen upprörd. Vill de att jag skall föra med mig en samling människor med knivskurna huvuden och ansikten, och utan händer och öron? Eller gräva upp benen från grottorna och diken där de kastades ner säckvis? Det kan låta sig göras förmodar jag, men jag kan inte se hur det skulle stärka trovärdiga vittnens skildringar, däribland våra egna. Faktum är att inte ens hälften av förra vinterns hemskheter har återgivits i Europa. Tveklöst har det förekommit enstaka felaktigheter i tidningarnas rapportering, men det vore ett misstag att förmoda att

© Assyrian-Chaldean-Syriac Association

dessa misstag alltid berodde på överdrifter snarare än ofullständigheter. Vad beträffar att våra medel skulle hamna i turkiska händer så är det en rimlig fruktan. Det har förekommit ett antal fall och kommer att ske igen om inte vår enkelhet lyckas överlista turkiska tjänstemän och magnaters girighet. Vår linje är som följer: För det första undviker vi i allmänhet att ge direkt personligt stöd. Nöden är så omfattande att varje försök att hantera enskilda fall kan bara jämföras med att försöka tömma havet med hjälp av en snäcka. Vad vi strävar efter är att omorganisera den sociala ordningen som i de flesta fall är fullständigt förstörd. Det är inte att ge bistånd i form av mat eller kläder utom som tillfällig insats, om vi inte gör något annat kommer folk att snart åter hamna på botten av förtvivlans grop. Om vi emellertid kan uppmuntra dem att återgå till sina vanliga sysslor och hitta sätt att tjäna sitt levebröd, då gör vi något gott som är bestående. Samma sak gör vi när vi befriar den sociala organisationen från dem som är helt oförmögna att klara sig själva, vilket är fallet med änkor och föräldralösa. Inga pengar kan överhuvudtaget återgå i händerna på giriga tjänstemän när man köper tillbaka en mans verktyg eller förser föräldralösa med mat och skyddar dem i ens eget hyrda hus.

I byarna upptäcker vi att nöden är oerhört trängande. Alla hus är förstörda och människor är rädda att bygga upp dem. Det första som måste göras är föjaktligen att återupprätta förtroendet genom att hitta några av de mer modiga som är villiga att göra ett försök om de får hjälp med nödvändigt timmer och materiel. Det är omöjligt att bygga en by som skulle kosta 1 000 till 2 000 pund för nödvändigt timmer och lertegel utan att betala något för arbetet, men det är möjligt att hjälpa några människor som inte är helt nödställda. När de börjar bygga kommer övriga att följa efter som en fårskock, och snart finnas tillräckligt med skydd inför den stundande vintern. Det är vad vi försöker göra här och medan jag medger att bygga upp en enda by förefaller nästan lika absurt som att hjälpa en enda behövande människa, så är det inte riktigt fallet eftersom det goda som görs smittar av sig och kommer säkerligen att efterliknas.

Jag skickar en liten redogörelse från ett besök vi gjorde i går i en av de förstörda byarna som kommer att hjälpa till att förklara detta inslag i vår insats.[23] Det är verkligen svårt att få igång människor i sina yrken och hantverk. Jordbruket återhämtar sig eftersom naturen går vidare oavsett massakrer och utan att fråga vem som äger marken, men handeln och affärsverksamheten ligger nere. Det finns ingen inhemsk efterfråga och ingen export av tillverkade varor. De kunnigaste hantverkarna är sysslolösa och det kommer att dröja länge innan de får sysselsättning igen, och för att ytterligare förvärra deras plågor så hör vi nu från Urfa att myndigheterna börjar kräva de levande på de dödas skatter. Jag ser ingen utväg ur denna misär vilket bottnar i ruttenhet och regeringens girighet. Läget är hopplöst. Trädet måste fällas och folk måste resa sig. Om folket inte får hjälp att delvis utvandra kommer det att

[23] Se sid 149 //KOLLA VILKEN SIDPAGINERING SOM GÄLLER SEDAN//

© Assyrian Children Syriac Association

förintas, Men utvandring, som hjälp, är meningslös om den är tillfällig. Det kan bara ske framgångsrikt i stor skala och det innebär regeringens samarbete.

Jag hoppas att jag inte har sagt något som avskräcker våra vänner. Hittills har vi haft en del framgång och i Urfa var framgången enorm. Skolorna som vi återöppnade har nu över 1 000 studenter och barnhemmet som vi grundade har 70 barn, och då är inte de som vi skickade till Konstantinopel medräknade. Vi bör försöka göra något åt den förstörda maskinen här och kanske i Van. I Diyarbakir var folket så rädda att vi inte kunde planera någon särskilt varaktig sysselsättning, men jag hoppas att lidandet där och på andra platser lindrats. Våra vänner kommer att se att det var ett klokt beslut att inte skapa en ny hjälporganisation, ingen organisation kommer i närheten av amerikanska missionssällskapet, American Missions. Om landet skall räddas vilar räddningen på missionsstationerna och till en mindre grad på konsulaten. Ingen känner folkets behov som amerikanerna och inga är så engagerade och kloka i att ge hjälp som de är. De har under alla omständigheter kommit till riket under en tid som denna. Jag har nyss lämnat kortfattade intryck av sommarens arbete. Det är en stor glädje att veta att våra vänner tar ansvar för det tillsammans med oss. De kan vara förvissade om att vi kommer att göra vårt yttersta för att se till att deras välvilja inte slösas bort eller hamnar fel, och de kommer att dela välsignelserna med oss — både från dem som är redo att ge sina liv och Herrens mer dyrbara lovord som uttalas i ens inre.

J R H

PS Jag återvänder hem om några dagar medan H stannar en månad eller två för att fortsätta och kanske utvidga arbetet. Om möjligt, kanske kommer hon så långt som till Van.

Brev Nr 26

Gripande i Harpoot på grund av svårigheter med transitresa - Ung armeniers berättelse efter att precis ha återhämta sig från sina skador, sedan fängslad - Frågan om frigivningen av många fängslade armenier-Är mutor lagliga? - Ett svårt fall - Exempel från fornkyrkan - Missionärernas beslut - Brev från Urfa - Undervisning av kvinnor och flickor - Arbete för föräldralösa - "Harris-hemmet" i full gång - Endast helt föräldralösa kan få hjälp

Harpoot, 30 juli 1896

Kära vänner,

Vi är kvarhållna här som föjd av en rad händelser som gör det svårt att färdas i Turkiet. Exempelvis trakasserar regeringen oss på grund av våra tjänares resedokument, och jag har redan betalat ett turkiskt pund för telegrafering. Sedan beslagtogs en av våra bagagevagnar av en militärpascha med löfte om att han skulle hitta en annan åt oss. Det visar sig att den andra är

© Assyrian-Chaldean-Syriac Association

trasig och behöver repareras. Slutligen var en av de vagnförare som dök upp, kraftigt berusad. Och eftersom dessa typer genom sin vårdslösa körning i morse dödade en kvinna när hon stod vid sin dörr, tyckte vi oss inte kunna anställa en berusad man för att utöva ett yrke där de nyktra redan tar sådana risker. Vi dröjer därför kvar till i morgon bitti och kanske vid det laget kommer en del svårigheter att vara undanröjda.

Nästan varje dag för med sig en ny berättelse om orättvisa. Ett av de sorgligaste fallen på senare tid gällde en ung armenier som hälsade på. Han kommer från en välbärgad familj men under de senaste oroligheterna miste han sin far och bror och nästan all deras egendom. Han ådrog sig ett fyrtiotal sår och det är ingen överraskning att det tagit åtta månader för honom att bli återställd. Snarare är det förvånande att han återhämtar sig alls, vilket kan sägas vara mycket ovanligt. Och nu, precis när han återhämtar sig, efter att ha drabbats av en affärsrörelse slagen i bitar och ett öde hem har regeringen gripit honom för påstått förräderi och genomsöker hans bostad. Anledningen är att han skrev ett brev till en vän i Erzerum för att be honom hjälpa en stackare att få anställning eller *fly till Ryssland*. Brevet beslagtogogs och betraktas som bevis på en sammansvärjning. Det sorgliga är att mannen har redan lidit å det yttersta, men det tillfredsställer inte förföljarna och jag antar att de inte kommer att låta honom slippa undan om han inte kan muta sina anklagare och domare.

På tal om mutor och dess utbredning i samhället har vi inom missionen på sistone tagit upp detta som en akut fråga. Det var något som måste behandlas inte bara teoretiskt utan praktiskt. (Vi är alla teoretiskt bevandrade, det är inte fråga om abstrakt etik.) Följande frågeställning uppkom. Som ni vet är fängelserna i Turkiet fyllda med ledande människor från det armeniska samfundet, särskilt protestantiska lärare och predikanter som utgör civilisationens främsta förespråkare i detta land och som därför är särskilt utsatta för regeringens försök att omvandla det armeniska folket till primitiv träldom och vildar. Många armenier är fängslade i Malatya och Arabki, två närbelägna städer. Alla är oskyldiga till de politiska brott som de anklagas för och ingen av dem har ännu ställts inför rätta även om de tillbringat två tredjedels år i avvaktan på detta.

Nåväl, i förra veckan lyckades de ledande armenierna som inte hölls fängslade kontakta myndigheterna och fråga om frigivning av de ledande armenier som hålls fängslade. En framställan gjordes om att merparten skulle friges mot betalning av 80 turkiska pund. Folket var berett att gå med på budet. De samlade in 40 pund och kom till missionärerna (och oss förmodar jag) för att få hjälp med den goda saken att få loss sina fränder. Villkoren var inte dåliga. Regeringen skulle frige alla fångar utom fyra, fem. Den handfull som blev kvar skulle ställas inför rätta så att världen skulle få se att det var armenierna som ställde till allt bråk och det såg ut som om de ämnade hänga fem av dem, men det var inte avgort vilka fem som skulle komma på fråga.

© Assyrian Chairman-Syriac Association

Nu kommer kruxet! Missionärerna säger (med ett par undantag) "Vi har aldrig betalat mutor och kommer inte att göra det. Om vi börjar med det, även med goda avsikter kommer de aldrig bli slut på kraven som ställs, och vi kommer att främja orättvisor etc." Andra tog upp vikten av att frige predikanterna och lärarna i denna kris, och för sakens skull intog jag deras ståndpunkt och framhöll att vi inte betalar människor för att göra vad som är fel utan vad som är rätt. Precis som i tullhuset där du inte har något smuggelgods betalar du för att få vara i fred och har ingen skuld ifråga om betalningen. Jag citerade också Aristides försvarstal som säger om de första kristna att om någon av dem fängslades för Kristi skull hjälper de honom efter bästa förmåga och ordnar om möjligt att han återfår sin frihet. På den tiden dessa ord skrevs innebar dessa ord att fången fick stöd utifrån och hans frigivning skedde genom det vi kallar mutor, men som i Östern kallas bakhshish.

Emellertid tror jag inte att våra vänner här ansåg att argumenteringen var särskilt övertygande. De har ju försett internerade med pengar, mat med mera, men avstår från att lägga sig i hur rättvisa skipas eller orättvisans förtryck.

Troligen har de rätt, särskilt som deras urval av ett visst antal fångar skulle innebära att de kvarvarande avrättades - ett tungt ansvar. Och i slutändan tror jag att vi alla enades om att inte göra någonting. Slutsatsen var ganska uppenbar i detta särskilda fall eftersom vi inte kände att vi hade några medel att satsa. Det är dock mycket intressant att delta i en diskussion som ofta måste ha förekommit i fornkyrkan och, föreställer jag mig, som de nog löste annorlunda än vi. Armenierna förstår inte vår inställning, men så är de vana vid att betala mutor för allt, och de har knappast nått en punkt där problemet blivit övermäktigt.

En sak är dock uppenbar för mig. Precis som vi måste känna medlidande för, och kämpa för det folk som inte är fritt, så måste vi öppna fängelseportarna med andra nycklar än de förgyllda nycklarna, exempelvis genom juridiska argument. Om vi ändå kunde uträtta något i detta värv! Med alla goda önskningar, er kära vän,

J R H

Utdrag ur brev från miss Shattuck

Urfa, 27 juni 1896

Professor och mrs H,

Mina kära vänner, vi får inte ens tillstånd för Burbulian att komma hit för att predika. Det stackars folket vill ha en pastor. Mr Knadjian och de protestantiska syriernas gamle predikant predikar för oss på sabbaten. I veckan öppnade kyrkan igen. Jag har fått utöka antalet kvinnliga lärare och även fått skicka lärare från hus till hus då så många kivnnor vill lära sig läsa. De stora

© Assyrian Chaldean Syriac Association

flickorna, varav mångas fästmän har dödats, går i vår skola. De har utsett en att undervisa dem i så snabb takt som möjligt, och under tiden också läsa evangelierna som berättar om vår Herres liv. Sedan måste de de återge ur minnet vad de kan.

Jag har inte besökt palatset sedan veckan ni reste, förrän i fredags. Paschans fru frågade särskilt om er, Mrs H och skickade hälsningar. Sonen berättade för mig att "en amerikansk resenär väntas hit, men namnet är bortglömt." Jag misstänker att det är någon som rest förbi eftersom våra inspektörer berättade att herrar Wistar och Wood "avsåg att besöka Urfa", långt efter det att de lämnat oss.

De angivna beloppen lämnar jag i det bifogade kvittot.

Förutom Yevniges Vohan finns det tjugonio i Harris-hemmet varav tjugosju barn. Vi måste öppna ett andra flickhem och jag gör det nu (måndag). Vi tog inte in några flickor i förra veckan på grund av platsbrist. Vi har flera på väntelista, liksom pojkar som omgående behöver tas emot. Jag har låtit murare förstora köket på baksidan så vi har inte precis lugn och ro, men vi klarar oss hyggligt eftersom det är årstiden man kan sova utomhus. Vi har arton, och fyra skall komma hit i dag. Alla är föräldralösa utom en, samt sönerna till Harris-hemmets föreståndarinna. Vi vågar inte ännu öppna för de som bara mist en förälder, även om många änkor som inte klarar att ta hand om sina många barn vill ge oss ett. Den *ohämmade tilltron* till alla planer jag drar upp för dessa stackars kvinnor och barn utgör ett mycket stort ansvar. Må Herren ge oss all vishet och nåd för att kunna utföra vår del i den stora uppgiften.

Varma hälsningar
C Shattuck

Brev Nr 27

Ankomst till Malatya - Svår nöd där - Ett paradis - Rapport om massaker - Rruinerna i dag - Hur bistå folket - Reformkommissionären - Stort möte i trädgården – J R H:s avresa - Pass för de två tjänarna - Samtal med Shakir Pascha samt med paschans hustru i haremet - En vänlig bey som bistod armenierna - Broderiarbete - Föräldralösa lämnas bort för fem pund om året - Den tårfyllda kvinnogruppen - Frukten i trädgårdarna beslagtas - Kurderna som vägrade delta i massakern förföljs - Miss Bush och dr Gates

Malatya, 3 augusti 1896

Mina kära vänner,

Eftersom jag nu är på väg hem förmodar jag att detta är det sista rundbrevet jag kommer att kunna skriva. Vi anlände välbehållna i lördags natt efter två dagars färd genom ett bergigt landskap från Harpoot. "Vi" är miss Bush och mr Gates från Amerikanska missionen i Harpoot, professor Tenekedjian

© Assyrian Chaldean Syriac Association

från Eufrates College och vi båda. Alla är här med anledning av hjälparbetet och jag önskar att jag kunde ha stannat med dem. Problemen i Malatya är verkligen omfattande, mycket värre än någon annan plats vi besökt än Urfa. Och på vissa sätt är det värre än Urfa även om den sammantagna misären och ondskan är mindre. Eftersom jag inte kan stanna ytterligare tre eller fyra månader som jag skulle önska är det tillfredsställande att veta att arbetet vilar i så dugliga händer i detta distrikt, och att det bistånd som kommer blir omhändertaget för att ge en så varaktig effekt som möjligt. Hittills har 7 732 människor fått hjälp i denna stad, men arbetet har nu övergått från att vara akut hjälp för sjuka, sårade eller svältande personer. Våra vänner står nu inför problemet att försöka lappa ihop det sönderslagna samhället. Ni kommer att förstå vad det inbegriper om jag mer i detalj berättar om läget i staden.

Malatya är den vackraste stad jag hittills besökt i asiatiska Turkiet. Om vi använder ordet paradis i den gamla persiska betydelsen om en park eller trädgård, så är eller var det ett paradis. Det består av en rad vackra trädgårdar, planterade med poppelträd och alla slags fruktträd som bevattnas av bäckar som rinner upp i de närbelägna bergen. Nästan alla hus ligger mitt i trädgårdarna, och när man besöker staden får man intryck av att den mer liknar en stor skog än ett bebott område eftersom husen är väl dolda.

Innan oroligheterna bröt ut var relationerna mellan muslimer och kristna mycket goda. Det förekom ingen uppviglande propaganda. Likaså finns inga liknande rörelser i flertalet av städerna i asiatiska Turkiets inland. Men det är lätt att få fyr på fanatismens lågor. En del av bränslet bestod av armeneniernas ökade välstånd och tändstickan som skulle tända bränslet utgjordes av ett telegram från självaste sultanen. Andelen muslimer var fem till ett, så det är inte överraskande att massakern lyckades. Det som överraskar är att det kristna kunde försvara sig i så många dagar genom att skjuta mot de anfallande turkarna från den främsta gregorianska kyrkans tak, trots att de bara var utrustade med gamla flintlåsgevär medan regeringen hade utrustat deras förföljare med Martini-Henry gevär.

Jag skulle kunna återge många skräckhistorier i samband med dessa våldets och förföljelsens dagar. Antalet dödade kristna varierar mellan 2 000 och 4 000. De flesta ledande protestanter slaktades och köttet av deras ledare bars runt på marknaden till salu för cirka 20 paras (ungefär en penny) för ett drygt kilo. (Jag måste säga att jag trodde att denna sista grymma uppgift var domedagsaktigt men vi har hört talas om det från fyra olika källor.) I en av kyrkorna brändes femtio människor och utan tvekan hade den stora gregorianska kyrkan varit skådeplats för en massaker som den i Urfa om det inte hade varit för de belägrades hjältemodiga försvar.

Den protestantiska kyrkan och skolor som jag besökte i dag är bara en hög tomma väggar. Av husen i de kristna kvarteren förstördes 560 och fram till nu har jag inte sett ett enda försök att bygga upp dem igen, så stor är de stackars människornas fruktan. Lägg så till den förstörda egendom i de

© Assyrian Christian Syriac Association

vandaliserade husen, kyrkorna och skolorna. Plundringen av allt som kunde bäras bort, övergreppen mot kvinnorna (600 flickor och brudar rövades bort till kurdiska och turkiska hem) samt familjers ruin genom mordet på männen. Det ger en liten aning om läget i Malatya. Som jag har nämnt är det på många sätt värre än i Urfa. I Urfa är husen uppförda av sten som elden inte skadade nämnvärt, men här är husen gjorda av lertegel, takbjälkarna är gjorda av poppel och sådana hus är ganska enkla att förstöra.

Vad skall då göras åt det hela? Det skulle krävas en enorm summa att bygga upp de förstörda kvarteren. Jag kan inte föreställa mig någon hjälpkommité som tar på sig detta. Men å andra sidan måste något slags skydd hittas för människorna inför nästa vinter, annars kommer de att dö som djur. De kan inte bo i trädgårdarna när frosten och snön kommer och inte heller sova på marken som många gör nu. Det enda jag kan tänka mig kan väcka upp folket ur sin dvala är att erbjuda vissa individer hjälp till återuppbyggnad och därmed stimulera de andra att följa efter och uppföra enkla skjul. Sedan har vi änkorna, föräldralösa och de förstörda skolorna med mera.

Våra vänner kommer att ha fullt upp under de närmaste veckorna när de börjar närmare syna situationen, men de har god erfarenhet av arbetet efter åtta månader och vi kommer att kunna hjälpa dem att lätta på bördorna från detta förtryckta och lidande samfund.

Vi kom vid en lämplig tidpunkt eftersom Shakir Pascha, reformkommissionären är här för att undersöka regeringens övergrepp och folkets olyckor. Vi hoppas få möta honom i eftermiddag och om möjligt vädja om frigivningen av vissa fångar som fortfarande är fängslade trots att de är helt oskyldiga. Kanske kan vi utverka hans tillstånd att bygga upp den ruinerade kyrkan och skolorna. Vi får se. Och nu får jag för tillfället låta pennan vila.

Er tilligvne vän
J R H

PS I går hade vi ett bra möte med protestanterna. Eftersom kyrkan är i ruiner träffades vi under träden i trädgården. De lyssnade ivrigt. När vi föreslog att de skulle sjunga en psalm skakade de på huvudet - efter oroligheterna har de inte kunnat sjunga. Men några i vår grupp stämde upp i en psalm som de kunde väl och snart sjöng de med. Det finns ett stort antal föräldralösa i staden, de talar om minst två tusen.
J R H

Fortsatt redogörelse av H B H

Malatya, 6 augusti

© Assyrian-Chaldean-Syriac Association

R lämnade oss den fjärde, hela vårt sällskap och den brittiske konsuln mr Fontana följde med honom i två timmar innan vi tvingades vända om. Våra två tjänare följde med honom sedan konsuln hjälpt till att få fram *teskerehs* (pass) för dem. Dessa handlingar kommer att utgöra ett viktigt bidrag till hans säkra återfärd till Konstantinopel. Vi behöver därför inte längre frukta att de skall gripas eller att han skall gripas – ett hot som svävat över dem den senaste månaden. Kocken Griva förlorade sitt färdbevis när han hamnade i en lergrop vi passerade nära Tigris och paschan i Harpoot vägrade att ge honom ett nytt.

R och de andra herrarna hade ett möte med Shakir Pascha innan han reste men de kom inte så långt att de kunde ta upp fångarnas sak. Men miss Bush och jag lyckades något bättre i går när vi besökte fru Shakir och haremet. Vi lyckades förklara saken enkelt för henne och miss Bush intygade att hon hade känt den fängslade pastorn i många år och hade respekt för honom och de flesta andra i fängelset. Sedan vittnade jag om det goda arbetet som de amerikanska missionärerna uträttade överallt för både kristna och muslimer och jag sade att *de älskade alla*. "Inte turkarna befarar jag", sade hon med ett sarkastiskt leende. Men miss Bush sade med eftertryck: "Jo, turkarna också och vi önskar verkligen att de skall bo tillsammans med oss som bröder." Det gick inte att avgöra hur mycket av vad vi sade som hon tog in, men vi kände Guds närvaro och hjälp där vi satt och pratade i det skuggiga haremtältet och läppjade först på te och därefter sorbet. Vi tror att något gott kommer av detta besök. Damen är, bör vi nämna, polsk katolik och paschans främsta men inte enda hustru. Hur hon får ihop sin ställning med en kristen uppfattning begriper jag inte, vi betraktade henne helt enkelt som en *turkisk* dam. Hennes ställning måste i vart fall vara smärtsam och förhållandet orimligt.

Efter besöket hos henne besökte vi stadens guvernörs harem. Vi kom ganska bra överens och besökte sedan den mycket vänlige turkiske beyens damer. Han är den ende i staden som verkligen blivit vän med de kristna men han har gjort det med fara för sitt eget liv. Vid tiden för massakern var hans hus full av armenier. Vi såg en kvinna, vars hand nästan huggits av med ett svärd, få den omlagd av de turkiska kvinnorna i detta hem. En armenisk kvinna och en annan som led befann sig i rummet under vårt möte och bemöttes mycket vänligt. Ni kan föreställa er *hur vänligt* samtalet flöt under dessa sammanhang och hur vi alla förenades i en önskan att det som precis hade utspelats här aldrig någonsin skulle upprepas igen!

Nu när R har rest är jag den enda som är kvar. Jag stannar, som ni troligen vet, för att bistå människorna lite till, arbeta med missionärerna och för att göra vissa saker på egen hand. Exempelvis har jag gjort beställningar på en hel del *broderiarbeten* (liksom i Urfa och andra platser) som jag hoppas kunna sälja i England och Amerika. Det är ganska ovanligt och används för divanöverdrag men jag har beställt fyrkantiga och runda stycken för kuddar, pallar samt längder för gardinfållor.

© Assyrian Christian Syriac Association

Sedan *måste* jag göra något med pengarna på kväkarnas fond avsedda för hundratals änkor och föräldralösa – självklart efter att ha rådgjort med missionärerna och konsuln - som andra vänner inte kan se om på grund av brist på pengar. I stället för att starta ett barnhem som i Urfa vill jag placera två eller tre föräldralösa barn hos sådana änkor som förlorat sina egna barn eller som har plats att ta emot dem. Det finns redan hundra på väntelistan! Fem pund var skulle räcka för ett barns uppehälle och vara till lite hjälp för änkan och det betyder 500 pund på ett bräde! Det finns tusentals föräldralösa som enbart mist sin far och många av dem *måste* också få stöd. Femhundra pund skulle inte räcka så långt, bara för ett år. Och sedan? Lyckligtvis finns det många dugliga människor här som kan övervaka detta arbete, både män och kvinnor som en gång hade alla bekvämligheter, vackra hem och som har landets bästa utbildning. Dessutom hyser de djup medkänsla för sitt folk, samtidigt som de lider med dem och man kan *lita fullständigt p*å dem.

Ack, om ni bara kunde se och höra detta folk! Kvinnornas ögon *är alltid fyllda med tårar* och männens också mestadels, även om det är lite mer återhållet. Kvinnorna klänger sig fast vid ens klänning, de griper tag om våra händer de vill *inte låta oss gå utan* utan löften om hjälp, men det är tydligt att de avskyr att störa oss och är inte alls som vanliga tiggare. Men vad kan de göra? Vi verkar vara himmelska sändebud och de samlas omkring oss och det finns ingen plats att röra sig. Vad kan vi i vår tur göra annat än att föra vidare deras sorgliga vädjande hjälprop till dem därhemma som älskar Kristi fattiga?

Innan jag slutar måste jag dela med mig av ett annat exempel på orättvisa. R har skrivit om de vackra fruktträdgårdarna med riklig frukt. Men sedan han rest har vi hört att turkarna har placerat ut folk för att bevaka de kristnas trädgårdar (utanför staden där de största finns) och hindrar ägarna från att plocka frukten - annars riskerar de att få halsen avskuren. De kan inte äta sin egen frukt.

Ytterligare en sak, och sedan sätter jag punkt för denna gång. Utanför Shakir Paschas läger fanns i går ett antal tiggande kurdiska kvinnor. Till min förvåning fick var och en en liten slant från miss Bush och eftersom hon inte har för vana att göra detta ens med kristna, frågade jag naturligtvis om orsaken. Hon brättade att dessa kvinnor kom från en kurdisk by nära staden som av någon anledning vägrat att delta i massakrerna (den enda av ett hundratal som vägrade). På grund av denna medmänsklighet sändes reguljära soldater in som förstörde, brände och plundrade byn som om den hade varit kristen! De har därför en särskild plats i våra hjärtan och där har ni förklaringen till miss Bushs agerande.

Miss Bush är, må jag säga, som en andra miss Shattuck. Hon har bott tjugo år i landet och har besökt de flesta av de större städerna och alla älskar henne. Nu när jag är ensam kommer hon och jag troligen att arbeta nära tillsammans, vilket är en stor förmån och välsignelse. Dr Gates, ordförande för

© Assyrian-Chaldean-Syriac Association

Euphrates College, är också med oss, en mycket intressant man och hängiven missionär.

Vi kommer troligen att stanna kvar här tio dagar längre och förbereder att skicka mer pengar när vi har åkt. Vi kommer troligen att återvända via Arabkir där behoven också är stora. Er tillgivna,

H B H

Brev Nr 28

Vår sista dag i Malatya: en stor folkmassa - Att välja ut femtio föräldralösa bland femtonhundra – Avresa - Några muslimers godhet – Zaptieher - Resan tillbaka till Harpoot förkortas med psalmer - Välkomst i Harpoot - Planer att resa till Van

Harpoot, 19 augusti 1896

Kära vänner, i vårt senaste gemensamma brev från Malatya har ni hört om R:s avresa. Jag kan rapportera att han välbehållen kommit så långt som till Marsovan, och snart kommer han säkerligen att åter vara på engelsk mark och kan tala direkt med er, nästan samtidigt som detta når er! Det känns märkligt att fortsätta med mina brev på egen hand efter att han har rest, han som var den mest pådrivande under våra tidigare resor, men eftersom jag skriver om tillståndet i detta drabbade land och detta älskvärda folk lika mycket som om egna personliga upplevelser skall jag göra mitt bästa för att hålla er underrättade om läget här, så länge jag är kvar. Och i takt med att jag förflyttar mig från plats till plats kommer ni att vara med i mina tankar.

Vår sista dag i Malatya var den livligaste, tror jag. Det rådde stor trängsel på alla ställen vi skulle till, och det var svårt att säga vem som var på väg in eller ut! Turkiska kommissionärer och *zaptieher*, gregorianska präster, protestantiska diakoner! Arkitekten, som i går släpptes ur fängelset, var upptagen med att föreslå hur förstörda protestantiska skolor skulle återuppföras så att de även kunde användas som kyrkor på söndagarna med plats för tusen människor. Den unge prästen som också nyss frigivits (en gemensam ansträngning genom uppvaktningar från brittiske konsuln mr Fontan och Shakir pascha i Malatya) for in och ut bland folkmassan med ett ständigt leende på sitt vackra ansikte. Hustrun till den alltjämt fängslade pastorn försökte glädjas åt hennes makes vänners frigivning, men det ryckte i hennes mun och hon höll tillbaka tårarna eftersom hennes kära och en annan fortfarande hålls fängslade av någon obegriplig anledning, annat än att fängelseportarna inte skulle öppnas på alltför vid gavel (och kanske också förhoppningar om en muta).

Byggnadskommittén sitter i djupa samtal med mr Gates vad beträffar planer och projekt för att återuppföra stadens hus. Ett lån avsett för detta hade precis telegraferats från Konstantinopel. Miss Bush är i ett av de inre rummen

© Assyrian Chaldean Syriac Association

och skriver ned en berättelse från en ivrig, ung kvinna som sitter vid hennes fötter. Det handlar om hjältemod och uppoffring under massakern, en berättelse som inte står någon annan efter vad beträffar kvinnligt hjältemod och som jag hoppas kunna skicka er efterhand. Och mitt i alltihop kommer de föräldralösa uppför trapporna och ut på verandan tillsammans med några kvinnliga skötare. Ur denna skara föräldralösa förväntas jag tillsammans med kommittén välja ut femtio stycken som jag har lovat att vårda å Kväkarnas hjälpkommittés vägnar i ett år. Varje liten stackare hälsar på ett sätt som avslöjar om en tidigare fin bakgrund och står och väntar på min dom. Vädjanden hörs sedan för var och en – och dessa armeniska kvinnor kan konsten att vädja! Femtio av femtonhundra goda föräldralösa är inte svåra att välja ut, förutom att så många måste avvisas och jag kommer inte att ta några vars fäder inte dödades under massakern. Det är svårt att säga "nej" till så många, men det uppvägs mer än väl av gläjden att kunna ta emot några. Och jag skulle verkligen önska att våra kära vänner som bidragit till fonden skulle få se glädjen och höra de tacksamma ord från folkmassan när en efter en av de tysta små kandidaterna valdes ut, och vars namn skrevs ned. Vi slutade inte arbetet förrän stjärnorna började synas och måste börja nästa dag så fort det blev ljust. Många besökare uppsökte oss under vår tidiga frukost så att i stället för vår vanliga stillsamma andakt efteråt, bad en inhemsk predikant en bön på armeniska för sällskapet.

Sedan besteg vi våra hästar, som alla var på gott humör, och red ut i den stillsamma morgonen genom den vackra, men förstörda staden. Vägarna kantades av armenier som tog farväl, liksom marknadsplatsen där turkarna troligen gladdes när de såg oss lämna. Än en gång måste jag dock vittna om en del muslimers godhet under orostiden i Malatya, likväl som annorstädes. En man som uppsökte oss hade skyddat flera hundra kristna, en annan hade gömt sexton i sitt hem. Jag tror med hela mitt hjärta att det finns mycket gott under ytan på den vanliga turken, trots ett ondskefullt yttre. Ty han är slav under makthavarna samt det onda inslaget i sin tro, och dessa två krafter håller honom fången i det som är ont. Under bättre omständigheter tror jag *mycket gott* skulle bli synligt. Samma sak gäller för kurderna, fastän de är än mer vilda.

Våra *zaptieher* är för det mesta mycket hjälpsamma och jag tror de gläds åt att vara med oss. En som var med ett stycke på vägen från Malatya till Harpoot berättade en sorglig historia för dr Gates - vem tänker på att *zaptieherna* upplever sådant? Det var sorgligt att höra: ingen lön på ett år, fara hit och dit, trött och ledsen, inget familjelev, inga bekvämligheter alls. De nästan grälade om vem som skulle följa med oss för att hämta upp vår mat och avgifter vid en rastplats.

Vår resa tillbaka till Harpoot skedde utan någon incident värd att notera. Hettan var intensiv, sådan som vi aldrig upplever i England. Vi red från åtta på morgonen till fem på eftermiddagen under den gassande solen. Vi åt och vilade endast en knapp timme mitt på dagen på ena sidan Eufrat under skuggan av ett ensamt träd innan vi tog oss över. På andra dagen var vi på ett litet khan.

© Assyrian Chaldean Syriac Association

Till lunch drack vi skålar med varm fårmjölk och åt litet inhemskt bröd. Den lyxiga lunchen kommer jag nog aldrig att glömma!

Vägen var mestadels bra och bred, den var ju huvudvägen genom centrala Turkiet och vi red fyra i bredd. Mr Gates och miss Bush sjöng. Förutom många härliga psalmer var det "Way down upon the Swanee River" och andra gamla visor som återuppväckte minnen från flickåren. Det jag njöt mest av var psalmen "From Greenland's icy mountains" (Från Grönlands isiga berg) och refrängen som började "Waft, waft ye winds His story" (O vindar, för med er Hans berättelse).

Mitt hjärta gladdes i förväntan åt detta land liksom för alla andra, och jag kunde inte annat än att se mig om och fråga vår *zaptieh* om han inte ansåg att missionärerna sjöng väldigt bra.

Men jag skall inte avvika från ämnet. På eftermiddagen den andra dagen träffade vi hela personalen på Harpoots missionsstation. De var sex till antalet och red ut tre timmar från staden för att välkomna oss. Så fogas frikostiga österländska välkomstceremonier till västerländsk artighet - en ytterst tilltalande kombination.

Shakir Pascha är här nu och via konsuln ämnar jag försöka förhandla om en resa under hans beskydd till Van. Jag tar med mig den kära miss Bush, om styrelsen så medger. Men detta är ytterst osäkert och vi kanske måste till Arabkir i stället varifrån de ropar på hjälp.

Er tillgivna,
Helen B H

(H B H lägger till i brevet:
Snälla, tappa inte intresse för landet eller folket på grund av min mans återkomst. Deras blotta existens är avhängig att vi arbetar *oförtrutet* för dem. Han kommer att kunna göra mer för dem i England än när han var här, det är jag övertygad om och jag vet att ni kommer att be för mig här i min ensamhet.)

PROMEMORIA

Anteckningar om information från J R H till en särskild samling av Kväkare i London den 4 september 1896

I - Allmänt om H:s uppdrag - De amerikanska missionärernas storslagna arbete - Återuppbyggande av den sönderbrutna samhällsapparaten - Bygga hus - Änkor, föräldralösa och skolbarn - Trygg förvaltning av medlen - Arbete i Urfa - Folkets andliga liv: många starka möten - De progressiva i östern – Gemenskap i korset - Massakern i Konstantinopel: personlig erfarenhet

© Assyrian Chaldean-Syriac Association

II - Skildring av resan från Harpoot - Malatya: ett förstört samhälle: femtonhundra föräldralösa och femhundra änkor - Stormöte i en fruktträdgård: psalmsång: att bryta uppgivenheten - Hjälp till skolorna: sekterna förenas - Hjälp till föräldralösa - Hemmen rustas upp - Arabkir och Gurun: en triangel av förstörelse – H B H:s övertygelse om Van - Sivas: en fruktansvärd massaker - Tokat, Amasia och Marsivan

I. Allmänt om J R och H B H:s uppdrag i Armenien

J R H beskrev några av dröjsmålen och svårigheterna som de ställdes inför, men som slutligen visat sig vara till nytta. Med andra ord: de hade inte kunnat ha kommit in i landet tidigare än de gjorde, eller vid en lämpligare tidpunkt. De hade verkligen fått fin ledsagning.

Till en början förstod man inte varför de var så angelägna att arbeta i det tysta, men utvecklingen visade att detta var klokt.

De kunde besöka varje stad som de hade tänkt sig. Endast vid ett tillfälle förbjöds deras tänkta rutt. De fann snart att det inte behövdes någon ny organisation. Den armeniska frågan är en amerikansk angelägenhet. Mindre Asiens civilisation är amerikansk - ett nätverk av amerikanska organisationer täcker den. Det finns bra högskolor och skolor, medicinskolor och skolor för att utbilda predikanter. Samma utveckling pågår i Bulgarien: amerikanerna utbildar landets framtida ledare. Armenierna höll på att få det bättre, de var företagsamma, skickliga affärsmän vilket väckte turkarnas avund och skapade grogrund för förföljelsen. Våra vänner har alltid samarbetat varhelst de har kunnat - med amerikanska missionärer likväl som med engelska konsuler. Och aldrig har han bevittnat ett finare samarbete än med amerikanerna, som alltid var tjänstvilliga.

Det var lite som att sätta samman en klocka som krossats. Det var del av ett krossat samhälle och man måste granska livsvillkoren från grunden och arbeta sig uppåt: Mat, kläder, tak över huvudet. Antag att hälften av butikerna hade plundrats i en av våra städer, att en femtedel av befolkningen hade dödats eller sårats, att en femtedel av kvinnorna var änkor. Det skulle vara mycket besvärligt att sätta samman allt igen. Hela yrkeskårer var borta. Man vill sko en häst - men alla smeder är döda. Verktygen är stulna och arbetarna har inget, och kan inte få tillbaka dem. De sociala problemen var därför mycket svåra och krävde stor anpassning och skicklighet. Vad kunde de ta sig till? Föra samman dem som hörde ihop - försöka återskapa en gemenskap ur ruinerna!

Det skulle behövas nästan obegränsade mängder kapital för detta. Det var fullständigt omöjligt att reparera skadan som turkarna och kurderna hade åstadkommit genom att dela ut pengar. Man kom till en by där alla utom fem, sex hus låg i ruiner. Människor levde och sov i dessa ruiner utan egentligt skydd. Byborna säger: "Det är meningslöst. Husen kommer bara att rivas igen om vi bygger upp dem." Men man samtalar med dem och inser att om någon börjar

© Assyrian Children Syriac Association

bygga några hus kommer andra att följa efter. Det är en gradvis linje. Våra vänner delade inte bara ut pengar utan också byggmateriel. Folket hittade arbetskraft. De byggde fem eller sex småhus och de fungerade som en kärna. Andra började sedan bygga. Det skulle kräva 10 000 eller 15 000 pund att bygga upp en by. Men de kunde till en början bara avsätta 100 pund på materiel.

De ägnade sig åt detta eftersom vintern var på väg och de såg att många skulle dö av kyla och svält.

Vad beträffar änkorna och de föräldralösa, så arbetade ingen för dem. Den delen av samhället kunde inte återhämta sig. Män kunde börja om igen och arbeta, ett barn är hjälplöst och änkor är nästan hjälplösa också. I Malatya vanns 1 560 föräldralösa och 500 änkor. Nästan varje kristet hus låg i ruiner. Föreställ er folkets fruktan och förtvivlan. Våra vänner tog tag i saken och började organisera. De förde samman en del föräldralösa i smågrupper och fick kvinnorna att ta hand om dem. Vilda barn sprang på gatorna och *lekte massaker* och lärde sig allt som var ont. Våra vänner fick gregorianerna och protestanterna i Malatya att samarbeta i en skolkommitté. Sedan lyckades de att ordna tillfällig logi för 1 500 barn.[24] De såg ingen annan utväg för att återupprätta samhällsapparaten.

Något bestående genomfördes. Andra gav bort majs, skörden hade bärgats och den var god. De hade därför inte betalat så mycket för mat och delade aldrig ut pengar för att inte turkarna skulle stjäla dem. Turkarna ansträngde sig mycket för att komma åt hjälpmedlen, och saknade inte alltid framgång. Men så vitt han kände till kom de inte åt deras pengar.

De for kors och tvärs över landet, och red 240 mil. H B H skulle förmodligen tillryggalägga ytterligare 160 mil. En del resor var mycket besvärliga och farliga. De kunde inte ha klarat av dem utan gudomlig hjälp och de troendes böner som de verkligen tyckte sig uppleva. Vi bör inte upphöra med våra förböner utan minnas den som är kvar, som har tagit på sig den svåraste arbetsuppgiften och bördan. Må Gud beskydda henne och föra henne tillbaka!

En del arbete utvecklades i anmärkningsvärd takt, särskilt i Urfa. De kom dit vid dess mörkaste tid. Läget liknade Englands efter digerdöden. Priset på arbetskraft hade stigit och det gjorde återuppbyggnaden lättare. Turkarna försökte kontrollera hantverkarna, men lyckades inte. Våra vänner tog sig an 20 föräldralösa till en början och försökte rusta upp skolan för 700 barn. Nu skriver miss Shattuck att 70 föräldralösa och 1 100 barn är omhändertagna. Staden har återhämtat sig i stort och handeln och industrin börjar komma igång. Utsikterna för platsen där läget var som värst är bättre än för de flesta.

Han hade haft många värdefulla och fina möjligheter att samtala med människor genom en tolk, många starka och stora möten. Turkarna skickade spioner för att försöka hitta något misshagligt, men försöken var klumpiga. Han mötte två, tre tusen människor vid ett möte och de lyssnade hela

© Assyrian Syriac Association

[24] Hinder har uppstått i våra försök att genomföra denna plan men vi hoppas övervinna dessa.

dagen om någon talade. Det var som de ursprungliga kväkarmötena där det inte fanns någon annan klocka än himlens.

De gregorianska armenierna var som regel beredda att hjälpa till. Ibland var de misstänksamma och gjorde det inte, men oftast gjorde de det. H B H hade ett stort kvinnomöte i Malatya. Prästerna deltog och visade förståelse.

Efter dessa samlingar tycktes de få grepp om samhället. Alla kommer fram och berättar om sina bekymmer. På ett litet ögonblick kan man analysera läget och fundera ut lösningar.

Det finns behov av gott arbete bland folket. De är inte vildar utan Österns framstegsvänner. De känner till er vetenskap, mekanik och tar snabbt till sig protestantismens principer. Det finns många innerliga kristna, trogna Jesus Kristus. Många har utsatts för förtal och vanhedrats för det Stora namnet. I ett fall blev en man i Malatya skjuten med en skottsalva i form av ett kors – det var för att Jesus Kristus skulle kunna hitta honom om Han önskade ha honom, sade de. En kvinna sökte upp J R H och frågade varför Gud lät sitt namn vanhelgas. Hon hänvisades till evangeliet där Jesus skymfades och hånades på korset. Folket var alltså på sin lägsta nivå i fråga om sin tro och riskerade att fullständigt förtvivla. Han hoppades att deras insats hade hjälpt folket och visat att Gud härskar över allt.

Det finns fortfarande anledning till försiktighet i all skrift eftersom en gisslan fortfarande är kvar i fiendeland.

J R H anlände till Konstantinopel på söndagen, den 24 augusti. I två dagar ägnade han sig åt att försöka träffa ambassadörer och andra inflytelserika personer, men utan större framgång. Miss Kimball från Van, och två av hennes kamrater från Samsoon som han hade haft sällskap med, sade när de gick ner för gatorna i Galata: "Snart kommer det att flyta blod på dessa gator." Så blev det. Det var känt att något skulle ske.

J R H:s personliga upplevelser på gatorna på onsdagen stämmer i stort med tidningarnas uppgifter. Det var systematiskt organiserat. Vagnarna var redo och stadsdelarna intogs, en efter en. Hotellets portvakt sade att 96 vagnar med döda kroppar passerat förbi före klockan fyra på fredagsmorgonen. Inte en enda armenisk man fanns kvar. I ett kvarter jagades de som kaniner.

II. Anteckningar från J R H:s resa (*främst en sammanfattning av rundbrev 27*)

Här fortsätter vår berättelse från Harpoot. Den 30 juli reste vi från Harpoot till Malatya. Reformkommissionären Shakir Pascha var där. Den brittiske konsuln och några missionärer från Harpoot var också med. Spänningen var stor inför vår ankomst, hela staden kom ut för att titta på och vi fick ett stort mottagande.

Vi blev mycket förvånade över vad vi fann. I Harpoot var det en landsfråga, ett byproblem. Många hus vara oförstörda, människors liv hade huvudsakligen skonats. Några hundra hade dödats. I Malatya rådde motsatsen.

© Assyrian Charitable Syriac Association

En stad där förödelsen var fruktansvärd. Nästan alla hus hade raserats, det liknade Urfa, där det fanns mycket få kristna byar utanför staden.

Vi besökte Shakir Pascha och uppsökte Mutessarif, som hade givit direkt order om massakrerna. Han dödade kristna även i regeringsbyggnaderna, beordrade dem ut på gatan och lät skjuta dem framför sina ögon även när de bad om nåd. Vi bad om Shakir Paschas tillstånd att H B H skulle få träffa hans hustru. Hon är europé (polska)…

Efter dessa händelser på lördagen såg vi oss runt i den vackra staden, en stad av trädgårdar. Varje hus har en egen trädgård med porlande bäckar. Där finns kanske 40 000 invånare. Husen var inte uppförda av sten som i Urfa utan av lertegel och bjälkar av poppelträ. En del mycket vackra, men lätta att förstöra genom att bli helt utbrända. Ungefär 500 eller 600 var borta, bara två, tre kristna hus fanns kvar. Vi hade ett. Människor bodde i trädgårdarna och på marken. Röda Korsets sändebud hade besökt platsen.

Inga missionärer bor i Malatya, som ligger under missionsstationen i Harpoot. Inhemska krafter svarar för predikningarna, och gör det bra. Det finns 1 560 föräldralösa i staden och över 500 änkor. I en stadsdel fanns bara en kristen man i livet. Ungefär var nionde person är kristen. Sammanlagt dödades ungefär 3 000 (november 1895). Mycket lite om detta är känt i Europa. Människor försvarade sig i den armeniska kyrkan, de barrikaderade sig på taket med stenarna som fanns där och sköt i åtta dagar tills regeringen tvingades skicka in förstärkningar.

Missionärerna och vi undersökte läget i staden. På söndagen besökte vi den protestantiska *kyrkan* som låg i ruiner. Skolan var också förstörd. Det var en stor, vacker kyrka som ännu inte var färdigbyggd. Pastorn var fängslad. Vi försökte få honom frigiven. Vi hade ett möte i en fruktträdgård där det också fanns en veranda. Människor och missionärerna kom, en stor folkskara samlades under bar himmel och träden. Jag talade, genom en armenisk tolk, förstås. Jag bad människor att sjunga en psalm. Turkarna har förbjudit några psalmer (som Jesus skall härska överallt under solen). De svarade: "Vi kan inte sjunga, vi har inte sjungit sedan massakern". Jag svarade: "ni måste sjunga." En kvinna stämde upp i en psalm och allt eftersom började hela församlingen att sjunga. Detta bröt förtrollningen, människornas apatiska förtvivlan. De hade hängt upp sina harpor på träden och vi tog ner dem. Jag talade, det var ett bra möte. De sade att det var som behövdes och de blev berörda.

Sedan sökte folk upp oss och vi fick höra om läget i staden. Det var som i Urfa men med komplikationen att människor var hemlösa och det fanns inte lika många sårade.

Vi lämnade efter tre dagar. H B H stannade kvar och sökte genom hela staden efter föräldralösa och änkor. Vi undersökte *skolfrågan*. Jag lovade att ordna med ett tak till den protestantiska skolan så att de kunde fira gudstjänst på söndagarna. När gregorianerna förstod att vi skulle hjälpa protestanterna bad de också om hjälp. Vi utställde samma erbjudande som i Urfa: "Var

© Assyrian Children-Syriac Assodation

gregorianerna beredda att gå samman med protestanterna i en gemensam skolkommitté?" Ja, de var villiga nu. Vi satte oss ner och omorganiserade skolan för att kunna ta emot 1 500 protestantiska och gregorianska barn. Människor var utblottade. I allmänhet är armeniska skolor självständiga och självförsörjande. Nu sprang barnen utan tillsyn på gatorna. Vi ordnade detta och fick en byggmästare att reparera skolans tak.

Angående de *föräldralösa*: Vi kunde inte hitta ett barnhem (hade inget tillstånd från regeringen) så vi gjorde som förut och fick några av de bästa kvinnorna att ta in barnen och ta hand om dem till ett visst pris per barn, tjugo till en början. Jag telegraferade senare för att få fram fler.

Hus måste byggas. Vi kunde förvisso inte bygga upp staden igen även om arbetskraften är billig. Vi föregick med gott exempel för att stimulera dem att bygga upp. Gav materiel för vissa hus och kanske bygger vi upp tio, tolv hus för att uppmuntra andra. "Kommer de att bli förstörda igen?" Vi måste göra något, vi kan inte sia om framtiden. Folk svarade: "Det är inte bra, husen kommer att rivas ner och vi kommer att plundras." Miss Bush från Harpoot fick ansvar för skolorna.

Alla våra pengar är inlåsta i missionsstationens kassaskåp, och vad vi vet har inget kommit bort.

Malatya bildar en triangel tillsammans med två andra städer (*Arabkir och Gurun)* som har behandlats illa. Tidigt i våras när tyfusen härjade (2 000 fall) besökte Röda Korsets sändebud Arabkir, och de ägnade sig främst åt medicinsk hjälp.

H återvände till Harpoot och reste tillsammans med två missionärer (mr Gates och miss Bush). Hon stannar kvar inställd på fortsatta hjälpinsatser i landet.

Jag tog mig från Malatya till *Sivas* och nådde fram på lördagskvällen efter fem dagars färd. Massakern där var fruktansvärd. Den protestantiske pastorn sköts liksom många ledande kristna. Jag bodde på amerikanska missionshuset. På söndag predikade jag i den protestantiska kyrkan och andra gudstjänster hölls under dagen. Jag stannade för att träffa de engelska och amerikanska konsulerna. De var samstämmiga – läget är ohållbart, en skam för England.

Två dagar senare nådde jag fram till *Tokat* (där Henry Martyn dog). Det hade inte förekommit några oroligheter men människor hade hotats.

Två dagar senare var det dags för *Amasia.* Här hade människor plundrats, men de hjälpte varandra. Ingen hjälp utifrån behövdes.

På söndagen var jag i *Marsovan* och predikade i en kyrka. Staden hade drabbats hårt. En hel del hjälppengar hade nått fram och satsats på fabrikerna. Femtio vävstolar hade satts igång och de fick således in pengar igen (hjälpverksamheten blev därför självförsörjande). Det var svårt med läkemedel upptäckte jag. En kvinnlig missionär betalade dessa ur egen ficka.

Jag anlände till *Konstantinopel* den 24 augusti.

© Assyrian Chaldean Syriac Association

Brev Nr 29

Privat tackbrev för oväntat bidrag – Skolbygge etc. i Malatya – Människor sätter kyrkan före bostäder – Tusen barn inhysta – Gemensam skolstyrelse – Kyrkoförbund

Harpoot, 1 september 1896

Käraste vänner, "innan de ropar svarar jag". Det fina uppmuntrande brevet och checken på 250 pund föreföll vara ett direktsvar på mitt telegram från Malatya, men troligen postades det innan telgrammet kom på tal. Gud är god som uppfyller sina tidigare löften och hur underbart av er att ha mitt, numera, ensamma arbete i åtanke! Jag tackar er innerligen och kommer att använda allt eller nästan allt för de ändamål jag skrev om i telegrammet. Redan för mitt inre hör jag de ljuden som kommer att ackompanjera bygget i Malatya.

Om den lokala regeringen beviljar tillstånd för att bygga upp skolor - som kommer att användas som kyrkor på söndagarna - kommer de att se ut ungefär så här:

Se TECKNING s 191

Predikantens talarstol

Flickornas skola	Grundskola
Med plats för 500	500 till 600

De prickade linjerna visar träsektioner som kommer att tas bort på söndagarna och predikanten kommer att ha en åhörarskara om tusen människor eller fler. De får in dubbelt så många människor per kvadratmeter här jämfört med i England eftersom de inte finns några stolar eller bänkar. Alla sitter på mattor, så nära inpå varann som möjligt. Ni har nog aldrig sett en sådan syn när de sitter så sammanpackade, särskilt kvinnorna.

Vi har skickat den första penningutbetalningen och oj vad glada de blev! Detta är ett troende folk och det är sant att de bad att deras kyrka skulle återbyggas *före deras bostäder.* Och så blir det. Men jag gläds åt att säga att hertigen av Westminsters kommitté har avsatt 2 000 pund för husuppbyggnad och att arbetet snart kommer att påbörjas. Jag har också betalat förskott på 50 lira för ett tak till pojkskolan vid marknaden. Byggnaden var ny vid tidpunkten för massakern och behövde bara ett tak. Nu kommer de snart att få det och 500 pojkar kommer att försvinna från gatorna (de håller på att samlas in nu) och så blir det plats att hysa 1 000 barn.

Folket kommer att själva stå för lärarna. Miss Bush och jag utsåg skolstyrelsen, delvis protestantisk, delvis gregoriansk med en protestant som

© Assyrian Chaldean-Syriac Association

ordförande. Miss Bush blir den egentliga, om än frånvarande, chefen. Precis som miss Shattuck i Urfa. Denna förening av gamla och mer moderna kyrkor i gemensamt arbete är verkligen välsignat. Den gregorianske prästen talade om det med stor entusiasm efter kvinnomötet som miss Bush och jag höll i deras stora kyrka (1 500 minst). Det var något han hade längtat efter – att hans folk skulle upplyftas, undervisas och utbildas. Hans vädjan gjorde att pojkskolan uppmärksammades och kommittén bildades. Nu arbetar de målmedvetet.

Kära vänner tro inte att detta är hjälparbete är mindre angeläget än att föda dessa stackare. Utan möjlighet till gudstjänster eller utbildning anser de själva att de inte lever.

Jag var oerhört rörd av berättelsen om den unga kristna tjänarinnan och hennes fina gåva. Jag läste upp den för vår samlade missionärsgrupp och intet öga förblev torrt. Jag har givit henne en särskild summa för att hjälpa de mest utsatta kristna kvinnorna. Det sker under två kvinnliga missionärers överinseende, så varje öre kommer att betalas rättmätigt. Jag förblir er syster,
H B H

Armeniska hjälpfonden

(Jag lägger till uppgiften om hjälpinsatserna i Harpootdistriktet som kommer att underlätta för våra vänner i väst att förstå armeniernas villkor i distriktet i slutet av denna sommar. J RH)

Harpoot, 3 september 1896

Kära vänner,

I nio månader har detta land fått en strid ström av hjälp för att lindra de utsattas nöd efter de sorgliga händelserna i november. Det är på sin plats att blicka framåt och betrakta det förflutna, att minnas det goda som åstadkommits och fundera på de fortsatta hjälpbehoven.

Området där Harpoot ligger innehåller en mycket större andel förstörda städer och byar än något annat. Vi har förmdlat hjälp till 74 805 människor i 256 byar och städer. Pengarna som delades ut uppgick till 27 544 lira. Merparten har betalats ut i mindre belopp för att köpa in mat. Varje familj har fått en summa i förhållande till antalet medlemmar – tio piastrer för varje vuxen, och hälften av den summan för barn.

På så vis har hjälpen distribuerats tre gånger och i vissa platser fyra gånger under vintern. Det är den allmänna uppfattningen bland människorna att de inte skulle vara vid liv utan hjälppengarna från England, Amerika och Europa. De ber ständigt Gud att välsigna dem som i sin kärlek till Gud och medmänniskorna har hjälpt dem i deras nöd.

© Assyrian Chaldean Syriac Association

Pengarna som betalats ut har till stor del givits direkt till mottagarna. Tack vare en ovanligt mild vinter har människor genomfört två eller tre dagsresor för att ta emot den hjälp som hållit dem vid liv. Dagligen trängdes stora människoskaror och väntade på sin tur i våra lokaler. Det skulle ha varit omöjligt för oss, med de få anställda vi förfogade över att mätta denna skara på 70 000 människor på något annat sätt. Vi kunde inte söka upp dem och inte heller skicka spannmål till dem. Men de kunde komma till oss och själva köpa mat för småsummorna de fick.

Samtidigt öppnades ett litet kontor för att hjälpa yrkesarbetande kvinnor under överinseende av miss Bush och miss Seymour. De utfattiga kvinnorna i staden och flyktingar som tagit skydd där fick en liten lön för att skära till tyg och sy kläder som delades ut till de utfattiga. Från detta lager delades 3 630 madrasser ut samt 18 228 uppsättningar bomullsunderkläder. Med tanke på att det var 70 000 som behövde hjälp så är det uppenbart att detta inte räckte till alls. I vissa fall fick människor pengar så att de kunde köpa tillbaka sängar som stulits, men tusentals familjer sov på marken utan täcke under hela vintern. I många familjer delade sjuka och friska samma säng.

Män anställdes också för att röja de utbrända byggnaderna, rusta upp den protestantiska kyrkogården, bygga vägar och liknande. Lönen räckte knappt till för att köpa bröd till familjerna.

Flyktingar som inte nådde fram till våra hjälpcentraler fick 120 lira. Tillståndet för många var uselt. Ovädret drabbade dem när de inte var hemma. Utan kläder, mat och pengar och ovetande om hur deras familjer hade det, sökte de upp oss för att få hjälp att ta sig tillbaka till sina ödelagda hem.

Från samma fond betalade vi flyktingar som trängdes samman i städerna så att de kunde återvända till byarna och få arbete där. Vi har tagit hand om dem som kom hit för att få hjälp. De sistnämnda fick belopp motsvarade en eller två cent per natt som de kunde få mat och skydd för. De sov i khan, nära varann som får för att hålla värmen. De hade inga täcken att hålla vinterkylan borta.

Tio lira betalades för att köpa tillbaka flickor och kvinnor från kurderna som tagit dem till fånga. Andra friköptes på samma sätt genom speciella gåvor eller genom släktingar och vänner.

Hjälp till gregorianska präster och lärare har uppgått till 116 lira. Tillståndet för denna grupp hör till det mest bedrövliga. Det finns inte längre lokalsamhällen som stöder dem. De är ovana vid fysiskt arbete och har inga yrkeskunskaper som de kan försörja sig med. Deras tillstånd är mycket ömkansvärd och jag skulle glädjas om någon särskild lösning gjordes.

Under vintern anställde vi en läkare som tog hand om de sjuka. Vi skötte om många sjuka och sårade i det provisoriska sjukhuset och såg till att det fanns mat och medicin. Kostnaden för det hela var liten, 33 lira.

Med vårens ankomst upplevde vi att hjälpinsatserna måste ändras. Ansträngningar måste göras att sätta människor i arbete så att de kunde frigöra

© Assyrian Chaldean Syriac Association

sig från hjälp utifrån. Vår missionärsgrupp var för liten för att ta sig an denna uppgift, men då kom utsända från Röda Korset. De organiserade tre expeditioner till Arabkir, Charsandjak och Palu. Dessa expeditioner var mycket värdefulla med tanke på det utsatta läget. Människor fick hopp och de utrustades så att de kunde återuppta sina tidigare yrken. Tanken att någon brydde sig gav människor hopp och visade sig vara en sporre. Sedan Röda Korsets agenter farit har samma arbete utförts i Chemeshgesek och Malatya. Det kommer att ta tid innan landet återhämtar sig från den fruktansvärda förödelsen. Länge tycktes människorna helt förlamade. De var inte bara hjälplösa utan saknade också hopp.

Nu när det är skördetid och dags att plocka frukten avbryter vi hjälparbetet under en årstid, med undantag för att småbidrag ges för att få människor att börja tjäna sitt uppehälle igen. Vi försöker beräkna hur långt de skall kunna ta hand om sig själva under den stundande vintern.

Mycket har åstadkommits enligt dessa riktlinjer och antalet hjälpbehövande har minskat kraftigt. I Malatya har listan krympt från 7 700 till cirka 2 000 människor, och på andra håll kommer många att klara sig genom vintern utan hjälp. Men det finns några tecken som tyder på att den kommande vintern kommer att vara besvärlig och som kan göra det nödvändigt att fortsätta hjälpinsatserna, om än i mindre omfattning.

För det första så saknar fortfarande många bostad. När det blir kallt kommer de inte längre att kunna bo i trädgårdarna som de har gjort under sommaren utan de kommer att tvingas bo ihopträngda i små, olämpliga hus. Sjukdomar kommer att bryta ut och döda många. Det är exempelvis läget i Arabkir där 1 561 hus brändes och de kristna har bara 621 kvar. Om inte någon lösning skapas för att ge människor skydd kommer det säkerligen att utbryta en ny tyfusepidemi, precis som i fjol. Förra året dog mer än 600 i sjukdomen. Dödstalen kommer troligen att bli högre i år eftersom människorna är försvagade. Vad beträffar tak över huvud råder samma läge i många byar, det är för närvarande det mest akuta behovet.

Det andra behovet är att få igång affärslivet. Många är fortfarande oförmögna att kunna få fram verktyg eller kapital så att de kan återuppta sina tidigare yrken. I Arabkir utgjorde vävning en huvudsysselsättning. Röda Korset delade ut ungefär 150 vävstolar. Andra lagade gamla vävstolar eller köpte nya. Med vintern kommer det att vara efterfråga på allt tyg de kan tillverka, men de saknar fortfarande kapital för att köpa tråd till vävstolarna. Och handlarna som förr bidrog med kapital är urfattiga, så vävstolarna står oanvända. Om 2 000 lira kunde avsättas på tråd och delades ut bland stadens vävare skulle det få igång industrin. Det skulle ge många änkor och föräldralösa sysselsättning.

I Choonkoosh ligger verksamheten nere. Folk var hantverkare och yrkesmän som fick uppdrag i byarna. De reste runt i trakten under sommaren och hösten varpå de återvände hem till vintern. Sedan massakrerna har de inte vågat sig ut till byarna och saknar kapital att få igång verksamheten. Samma läge rådde i Malatya, men ett besök där nyligen bidrog starkt till att återupprätta

© Assyrian Children Syria Association

hoppet och få igång verksamheten. Ett besök till Choonkoosh var också planerat men valin motsatte sig detta med hänvisning till farorna, så det sköts upp. Det är svårt att hitta någon bättre avsättning för hjälppengarna än att ge människor en liten summa, sällan mer än tio dollar för att de ska få igång verksamheten. Det är bättre att en människa får hjälp att försörja sig själv än lever på almosor.

Den tredje punkten handlar om noggrann planering och ansträngning. Ett stort antal änkor och föräldralösa står utan familjeförsörjare. En noggrann kartläggning av staden Malatya och sju närliggande byar visar att det fanns 1 883 föräldralösa och 630 änkor. Antalet sägs vara ännu högre i Arabkir. I byn Harboosi finns det mellan trettio och fyrtio föräldralösa som drar runt som hundar, äter och sover var de kan. Varje stad och by hyser sin egen grupp föräldralösa och änkor. Och byborna är alltför upptagna med att kämpa för sitt dagliga uppehälle för att hjälpa dessa stackare som de brukar göra. Vad kommer att hända dem?

I Malatya har mrs Harris, fru till professor J Rendel Harris från Cambridge, England, samlat prov på kvinnornas broderier och hoppas hitta en marknad i England och Amerika. Allt som kan ge föräldralösa och änkor en inkomst skulle verkligen lindra denna svåra nöd.

Vissa ansträngningar har gjorts för att ta hand om de föräldralösa. Tio har skickats till Diakonisshemmet i Smyrna och några kommer att skickas till Broussa och Konstantinopel inom kort. Genom mrs Harris omsorg har ett femtiotal placerats i hem i Malatya för ett år. Men skaran som inte fått hjälp är fortfarande stor.

Den bästa tänkbara lösningen vore att hitta hem hos kristna familjer som skulle ta emot dem och fostra dem tills de kan försörja sig själva, anser jag. Kostnaden skulle bli ungefär tjugofem dollar (fem pund) om året per barn. Det skulle fastslås att barnen skulle gå i kristen skola och varhelst ett antal föräldralösa placeras ut skulle några pålitliga män och kvinnor utses som förmyndare och besöka barnen i hemmen och se till att de blir väl uppfostrade.

I vissa fall skulle kanske tio barn kunna placeras hos en pålitlig änka. En del barn skulle kunna inhysas i våra internatskolor om kostnaderna kan täckas. Våra skolor är redan under sådant tryck att vi inte klarar detta utan hjälp. Årskostnaden skulle vara ungefär fyrtio dollar (åtta pund) per pojke eller flicka. Fördelen med den planen är att den kan sätta igång omgående. Närhelst det finns pengar kan en pojke eller flicka bli omhändertagna av en familj eller i våra skolor.

Även när allt detta har utförts eller blir genomfört kommer det förvisso att finnas minst 20 000 människor som behöver hjälp att klara den kommande vintern. Tilldelningen av sängar och kläder räcker inte till, och lidandet blir stort om inte hjälp kommer.

Många kan inte heller sätta undan mat för vintern. I Charsandjak-regionen är skördarna dåliga och när folk väl har betalat sina skatter kommer de inte att ha mycket kvar. Regeringen trycker på från alla håll för att få in skatter

© Assyrian Chaldean-Syriac Association

som släpat efter i avvaktan på skördetiden. Nu börjar tjänstemännen, som inte har fått betalt på månader, att samla in skatter med stor iver. De drar sig inte för något att få in pengarna. En stor del av skördarna kommer att gå åt för att tillfredsställa regeringens krav. Dessutom finns det många som inte har några åkrar, och som inte har någon lättnad att vänta. Det är fallet med de många som bor i städerna Malatya, Arabkir, Palu och Harpoot. Redan nu hörs höga, och allt mer angelägna rop på mat i Arabkir. Det är svårt att sia om framtiden men jag tror att det kommer att krävas minst 12 000 lira för att få fram mat till de svältande under vintern. Och om behoven av sängar, kläder och skydd skall täckas behövs ännu mer.
(undertecknat) C F Gates

Brev Nr 30

Resan till Van skjuts på framtiden – Inringad i Harpoot – Tecken på oroligheter runtomkring – H B H:s närvaro "beskyddar staden" – Blomstrande college – H B H sjuk i malaria – Föräldralösa i stort hjälpbehov

Tillägg

I. Vädjan från Malatya om mer hjälp till de föräldralösa
II. Tack för hjälpen att bygga upp kyrkan och skolorna i Arabkir
III. Brev som ber om tillstånd att låta protestanter fira gudstjänst i Malatyas gregorianska kyrka

Harpoot, 16 september 1896

Kära vänner, Efter att jag trosvisst förklarat att jag skulle kunna genomföra den tänkta resan till Van tillsammans med Shakir Paschas grupp blir ni kanske förvånade över att se dateringsorten Harpoot. Våra ändrade planer var sannerligen en stor besvikelse och överraskning, men jag berättar helt enkelt vad som inträffade.

Vi hade planerat att resa två, tre dagar efter Marshal för att undvika att färdas på söndagen. Vi trodde att han skulle stanna fyra, fem dagar i Palu där vi skulle ansluta oss till gruppen (och vi skulle lämna Harpoot måndagen den 31 augusti). Mr Fontana, konsuln, kom med våra *teskerehs*, på lördagskvällen. De sex kurdiska åsneförarna fanns på området med sina djur, våra tält var färdiga, bagaget och alla förnödenheter var stuvade när ett telegram kom från brittiska ambassaden som berättade om händelserna i Konstantinopel den 27:e. Det förändrade läget. Konsuln skulle fortfarande ha låtit oss resa utifrån bedömningen att det inte var farligare att resa under rådande omständigheter än att stanna kvar. Men missionssällskapet ansåg att de osäkra förhållandena *gjorde det nödvändigt att hålla ihop och inte lämna collegeområdet.* Det rådde samsyn

© Assyrian Chaldean Syriac Association

om detta och eftersom jag inte kunde resa ensam utan dragoman eller tolk avgjorde det saken för mig med.

Här befinner jag mig alltså tills en ny öppning uppstår. Vi är omringade på alla håll och kortfattat kan jag säga att människorna är mycket oroliga. Vi hör om oroligheter på olika håll, både när och fjärran. Själv tror jag inte att det sker något som liknar förra hösten och vintern eftersom jag tror att den turkiska regeringen är beredd att gripa in. Men tveklöst sägs hemska saker på ena sidan och som den andra sidan tror på. Människor tar sina saker till högskolan för trygg förvaring. Konsuln har begärt en större vaktstyrka.

I sitt brev till valin angav han som ytterligare skäl att en engelsk dam befann sig här och det var viktigt att hon fick beskydd. Det oroade mig mycket eftersom jag inte litar på vapen som skydd. Jag skrev och bad konsuln att säga till guvernören att för egen del var jag *inte* rädd och önskade inte fler soldater för min skull. Konsuln svarade mycket artigt att han skulle komma ihåg min önskan och tillade att han själv ansåg att min närvaro utgjorde ett stort skydd. Det ställde saken i ny dager och det är kanske därför jag har gått med på att bli kvarhållen här.

Trots alla problem runtomkring har emellertid skolan nyligen återöppnats med fler studenter, både pojkar och flickor, än förr. Ungefär 300 pojkar och drygt 200 flickor, de flesta betalar själva. Det speglar folkets optimistiska och flexibla hållning samt deras stora tilltro till undervisning, anser jag. Eller hur? Och det sker trots uppmaningen nyligen från NN till regeringen att stoppa protestanternas propaganda. Effekten har blivit att en skola och gudstjänstlokal har stängts, men inte den som vi betalade 40 pund för att reparera innan R for. Gudskelov är den fortfarande öppen och fylld med barn och när jag hämtat mig skall jag besöka den.

Kära vänner ni skall veta att jag och flera i missionssällskapet har drabbats av något slags malariafeber från den tidpunkt avfärden stoppades. Jag är fortfarande ganska svag, men oroa er inte eftersom jag håller på att tillfriskna.

Med detta brev bifogar jag ett brev (nummer I) från Malatya - eller avsnitt ur ett - om femtio föräldralösa som jag har ordat för där. Årskostnaden som tas från kväkarnas medel uppgår till 200 pund. Som ni ser vill de ha fyrtio pund till och förmodligen upprepas samma sak nästa år. Jag anser mig inte ha medel att gå med på deras begäran, men bifogar den så att om Kväkarnas kommitté vill ta med dessa extra tio kan de skriva direkt till den "blygsamma" miss Bush. Hennes adress är helt enkelt American Mission, Harpoot, Turkiet. Brevet är typiskt för folket här och jag trodde att ni skulle vilja ta del av det.

Jag skickar också ett långt dokument om det allmänna läget för *föräldralösa.* Utdrag kan kanske skickas runt i rundbrev. Vännerna här anser att det sätt som vi tillämpat i Malatya är det bästa sättet att hantera svårigheterna, och bättre än att missionsstationerna försöker ta in mängder med barn eller skapar barnhem. Jag skickar dokumentet så att ni kan se hur oerhört viktigt det är att hjälpa så många som möjligt av dessa små under de närmaste åren i Urfa,

© Assyrian Children Syriac Association

Malatya och Van. (?) Vänner kan stödja femtio, sextio i fyra, fem år för fyra pund per barn. Det vore en underbar välsignelse som inga ord kan beskriva.

Malatya-brevet nämner inte att det är kväkarna som stödjer de föräldralösa, fastän vi upprepade gånger talade om för dem varifrån hjälpen kom. Ni får ha överseende med detta. Det är människans natur att se till den hand varifrån hjälpen *omedelbart* kommer. Tveklöst har vi fått mer än vår beskärda del av tacksamhet, även om ni nämns under den allmänna rubriken "filantroper".

Jag bifogar också ett tackbrev (nummer II) till mr och mrs Crossley för hjälpen att rusta upp den protestantiska kyrkan i Arabkir. Det sker nu och den kommer snart att vara i bruk. För detta är vi mycket tacksamma med tanke på andra som förbjudits. Den i M, som jag skrev om och som fått medel för återupprustningen som dr Barnum ansvarar för, har stoppats trots att tillstånd hade givits. Nu när det varma vädret givit med sig har protestanterna inget ställe att fira gudstjänst under tak. Det är sorgligt. Och det finns inga utsikter, så jag har varit djärv nog att skicka en personlig begäran till de två prästerna och två ledande gregorianer att de vänligen låter protestanterna fira gudstjänst en gång per söndag i deras stora kyrka, tills deras bygge kommer igång. Anteckningen (nummer III) där miss Bush framför detta å mina vägnar bifogar jag också eftersom den är ganska typisk för hur det går till i Orienten, tycker jag. Med vänliga hälsningar till alla kära vänner, er tillgivna

H B H

Nr I

Malatya, 13 augusti 1896

Stillsamt blomstrande miss Bush,

Kära syster i Kristus, det är första gången vi skriver och vi vill berätta om vår och de föräldralösas gränslösa tacksamhet till Er och den vänliga, godhjärtade mrs H, och alla filantroper.

Efter Er avresa satte kommittén för de föräldralösa igång att besöka olika delar av staden och undersöka hur det gick för de föräldralösa och deras förmyndare i enlighet med Era anvisningar. Av pengarna Ni hade givit oss delade vi ut 33 piastrer (fem shilling och fyra pence) till var och en av de femtio barnen. Vi begärde att förmyndarna skulle se till att de hölls rena samt lära sig att sköta ett hem och arbete. Vi fann plats för ett par som inte hade några naturliga förmyndare.

Vi upprepar som sagt att Malatya kommer att förbli tacksam mot Er. Era välgärningar kommer inte att förglömmas. Ni (missionärerna) räddade Malatya från att gå under av svält, och därför är staden stort tack skyldig. Ni mättade de fattiga, må Herren välsigna Er eftersom vi har inget att ge. Nu tar Ni

© Assyrian Chaldean Syriac Association

(d.v.s. mrs H och hennes vänner) hand om de föräldralösa. Vi ber att Herren ska välsigna Er med sina rikliga gåvor. Det Ni har gjort gynnar inte bara en drabbad stad som Malatya, som inte har något att återgälda med; men även ett folk med mycket tillgångar skulle inte heller kunna göra det.

Ni kommer också att lägga märke till, som vi, berättade när Ni var här, att det tog tid att ta reda på hur de föräldralösa hade det. Då saknades tiden. När Ni hade rest gjorde vi en kartläggning och fann många föräldralösa som skulle uppfylla Ea villkor, vilka hade blivit bortglömda. Dessa bortglömda plågar vårt samvete. De kommer att plåga oss länge, kära systrar, om vi inte lägger fram en vädjan å deras vägnar. Om möjligt vädjar vi till Er att om det behagar Er att lägga till ytterligare tio föräldralösa till de femtio som nu är omhändertagna. Därmed skulle dessa stackare som glömts bort också bli omhändertagna. Och Ni kommer tveklöst att ha förtjänat ytterligare belöning från Gud.

Vi sänder vår tacksamhet och respekt till Er och förblir Era bönevänner,
NN
NN
NN
NN

Nr II

Översatt från predikanten Bedros Hachadooryans brev från Arabkir, den 22 augusti 1896

"Vi är mycket tacksamma för de trettio pund som sändes av den stillsamt blomstrande damen, mrs H, för att bygga upp vårt kapell och skolor. Vänligen ta emot och förmedla min och folkets djupa tacksamhet till henne. Vi och vår stad kommer för alltid att minnas denna stora tjänst och detta sätt att ära Gud. Vi ber Herren att belöna henne."

Nr III

Översättning av brev från Carrie E Bush till gregorianska armenier i Malatya.

"Mrs H hälsar till er och säger "eftersom jag har försökt att glädja och ta hand om er vill jag vänligen be er om något: Det vill säga att ni ger protestanterna tillstånd att få fira gudstjänst en gång om sabbaten i er Heliga Trefaldighetskyrka tills de har kunnat bygga upp ett kapell. Jag kommer att hjälpa dem med bygget, men det är stoppat tills vidare.

"Om ni uppfyller denna önskan vet jag att det skulle betraktas som en välsignelse av Gud och oss. Som erkänsla för denna broderliga och kärleksfulla gest kommer jag att särskilt be om att ni får njuta Guds frid och beskydd."

© Assyrian Chaldean-Syriac Association

Brev Nr 31

Sammanfattning av privatbrev från R B H till H B H – Tecken på nya massakrer – Slaget i Eghin – Hot mot Harpoot – Terror – Protestanterna förtrycks – Rapport om Eghin-massakern

Privata brev från H B H daterade den 21 september i Harpoot mottogs den 10 oktober. Lägesskildringen hon ger är oerhört oroväckande. Människor hade börjat få lite hopp. Änkorna hade börjat få igång något som liknande ett hem kring sig själva och deras halvklädda små. Männen hade börjat arbeta. Barnen hämtades in från gatorna och började gå i skolorna. Kyrkorna fylldes regelbundet med de sörjande resterna av tidigare församlingar. Det tycktes som om det började ljusna något. Men ack! Det försvann och mörka orosmoln har kommit. Tecknen som föregick förra årets fruktansvärda händelser har dykt upp igen. Massaker ligger i luften. Det viskas, skrivs, rapporter, brev. En dag omämns: "inget beskydd, ingen pardon denna gång." Måste det hemska tillståndet förlängas för nedslagna, obeväpnade får redo för slakt? Terrorn drabbade dem i Harpoot. Kvinnorna grät, männen bad att de skulle dö av kurdernas kulor och inte av tortyr. De visste inte var det första slaget skulle träffa. Det inträffade i Eghin (15 september). Det gav Harpoot en frist.

Men i Eghin var läget fruktansvärt. De flesta kristna hem brändes. Många av de ledande och mest respekterade stadsborna dödades. En far och hans tre söner, exempelvis, efterlämnade änkor efter sig, utom den yngste. Några kvinnor och flickor kastade sig i floden för att inte skändas. Ack! Detta folks obeskrivliga sorg. Våra vänner betraktar händelserna som rättfärdiga: "Det är bättre att hamna i Guds händer."

Somliga hävdar att armenierna drar olycka över sig själva, att de gjort något för att drabbas av dessa angrepp. Detta är fullständigt falskt för alla som bevittnat dessa angrepp säger H B H (som talar om de platser hon känner till). Massakrerna är planlagda i förväg. Armenierna har sedan länge berövats vapen och är försvarslösa och kuvade. Brukar fåren angripa vargen? De har ingen utväg, ingen stans att fly till. Att vara helt medgörlig är deras enda tänkbara hållning.

Nu darrar Harpoot. Den brinnande hemsökelsen från november i fjol var inte nog. Turkarna säger "vänta lite, vänta tills skörden är bärgad. Och sedan…" Tänk på hur bönderna känner sig när de skördar sina åkrar, de stackars fruarna och döttrarna när de sköter sina dagliga sysslor!

Landet har förändrats under de senaste veckorna. H B H säger att hon har upplevt mer lidande de tre senaste veckorna än under hela sitt liv. Men hon tillägger: "I denna missionskrets tänker vi inte på oss själva" även om faran är stor. Den brittiske konsuln gör sitt yttersta för att beskydda dem och henne. Men deras säkerhet, även till livet, är långt ifrån tryggad. Hon önskar att inga krigslika hämndaktioner vidtas om något skulle drabba henne. "Men dessa stackars skrämda människor som inte har en regering eller konsul som ingriper å

© Assyrian Chaldean Syriac Association

deras vägnar, bara en osynlig fiende som trängtar efter deras utrotning – må Gud skydda, bevara och visa dem barmhärtighet!"

Hon fortsätter: "Jag tror att Gud fick mig att stanna till här! Jag skulle se och höra om något som vi tidigare bara *hört talas om*. Dessutom kunde jag trösta människorna något, och stödja dessa kära, ädla missionärer. I söndags höll jag ett möte för kvinnorna efter den andra gudstjänsten. Ungefär 200 kvinnor var där. Jag talade om "tron som övervinner". Efter samlades de runt mig! De grät och log, tacksamma och älskvärda och i morgon ska jag tala än en gång till dem.

"Ett dekret har kommit till guvernören, och tveklöst till alla andra platser där amerikanska missionärer är verksamma 'om att undertrycka den protestantiska propagandan'." Allmänt gäller förbud mot att öppna gudstjänstlokaler och skolor, vilka dessutom stängs. Men på collegeområdet pågår gudstjänster som vanligt, om än med större intensitet. Och trots allt finns mer än 600 elever, flickor och pojkar, på området. Jag hör deras skratt när de leker eller när de sjunger i skolorna, och upplever det som en märklig kontrast till allt som pågår runtomkring.

"På mindre än två veckor kommer jag kanske att försöka inleda resan till Sivas där de andra missionärerna finns. Jag har fått en inbjudan och vägen till Van förefaller mänskligt sett stängd.

Kanske kommer jag att fara till Eghin i stället för Sivas eftersom rapporterna om händelserna där är fruktansvärda. Men det är en besvärlig resa och missionärerna tror inte att jag kommer att orka."

Vår vän fortsätter med att föreslå möjliga hjälpinsatser och vissa åtgärder har redan vidtagits. De kan inte nämnas här, men många ber och följer ansträngningarna noga. Avslutningsvis skriver hon: "Jag är beredd att resa var som helst, att göra vad som helst och träffa vem som helst för detta lidande folk. Jag står till er och Guds förfogande."

Ett telegram har kommit som säger att H B H lämnade Harpoot den 5 oktober för att ta sig till Arabkir, Eghin och hon hoppas sedan fortsätta till Sivas och Svarta havskusten innan hon fortsätter hemåt.

En kort rapport från en av Harpootmissionärerna om Eghin-massakern har kommit och bifogas.

R H F

Harpoot, 23 september 1896

Det är med djup beklagan jag måste rapportera att staden Eghin drabbats svårt. Det finns troligen ingen stad i det inre som är rikare eller har bättre byggnader. Det fanns omkring 1 000 armeniska hus och lika många turkiska. Av de kristna husen sägs mer än 600 ha bränts. Uppskattningsvis 800 till 1 000 har dödats.

© Assyrian Chaldean-Syriac Association

Eghin är en av få platser som undgick förra höstens förödelse. En stor lösen betalades till kurderna då. Turkar och kristna försvarade platsen gemensamt.

Den officiella versionen av de senaste händelserna (som jag fått från höga befäl) är att de kristna samlades i stort antal i kyrkorna på söndag morgon och måndag morgon. De hade långa gudstjänster som oroade turkarna. På tisdagen stack armenierna en del av sina bostäder i brand i övre delen av staden och började sedan skjuta på turkiska hem. En soldat dödades.

Fakta tycks vara följande. Den lokale guvernören som är från platsen har tillsammans med ett par andra uppvaktat guvernören och sagt att det funnits några uppviglare. Det sades att en del Eghinbor i Konstantinopel var oroade över de senaste oroligheterna. Valin talade här med några Eghinbor om saken och de skrev till sina vänner. De svarade att det fanns bara en misstänkt person och han var från Harpoot och hade utvisats. Brev har de senaste veckorna sänts mellan myndigheterna i Eghin, Harpoot och Konstantinopel. Det förefaller som om regeringen i Konstantinopel övertygats om att det fanns upproriska element i Eghin och gav order om att de skulle slås ner. För några dagar sedan hotade ett antal kurder platsen, men soldaterna skickade iväg dem. Detta upprepades ett par gånger. På måndagen den 14 dök de upp igen och de kristna, som börjat tvivla på sina grannar, stängde sina butiker. På tisdagsmorgonen då butikerna inte öppnats skickade guvernören offentliga utropare för att tala om att kurderna hade skingrats och att regeringen skulle garantera varje medborgares säkerhet. Alla medborgare fick order om att återgå till sin verksamhet. Butikerna öppnade igen och verksamheten återupptogs. Vid middagstid avlossades ett skott och slakten inleddes omgående. Skottet antas ha varit en signal, men turkarna hävdar att det var en armenier som sköt. Massakern verkade vara huvudsyftet. Sedan började plundringen och hus stacks i brand. Det rapporterades att många kvinnor och flickor kastade sig i Eufrat som rinner nedanför staden.

Kaymakamen har skickat telegram om hjälp för två till tre tusen hjälplösa och hungriga människor. Regeringen kommer förmodligen att i nuläget göra lite grann, men hjälpen blir troligen endast tillfällig och otillräcklig. Eghin verkar ha drabbats ännu hårdare än Arabkir och Malatya.

En del framstående turkar antyder att det är risk för mer oroligheter i regionen, och om det bryter ut blir det värre än förra året.

Brev Nr 32

I

Planerat besök i Eghin – Mer uppgifter om massakern – Två brev från armeniska protestanter i grannstäder

© Assyrian Chaldean Syriac Association

Harpoot, 29 september

Eftersom vi hoppas ge oss av mot Eghin i morgon har jag inte tid att skriva ett rundbrev, men bifogar veckans "Nyhetsnotiser" (som rör Eghin-massakern). Samma skickas till alla stationer som drivs av Amerikanska missionsstyrelsen (varje station ger ut sådana notiser varje eller varannan vecka).

Jag bifogar också två brev från A. Pastorns brev är *mycket* rörande tycker jag.

Jag skrev inte förra veckan eftersom det rådde panik och vi visste inte vad som skulle ske nästa timme. Vi visste inte ens om valin skulle låta oss resa. Turkarna avskyr ju att vi själva ser och försöker lindra lidandet de tillfogat. Valin kommer säkerligen att resa en massa hinder, men nyheterna från Arabkir är så hemska att vi skall försöka nå dit nästa söndag. Det är tre dagars hård ritt på några av Turkiets värsta bergsvägar, möjligen de allra värsta! Om vi reser kommer jag troligen inte att kunna återvända hit, men fortsätter till Sivas, om jag får eskort.

Jag tillfrisknar mer och mer från febern, men är alltjämt ganska svag. Men jag kommer att återfå krafterna när jag väl sitter i sadeln igen och börjar arbeta.

PS Kl 9 på kvällen. Jag har precis fått ett mycket vänligt och intressant brev som berättar att er kommitté har skickat *tre* penningsummor till mig. Hittills har jag inte hört att de nått Konstantinopel! (300, 400, 500 pund) Jag kan inte nog uttrycka mitt tack till kväkarna för dessa stora summor! Jag kommer troligen att kunna använda en hel del i Eghin och gör det med verklig tacksamhet, men även nu får jag inte tala alltför optimistiskt om att ta mig till Eghin med Van i färskt minne. Om vi reser kommer jag inte att försöka skriva förrän jag har nått Sivas, en förhållandevis lugn plats. H B H

Kl 10 på kvällen. Dr Gates har precis varit här för att säga att 300 pund nått mr Whittall. Åter igen, stort tack. Jag skall genast hämta ut pengarna.

II
Mer uppgifter om massakern i Eghin

Harpoot, 29 september 1896

Nyheterna jag förmedlade i förra veckan om Eghin härrörde huvudsakligen från två uppriktiga turkar som var där vid tiden för massakern. De lämnade innan katastrofens fullständiga verkan var känd. Jag känner inte till

© Assyrian Chaldean-Syriac Association

några andra som har kommit från Eghin sedan dess, men breven som kom i dag bekräftar de första uppgifterna. De anger också antalet döda till ungefär 2 000. Förhållandevis fler kvinnor och barn förefaller ha dödats än i tidigare massakrer jag känner till. Många av liken fick ligga i dagar på gatorna som hundmat. Ett stort antal kastades i Eufrat. De har setts flyta sex, nio mil nedanför staden. I vissa fall förintades hela familjer. Tvåtusen är en stor andel av en befolkning som uppgick till mellan 5 000 och 6 000 kristna.

Breven anger antalet hus till 1 100 och kvar sägs bara finnas 150. Blodspillan och bränderna rasade från tisdagen den 15 september till torsdagen den 17 september.

Alla vittnesmål är samstämmiga om att massakrerna var officiella och saknade grund. Det fanns inga upproriska element förutom i några befattningshavares sinnevärld. De larmade centralregeringen. Valin och militärbefälhavaren befann sig på telegrafkontoret under största delen av tiden, från början till slutet. De kommunicerade med Eghin och Konstaninopel. Vad jag har kunnat inhämta gjorde människor inget motstånd. Inga turkar dödades, förutom möjligen senare när bytet skulle delas upp. Det fanns inga kurder på plats. Det hela var ett verk av medborgare och soldater. Massakern drabbade också flera byar kring Eghin, men vi saknar närmare uppgifter.

Den lokala regeringen upprepar ständigt att inga fler massakrer kommer att äga rum i regionen och att en hel del ansträngningar görs för att hålla tillbaka stridslystna. Fem människor dödades i Aghunbyarna, varav en var präst. Men soldaternas påpassliga ankomst hindrade en allmän massaker. Efter det som hänt är det inte underligt att kristna inte känner någon säkerhet och är utom sig av fruktan. Den kommande vintern verkar kunna orsaka nästan lika stor förödelse som den gångna.

Vi välkomnade tacksamt mr Browne från Boston. Hans ankomst ger oss mod och uppmuntran. Han hoppas snart kunna besöka Eghin tillsammans med några ur vår krets.

Skolorna har öppnat och har nästan sju hundra elever. Lokalerna är oftast hyrda.

III

Översättning av brev från protestantisk predikant i Xxx

20 september 1896

Blygsamt blomstrande dam, miss Bush,

Jag har tagit del av innehållit i ert brev från 12 september. Jag kan inte skriva som tidigare eftersom jag är fullständigt uttröttad och kan inte arbeta.

© Assyrian Chaldean Syriac Association

Mitt sinne, min oroliga ande, har jag nu helt lämnat över till Herren. Jag har ännu inte fått frid. Be att Herren sätter stopp för oron i mitt hjärta och skänker hela världen frid. Vad ska jag säga om de som stör vår frid? Herren vare dem nådig. Herre, ge vår framstående Sultan mer vishet, att han må finna vägar att återställa friden i detta land.

Slutligen har vi ett läge som beskrivs i 2 Kor. 8. Uppmuntran och modstulenhet har tillsammans smält och förstört oss. En uppmuntrar oss och säger "Frukta intet, det är inget." En annan, på annat håll, för med sig dystra besked som gör oss förkrossade. Herren ge våra oroliga hjärtan frid, och ge vårt land lugn.

Jag är ledsen att behöva säga att fruktan har gjort att många har blivit sjuka och glömt av hungern. Den lokala regeringen uppmuntrar oss, men vi har inget mod kvar. Vad som än händer, leder Herren.
Din i Kristus.
K---

IV

Utdrag från inflytelserik armenisk protestant i Xxx

"Ni skriver att dr Gates och några andra inte anser att någon kommer att dö av svält. Det är fel vad gäller denna stad. Det finns många änkor och föräldralösa här, många av dem saknar arbete och ingen tar hand om dem. Om ni var här skulle ni med egna ögon se en skara föräldralösa dra runt på gatorna och tigga. Men vem ger? Vem har något att skänka? Det är inte nödvändigt att tala om andra faror som uppstått ur hungern och fattigdomen. Jag undrar om det är mindre smärtsamt än döden, men även detta tillstånd är hotat. Xxx behöver bröd så länge som människor inte har börjat arbeta.

"Fruktans dagar vilar över oss alla igen. Vår Gxxx Mxxx broder sårades med en dolk när han kom från en by. Den stackars mannen är nu sänglidande. Det råder inte brist på liknande händelser. Herren var barmhärtig!"

Brev Nr 33

I. Brev från J R H som berättar om hans resa från Armenien i augusti, besök i Khangal, Sivas – Pastors martyrskap – Tokat: Henry Martyns grav – Marsovan – Amasia: Pontus klimat – Tertullianus på Marcion – Samsoun
II. Rapport om byåteruppbyggnad
III. Mer uppgifter om Eghin-massakern

I

Clare College, Cambridge, 22 oktober 1896

© Assyrian Chaldean Syriac Association

Kära vänner, några av er har frågat varför jag inte skrivit om resan från Malatya till Svarta havet. Jag fattar pennan, ganska sent på dagen, för att besvara era frågor och nämner något om platserna som jag passerade igenom och människor som jag mött. Ni märker att detta skrivs i första person singularis, och om ordet "vi" nämns kommer det att vara i den redaktionella och majestätiska betydelsen, ett konstlat och falskt "vi".

Ni förväntar er inte att jag säger något om hur svårt det var att lämna Helen. Det räcker med att säga att hon red med mig från det moderna Malatya i flera kilometer längs Norra vägen tills vi kom till det gamla Malatya, det kyrkliga Melitene och andra historiska platser. Det är en intressant muromgärdad stad vars ruiner jag inte hade tid eller ro att undersöka. Vi skildes åt vid staden, och hade gott hopp trodde vi – med Gud vilja – om ett snart återseende, om Gud vill.

Sivas låg fem dagsfärder bort, över trista berg. Landskapet påminde rätt mycket om det som man vant sig vid i Mindre Asiens inre: Kalkstensklippor och liknande, sparsam växtlighet och mycket ofta helt bart, som en dödsskalle. Solen brände som om den stod på höjdpunkten på Yttersta dagen, om den dagen någonsin kommer. Människor som lovordar det turkiska landskapet som paradisiskt, och talare som orerar om paradis som förvandlats till tumultartade platser tecknar i mitt tycke ett alltför välvilligt porträtt av landet. Det är inget rikt land. Det inre liknar alltför ofta Judéen med dess bara kullar, ett land som sannerligen inte flödar av mjölk och honung.

Jag passerade igenom ett fåtal byar på vägen till Sivas. En av de mest intressanta var staden Khangal, som jag vek av för att se. Den är känd för att ha en mycket gammal, värdefull kopia av de armeniska evangelierna. Jag besökte kyrkan för att titta på den och såg spår efter den senaste förödelsen som drabbat både kyrkan och närbelägna kvarter. Armeniska bröder, som jag inte hade kontaktat i förväg, sade att boken hade förts bort av turkarna. Det var sant, men de talade inte om för mig vilket jag upptäckte senare att hela byn hade fastat i tre dagar för att samla in tillräckligt med pengar för att köpa tillbaka den värdefulla boken från plundrarna. Under sådana omständigheter hade jag troligen inte kommit särskilt långt i förhandlingar om att föra boken till en säker plats. Jag tvingades ge mig av utan att ha sett en skymt av den vackra boken. Som jag redan har nämnt hade plundring förekommit, och jag tror att det hade varit en massaker i byn. Men detta är så vanligt att man nästan inte lägger märke till det.

I Sivas möter man den nordliga civilisationen. Härifrån blir landskapet mycket vackrare, växtligheten rikare och städerna och byarna är mer schweiziska till sin karaktär. Vackra tegeltak syns, fint smyckade balkonger och liknande. Där finns även den vackra amerikanska missionsstationen där vi fick ett mycket varmt välkomnande av paret Hubbard samt paret Perry. Det finns ett brittiskt konsulat där major Bulman är chef, samt ett amerikanskt konsulat som leds av dr Jewet. Det franska konsulatet var tomt, tror jag. Alla

© Assyrian Charity of Syria Association

välkomnade mig varmt, men jag tror att major Bulman inte var så glad över att jag valde det amerikanska konsulatet som högkvarter i stället för att utnyttja hans brittiska gästfrihet. Jag bör kanske lägga till att han inte ansåg det vara särskilt klokt att predika i en protestantisk kyrka på söndagsmorgonen. Men vad skulle jag göra? Staden har varit utsatt för en fruktansvärd massaker, kyrkans pastor hade dödats under omständigheter som påminde mig om Polykarpos historia. När jag berättar något om hans öde kommer det att framstå tydligt att det var en oerhörd ära för mig att stå på samma plats och tala till hans folk, trots risken för turkiska missförstånd.

Han var i basaren dagen massakern ägde rum. Vid tolvtiden kom en signal om att armenierna skulle angripas. Han flydde till en khan. Han förföljdes och flydde med andra armenier in i ett rum på övervåningen där det inte fick att ta sig ut. Här plundrades de först på sina värdesaker och senare tvingade våg efter våg av soldater och fanatiker dem att ge upp sin religion och byta ut Kristus mot Muhammed. Det höll på till fem på eftermiddagen. Prästen sade klart och tydligt att han inte bara trodde på Kristus utan hade också, som de väl kände till, predikat om Hans lära. Det avsåg han att fortsätta med. De kunde göra vad de ville, han visste att de inte skulle skona honom. Han knäppte händerna för att be, och en kula satte punkt för det hela. "Framför mina hälsningar (salaam) till Maritza (hans fru)", sade den döende mannen.

Var inte detta prov på modig kristen tro? Det gjorde ett djupt intryck på stadens muslimer, berättade de för mig. Fyra av mannens döttrar fick beskydd på amerikanska missionsstationen. De två äldsta studerade vid Marsovan College och utbildade sig till lärare. Jag såg inte till deras mor. Hon var i någon grannby för att hjälpa nödställda om jag minns rätt. Troligen var det Gurun där 760 hus hade förstörts. Inte ett enda har hittills återställts, vilket speglar invånarnas osäkerhet. Jag kanske bör tillägga att turkarna nekade prästmartyren rätten till en begravning. Hans kropp slängdes åt sidan tillsammans med andra armenier som var med honom. En av dessa lämnades som död, men hämtade sig och det är hans uppgifter som ligger till grund för berättelsen om martyrskapet.

Från Sivas nådde jag fram till Tokat, som är en ganska vacker liten stad med utmärkta affärer och khaner. Armenierna är i majoritet här och det förekom ingen massaker. Jag hade tillfälle under ledning av miss Brewer från amerikanska missionen i Sivas att besöka Henry Martyns grav eller rättare båda hans gravstenar på den protestantiska kyrkogården. Den första platta stenen var den som ursprungligen rests över honom i den armeniska kyrkogården på order av Claudius Rich, brittisk konsul i Bagdad. Den andra är en mer imponerande gravvård som restes av dr van Lennep, en tidigare amerikansk missionär. Inristningarna på det första monumentet, den platta stenen, hade uppenbarligen gjorts av någon som hade kopierat något som han inte förstod. Det finns en del underliga fel där. Texten är följande:

REV. VIR

© Assyrian Chaldean Syriac Association

GUG. MARTINO
SACER. AC. MISS. ANGLO
QUEM: IN PATR. REDI.
DOMINUS
HIC. BERISAE. AD. SB. VOC.
PIUM. D. EIDEL. Q. SER.
A.D. M.DCCCXII
HUNC. LAP. CONSAC.
C.I.R.
A.D. M. (D?) CCXII.

Jag har strukit under två av stenhuggarens misstag (*sb* istället för *se*., och *eidel* i stället för *fidel*). Bokstäverna C I R står för Claudius I Rich. Märk Richs misstag att kalla honom William Martyn. Dr van Lenneps inskrift är mycket långrandig och otillfredsställande. Jag skrev av den engelska versionen. Men den hade en fördel. Den angav att Martyn föddes den 18 februari 1781 i Truro och att han dog den 16 oktober 1812 i Tokat. Dessutom hade den uppgifter om att han under översatte Skriften till hindustani och persiska under sitt korta 31-åriga liv.

Jag nämner detta inte bara som upplysningar utan därför att jag även tror mig inte alltid om att ha varit helt rättvisande mot Martyn. Faktum är att jag inte uppskattar den fromma inriktning han stod för, och där han betraktas som ett av få helgon. Det är en sjuklig inriktning som saknar intellektuellt och moraliskt mod. Men jag kan se att Martyns liv bör bedömas utifrån vad som åstadkoms under dessa korta år, och inte jämföras med framgångar eller misslyckanden som andra hann med under mycket längre tid. De armeniska protestanterna har tagit upp honom i sin almanacka som ett av Tokats helgon.

Från Tokat passerade jag genom Amasia till Marsovan som har den mest välrustade av alla amerikanska högskolor. Det var semestertid så jag fick inte tillfälle att träffa studenterna. Paret White och mr Riggs gav mig ett varmt mottagande och på söndagen tolkade mr Riggs åt mig när jag predikade för en mycket intresserad församling i den protestantiska kyrkan. Marsovan har behandlats illa, men förefaller ha repat sig. Pengarna som skickats för nödhjälp har främst använts för att få igång femtio vävstolar. Försäljningen av de vackra randiga tygerna som de tillverkar har redan inbringat hela beloppet som de fick, så de hoppas kunna hålla befolkningen vid liv under vintern.

I Amasia som är en stor, blomstrande stad fick jag veta att armenierna helt på egen hand hade samlat in bidragen för att täcka kostnaderna för skadorna. De hade varken bett eller fått en enda penny i hjälppengar. Armenierna har på många håll hjälpt varandra med stort ädelmod, men detta slags omsorg omnämns inte i tidningar eller insamlingslistor.

© Assyrian Chaldean Syriac Association

Marsovan College har bland annat en fin verkstad med fin utrustning som leds av en armenier från en av mr Edisons fabriker på andra sidan Atlanten.

Genom dessa spridda anteckningar ser ni att civilisationen på norra sidan om Taurusbergen är helt olika vad som finns i det inre. Vi hittar även grekiska byar och på väg från Marsovan till havet finns det bad med grekiska och romerska inskriptioner. De berättar att denna del av landet utvecklades tidigt och att det fortfarande finns spår av antikens kultur. Landskapet och vädret är också annorlunda. Den molnfria himlen har förbytts mot en molnig himmel, som den engelska. Molnen står lågt över kullarna och vinden blåser ständigt mot norr. När jag först märkte detta mindes jag tanken: "Detta är Pontus som Tertullianus kritiserade i inledningen av sitt traktat mot Marcion." Ja, detta var hemtrakten för den store kättaren från 140-talet, som avvisade att Gamla Testamentets Gud var Gud och Fader till vår Herre, Jesus Kristus. Detta är landet där "dagen aldrig gryr och solen aldrig lyser, där himlen alltid är molnig och där det alltid är vinter, och där varje vind kommer från norr". Detta dystra land jämför han med Marcion som föddes där. "Marcion, mörkare än molnet, kyligare än vintern, mer tvär än Kaukusus." Det finns ingen anledning att tro att Tertullianus någonsin besökte Pontus. Hans språk avslöjar lån från något verk om länder och klimat. Och hade han kommit från det uttorkade inre och öknens brännande sydvindar hade han inte klagat så över molnen och den svala nordliga brisen. Jag säger till mig själv att kanske missförstod han Marcion eller endast kände till honom genom felaktiga eller ofullständiga uppgifter. Vi skulle mycket gärna vilja höra Marcion själv komma till tals, hans budskap kanske skulle vara viktigt också i vår tid.

Ni känner till ankomsten till Samsoun och färden till Konstantinopel och massakern där, liksom resan hem. Det finns ingen anledning att skriva om detta. Som ni vet hade jag trevligt sällskap av tre amerikanska damer som kom till Van via Batoum. En av dem är känd i hela världen för att ha hjälpt de lidande. Dr Grace Kimballs två kamrater, miss Frazer och miss Huntington, har också gjort stora insatser i detta område som drabbats svårt och där lidandet och smärtan är omfattande.

J R H

© Assyrian Chaldean Syriac Association

II

Tillägg om uppbyggnad av byar nära Harpoot.

Dr Barman rapporterar (6 oktober): "Ni frågar om byggandet i Hooeli (Hoo-I-Loo som J R och H B H besökte). Arbetet pågår framgångsrikt men avbryts ibland efter hot från turkarna samt fruktan. Tillstånd för att sätta tak på kapellet har inte givits, men jag har givit dem lite pengar för att köpa virke som är mycket billigt nu."

Mr Hallward rapporterar (6 oktober) att arbetet med att bygga upp förstörda byar (där vi är med) har varit framgångsrikt i hans område. "Jag köper virke och verktyg för byborna och de gör resten. Dessa pengar är väl använda. Byn Kiabi som ni såg är på benen igen, om än i begränsad omfattning. Men tillräckligt för att ge människor skydd för vintern."

III

Mer uppgifter om Eghin-massakern

Harpoot, den 6 oktober 1896

Sedan katastrofen i Eghin har knappast någon människa kommit därifrån, inte ens de ordinarie åsneförarna. En soldat från staden som deltog i massakern har kommit och var mycket tagen när han berättade för sina armeniska grannar om vad som ägt rum, särskilt kvinnornas hjärtskärande vädjanden. Brev som kom i dag med posten anger antalet döda till mer än 2 500.

Antalet överlevande män i förhållande till kvinnor och barn är mycket litet. Pastorn skriver att vid gudstjänsten i söndags fanns 200 kvinnor och barn men bara tio män. Jag har förstått att brev kommit i dag från kvinnor i Eghin som ber om att bli förda hit så att de slipper turkarnas förolämpningar.

Allt mer bevis tyder på att det fanns en plan för en allmän massaker, där den i Eghin ingick som en del. Men kontraorder gavs, kanske efter påtryckningar från ambassadörerna i Konstantinopel. Andra förmodar att den endast skjutits upp.

Hundratals armenier kommer hit som har förvisats från Konstantinopel. De är oftast i ett bedrövligt tillstånd. De fick inte gå hem och hämta kläder eller andra nödvändigheter för resan, eller ens till sina butiker för att avsluta sina affärer. De kördes iväg utan procedur. De flesta av männen var familjeförsörjare i Konstantinopel för familjerna här. Många av dem och deras familjer kommer nu att bli beroende av välgörenhet.

Ett fåtal feodala hövdingar styr och härskar över Charsanjak-regionen nordöst om oss. De kontrollerar jorden, odlingarna och vinodlingarna samt människors hem. Många gånger denna sommar har arrendatorerna inte tillåts bärga sin skörd. Deras åkrar har givits till andra, men de har inte vågat klaga. Konsuln, mr Fontana, gav valin några namn på män som blivit bestulna på detta vis. En storslagen kommission skickades iväg för at undersöka saken. De stackars arrendatorerna vågade inte berätta sanningen. En turk i samma distrikt bygger ett stort hus, helt och hållet med tvångsarbetskraft. Detta är seden i distriktet, att utnyttja obetalda tvångsarbetare. Det var en av anklagelserna som undersöktes, men med lika lite verkan som tidigare.

Brev Nr 34

© Assyrian Chaldean Syriac Association

Kvällen före avfärden från Harpoot till Arabkir och Eghin – Sen panik: massaker avvärjs – Medborgare utför den i Eghin: falskt påstående om revolutionära skäl – Människor svälter i Arabkir – Reparerade skolan i Harpoot välbesökt – Utmärkt arbete i högskolan

Harpoot, 4 oktober 1896

Kära vänner, jag vill undvika att göra långa uppehåll i mina rundbrev, men eftersom det lär dröja en tid innan jag skriver igen om jag missar postgången, så skriver jag ett kort brev i kväll. Förhoppningsvis får jag tillstånd att skriva till er igen från Sivas. Det kommer troligen att vara mycket intressant (men tyvärr smärtsamt!) att berätta om Arabkir och Eghin som vi räknar med att färdas igenom.

Ni känner alla till de orostrider som rått i denna vilayet (provins, ö.a.), och på andra platser också hör vi genom brev från andra missionärer. Tveklöst fanns planer på en stor massaker i Harpoot, men lyckligtvis kom något emellan att hindra att den sattes i verket. I denna vilayet föll Damokles svärd bara på en storstad, men tyvärr också på ett par mindre ställen.

Eghin skonades förra året eftersom en stor lösen betalades för att avvärja massakern. Men ingen pardon visades *denna gång*. Den kristna befolkningen har blivit hårt ansatt, först och främst de ledande männen, särskilt bland protestanterna, har noga sökts upp och dödats.

Massakern utfördes inte enbart av kurder (har vi fått veta), som på många andra håll, utan av *stadens medborgare* och militären. Ursäkten var förstås att revolutionära krafter uppviglade folket, vilket inte rymmer minsta sanningshalt. Men det är något man knappast behöver upplysa er om. De enda orosmakarna bland armenierna hade lämnat staden lite tidigare. Kvar var endast laglydiga, saktmodiga medborgare.

Vi är oerhört tacksamma att vi har tillstånd att färdas dit och hjälpa till. Vi har bett om det från den stund vi hörde om oroligheterna. Högskolan fungerar och verksamheten rullar på. Mr Gates har återhämtat sig från febern han nyligen led av och han vill *snarast* besöka den drabbade staden. Detsamma tycker alla vi andra som ska åka. Han och jag har lite pengar sedan jag fått höra att de 300 pund som Kväkarnas fond skickat kommit fram samt att mer är på väg. Jag har kvar lite från det första beloppet på 100 pund som jag satte undan för Van. Detta ska jag använda för Eghin och Arabkir eftersom vägen till Van för närvarande verkar stängd.

Vi kommer att rida till Arabkir först. Här kommer mr Gates att dela ut pengar för att bygga upp hus. Varje familj får fem pund – ett ganska litet belopp – för att skaffa sig skydd inför vintern och tillräckligt för att människor ska kunna bygga ut skyddet allt eftersom. Det råder stor hunger eftersom hjälpen stoppades en tid. Vävindustrin, som de är så beroende av, har inte kommit igång

© Assyrian Chaldean Syriac Association

igen och trots att 2 000 pund av tyg har lovats (ganska sent) från England, har det inte kommit. Människor har ramlat mellan två stolar och *lider verkligen.* Jag föreslår att några hundra lira används för att omedelbart köpa mat för nulkäget och den närmaste tiden så att de klarar att försörja sig. Berättelserna vi tar del av är fruktansvärda och kommer säkerligen att intygas av våra egna ögon och öron.

Vi ämnar ge oss av i morgon om vakterna kommer i tid. Om inte, blir det på tisdag och gruppen består förutom av miss Bush och mig själv, av mr Gates och mr Browne, en missionär som precis återvänt till missionsstationen från Amerika. Han har tjugo års erfarenhet av landet och är en uppriktig, varmhjärtad, aktiv amerikan som är entusiastisk och som inte saknar gott humör och även lite humor. Gruppen är rätt hygglig.

Men det är dags att avsluta detta hastiga brev, särskilt som jag är trött i kväll efter att ha talat vid tre avskedssamlingar och även personligen sagt adjö till kära människor som jag fäst mig vid under min långa vistelse här, och som även håller av mig. I morgon blir det inte lätt att ta farväl av denna älskade missionsstation samtidigt som jag längtar att komma fram och kunna arbeta aktivt igen. Med varma hälsningar till er. Jag förblir er trogna
Helen B H

PS I dag såg jag den protestantiska skolbyggnaden i den andra delen av staden som vi gav 40 pund för att rusta upp innan R for. Den var i *prima skick* och 120 barn kommer dagligen! I går besökte jag också varje avdelning på detta college och den angränsande flickskolan med över 600 studenter. Arbetet och ordningen var imponerande. Gud give att inget må förstöra detta utmärkta arbete utan att nya byggnader må, med det begärda beskyddet, resa sig från ruinerna av de gamla och att missionärernas planer på att utöka arbetet går i lås.

Brev Nr 35

Avresa från Harpoot – Förseningar, avsked – Besvärlig resa – Den fina staden Arabkir i ruiner – Högre samhällsstånd ruinerade – Besök från kvinnor tills guvernören förbjuder dessa – En hjältemodig turkisk zaptieh – Besök vid hans sjukläger

Arabkir, 6 oktober 1896

Kära vänner, In i det sista var det mycket tveksamt om vi skulle kunna ge oss av. Våra *tsekerehs* kom inte, inte heller våra *zaptieher*. Och konsuln som vi hade räknat med skulle komma på morgonen kom inte heller. Vi gjorde oss i ordning för resan och satte oss ganska modstulna ned för lunch (sedan hade vi tänkt börja rida i fem timmar).

© Assyrian-Chaldean-Syriac Association

Ganska snart verkade det som om våra farhågor skulle besannas när vi fick besked från konsuln om att valin hade begärt att vi skulle skjuta upp vår resa. Han hade däremot stått på sig och hoppades på det bästa. Han hade däremot lovat å våra vägnar att vi inte skulle besöka Eghin på tio dagar (detta för att ge myndighterna tid att så långt möjligt undanröja alla spår av det blodiga hantverket innan vi kom fram). Konsuln anlände senare, och ännu senare kom soldaterna. Då, men först i allra sista stund, visste vi att vi *äntligen skulle ge oss av!*

Efter så lång tid i Harpoot kan ni föreställa er att dessa sista avsked smärtade. Och under hela den föregående morgonen kom uppvaktningar och besökare för att träffa mig. En bestod av ledande protestantiska män (även pastorn) från en kyrka. Ett besök av detta slag kan inte påskyndas, så packningen fick bero. Dessa orientaliska människor upplever inte välkomst- och avskedsstunder som vi. De hälsar gästen välkommen vid fel tid, då engelsmän skulle visa hänsyn och låta dem vara i fred, men man kan inte ens klaga tyst eftersom de är så artiga och omedvetna om att tidpunkten är så fel.

När väl alla avsked hade tagits, de sista hälsningarna sagts och näsdukar viftats för sista gången gav vi oss av från missionsstationen. Konsuln samt paret Barnum följde med oss i en timme. Jag skall inte belasta er med detaljer om resan annat än att säga att den var ganska besvärlig eftersom vi skulle hålla jämna steg med mulorna eftersom vi hade så mycket pengar för hjälparbetet. Och eftersom de inte lastade av mitt på dagen gick vi utan mat i nio timmar en dag – och satt i sadeln nästan hela dagen. Det var ganska påfrestande för mig som ju börjat återhämta mig, men våra missionärsvänner försökte skämta om det och miss Bush (som är en underbar kvinna) tycktes inte alls besvärad.

Vi nådde staden på tredje dagen och välkomnades med sedvanlig värme från alla olika kristna. Den protestantiska missionsstationen hade inte förstörts när massakern ägde rum eftersom en inflytelserik turkisk överste bodde bredvid. Han står på god fot med pastorn och de kristna i stort och beskyddade huset och andra byggnader i närheten. Samtidigt förvandlades tio kristna kvarter till ruinhögar.

Det måste ha varit en verkligt fin stad innan den förstördes. De kvarvarande husen är mycket vackrare än några jag har sett i Mindre Asien och med dessa underbara trädgårdar, fantastiska omliggande berg och kullar måste det har varit en mycket vacker plats. Det sägs att här pensionerade sig armeniska handelsmän efter att ha verkat i Konstantinopel eller Egypten. De uppförde vackra hus där de tillbringade livets skymningsdagar. Nästan varje hus är nu jämnad med marken, antingen dödades handelsmännen eller så lever de i svår fattigdom. En av dem, sjuttio år gammal, uppsökte miss B och mig i går och återgav en sådan berättelse. Herrarna i vår grupp hör likande berättelser, en efter en. Deras sekreterare sitter med och för anteckningar om hjälpbehoven för varje fall enligt deras bedömning.

© Assyrian Chaldean Syriac Association

Miss Bush och jag satte igång ett liknande arbete bland kvinnorna. Vi hade förberett en lista och släppte in dem en i sänder i vårt rum. På det viset hörde vi ett trettiotal sorgliga och fruktansvärda berättelser, nästan alla var änkor vars män hade dödats. Sedan ingrep guvernören *kaymakamen*: "Vad vill dessa damer med våra kvinnor? De skriver ned berättelser som de skickar till England!". Han förbjöd så fler från att besöka oss.

Kära vänner, jag önskar att ni skulle ha sett dessa kvinnor. Många var fruar och döttrar till de tidigare nämnda handelsmännen, kvinnor som till helt nyligen hade haft ansvaret för vackra hem. Några hade varit mycket gästfria under miss Bushs tidigare besök. Var och en kom in i vårt rum med en slöja som täckte huvud och ansikte. Sedan satte hon sig på min begäran (efter den vanliga hälsningen) bredvid mig. Efter våra inledande frågor och handtryckningar brast de ofrånkomligen ut i gråt. Efter tröst och uppmuntran hördes klagovisan, löftet om hjälp, tröstande ord och avskedshälsningen varefter hon lämnar lika tyst som hon kom. Vid avskedet, efter att ha kysst våra händer, kunde den kära kvinnan snabbt komma tillbaka och omfamna en av oss eller båda två, kyssa mina kinder, mina händer och *mina fötter vid två tillfällen*. Sedan lade de huvudet mot våra axlar och sade adjö innan de brast ut i nya tårar, täckte sig med slöjan och lämnade gråtande.

Så såg våra två morgonar ut. Genom det öppna fönstret hördes ett öronbedövande trummande i nästa hus eftersom överstens fem söner skulle omskäras. Varje timme, nästan varje minut hördes detta hemska trummande, det turkiska likväl som kinesiska uttrycket för glädje. Det var oerhört tungt, särskilt mot bakgrund av sorgen och gråten i detta hus.

Miss Bush besökte överstens hus i går för att delta i festligheterna tillsammans med en stor grupp turkiska kvinnor. Jag var också bjuden, men avböjde med hänvisning till att jag inte mådde så bra. När jag återhämtat mig lite på eftermiddagen gjorde miss Bush och jag ett helt annat besök, även om det *var* för att träffa en turk.

Förra året, dagen före massakern här, gav sig miss Bush och en annan kvinnlig missionär av från Arabkir till Harpoot. Det var mycket viktigt att de återförenades med gruppen i Harpoot. De löpte stor fara från kurdiska band i nejden. Med stort besvär fick de en beriden soldat och en annan soldat som eskort. På vägen stoppades den beridna soldaten två gånger av kurder som krävde att kvinnorna skulle lämnas över till dem. En kurd sade att han skulle döda miss Bush och ta hennes häst. *Zaptiehen* svarade att han skulle få dö först innan de kunde röra kvinnorna och förde dem efter tre dagars faror i säkerhet. Han hette N N, en enkel soldat som förtjänar all heder.

Han är från trakten och är son till en *kaymak*, om än en fattig sådan. Han bor en timmes ritt härifrån, över bergen. När miss Bush fick höra att han var svårt sjuk lät hon mig följa med henne. Jag var mycket tacksam att kunna göra det. Tillsammans med en av våra män och en *zaptieh* gav vi oss av. Till en början hade vi den mest underbara ritt genom en rad vackra bergspass. Slutligen,

© Assyrian Chaldean Syriac Assembly

nådde vi fram till en utsikt liknande den i Alperna, oerhört vacker och storslagen. Hade den varit mer tillgänglig skulle den ha lockat besökare från hela världen.

Vi uttryckte vår beundran och prisade Gud för sådan skönhet och när vi klivit av hästarna gick vi in i ett rent och fint hus. Den stackars frun hälsade oss välkommen. Snart fick vi besöka den sjuke mannens rum och satt på en kudde nära hans sida, och såg turkens bästa sida. Han sträckte fram handen och miss Bush tog hans magra, darrande hand i sin och talade så ömt med honom. Det värmde verkligen mitt hjärta. Sedan berättade hon vem jag var och när jag tackade honom å mitt lands vägnar för att han räddat hennes liv, trots stor fara för sitt eget, tog han min hand i sina båda händer. Vi stannade länge med honom och vi bad båda med honom på engelska. Han lät oss inte gå utan att få en förfriskning, och jag skall berätta vad hans fru kom med. Först sorbet, därefter kaffe. Sedan sattes ett lite bord mellan oss och en bricka bars in med *leben* eller kvark, honung, torkad grädde, smör och konfekt, och en skiva inhemskt bröd. Den sjuke mannen såg noga på att inget fattades oss, att vi verkligen skulle få allt! Det var helt olikt den vanliga bilden jag hade av turken, och jag blev djupt rörd. Sedan, då vi kände till att trots denna gästfrihet så var han nästan barskrapad, gav vi honom en liten gåva. Han gömde den under sängen och överöste oss med tack, men bad att vår *zaptieh*, en man med elak uppsyn, inte skulle få reda på detta.

Kanske skulle gåvan kanske ha stulits eller orsakat avvund. Miss B säger att om berättelsen om hans godhet publiceras *får han inte nämnas vid namn*, annars kanske det blir hans fördärv. För egen del tror jag att han snart kommer att ha lämnat detta jordeliv och vara bortom smärta, och i Guds närhet kommer han att bli väl omhändertagen. Så han betraktade oss med sina stora mörka ögon! Så hårt han höll våra händer i sina vita, vackra, darrande händer. Det var som om han inte stod ut med att vi skulle gå! För egen del tror jag att vi utgjorde en idé, kanske bara vagt formulerad, om ett annat liv, tänkesätt och kärlek än det som omgav honom. Och han hade en *samhörighetskänsla* med oss, snarare än med *detta* liv och försökte uttrycka det. Gud välsigne och bevara honom och må vi mötas igen ovan där!

Med denna berättelse avslutar jag detta brev. Jag sparar hur vi avslutade besöket i Arabkir till nästa och därefter handlar det om Eghin. Er tillgivna vän,

Helen B H

© Assyrian Children-Syria Association

Brev Nr 36

I. Brev från H B H – Besök och möten med kvinnor i Arabkir – Kyrkvaktmästaren tillgriper hårdhänta metoder för att återställa ordningen – Färden till Eghin, en liten romantisk stad. Ruiner av vackra hus, sorgliga

berättelser om massakern där och fem närliggande byar – Hemma hos de sörjande kvinnorna – Utdelning av vete, sängkläder etc för vintern.

II. Brev från miss Bush, Eghin

III. Brev från miss Shattuck, Urfa

Eghin, 15 oktober 1896

Kära vänner, eftersom de kära kvinnorna i Eghin förbjudits att besöka oss använde miss Bush och jag oss av den andra möjligheten: att besöka några av de mest behövande bland dem som stod på vår lista. En *zaptieh* följde med enligt regeringens order. Han visade sig vara en mycket vänlig ung man som bistår snarare än hindrar oss. Vid ett av dessa besök visade en kvinna som jag hjälpte sin tacksamhet (det var en ung änka vars man dödats) på ett mer tydligt och mer långtgående sätt än jag tidigare upplevt. Inte nog med at hon kramade om mig, och kysste mina händer och fötter – utan hon kom tillbaka gråtande och när jag lutade mig bakåt i divanen lyfte hon mina "motsträviga" fötter och *kysste mina skosulor* (fastän de var dammiga!). Jag försökte utan framgång att hindra henne när jag såg vad hon tänkte göra.

Söndagen var mycket livlig för några i gruppen. På eftermiddagen höll miss Bush och jag en samling för kvinnorna i den protestantiska kyrkan som var fylld till bristningsgränsen. Ett stort antal, gregorianer och andra stod. När vi talade uppförde de sig fint men efteråt böljade folkmassan fram och en del knuffades (mest för att komma nära oss). Soldaten och kyrkvaktmästaren ingrep för att återställa ordningen på österländskt vis. Kyrkvaktmästaren var den värre av de två, må jag säga! Soldaten använde sitt svärd som var kvar i sin balja, och var inte så våldsam. Men jag blev mållös när jag såg hur kyrkvaktmästaren slog kvinnorna med en käpp över rygg och axlar för att driva dem mot dörren. Miss Bush, som var ett slags andlig och världslig överbefälhavare, *kastade sig över honom* och slet bort honom från en stackars kvinna samtidigt som hon skällde ut honom efter noter! Dessa inhemska protestantiska kyrkor är utomordentliga på att främja det gregorianska på alla vis och pastorerna är ganska väl utbildade män med Geikie och Farrar i sina bibliotek. Men efter detta tänker jag inte sträcka mig så långt att jag kommer att gå i god för alla *kyrkvaktmästare*!!!

Vi steg upp tidigt i går, den 14:e men kom inte iväg lika tidigt på grund av våra långsamma mulförare. Vi gav oss av först kl 7.15 och tio timmar senare såg vi Eghin efter en vacker men mycket tröttande ritt upp och nerför bergssluttningarna och dalgångarna samt minst två, tre timmar utmed ett trångt passage där Eufrat eller en stor biflod rinner fram. På ena sidan syns bergen i alla möjliga vackra schatteringar, oerhört storslagna; på den andra fanns branta sluttningar, berg och klippor precis invid vägen som skuggade vår väg.

© Assyrian Chaldean Syriac Association

Eghin är en överraskande romantisk liten stad, inbäddad bland grönskande berg. Samtidigt syns hur den klättrar terrass för terrass uppför en bergssida. Enstaka vackra hem syns genom de stora, frodiga träden av alla möjliga arter. (Jämför Murrays "Guide to Asia Minor"). De smala, rena gränderna utgörs av trappor som kantas av frodiga trädgårdar, men när man färdas utmed dem ser man bara murar – med grindar där varje hus öppnar sig mot den så kallade gatan – trädtoppar och bergen ovanför dem. Detta gäller bara den oförstörda delen av staden. I går red vi en kvart genom ett område och har därefter besökt andra där alla murar raserats. Detta avslöjade fruktansvärda förkolnade ruiner, som nyligen brunnit. Av hundratals en gång så vackra hus återstår nu bara sotiga ruiner, men spåren i de kristna kvarteren visar emellertid (i motsats till Arabkir som bara utgörs av ruinhög efter ruinhög) de tjocka murarna, många, rymliga våningar och vackra träarbeten. Ett hus som nu står i ruiner sägs ha haft sjuttio rum. Hur kan man beskriva sorgen och ödeläggelsen av dessa nyss så lyckliga hem!

ILLUSTRATION sid 241
Från en teckning av mrs J Rendel Harris
Eghin efter massakern

Det är i dag en månad sedan massakern bröt ut med förevändning att det fanns uppviglare i staden. Det fanns ju så klart inte minsta spår, de enda revolutionära armenierna hade ju tidigare anlänt till Harpoot från Eghin.

Vi bor på den protestantiska missionsstationen, precis som i Arabkir. Det är en fin samling byggnader och har lyckligtvis undgått förödelsen, men fullständigt utplundrade. Alla fönster är borta. Alla möbler har tagits från pastorsbostaden.

Lördagen den 17:e – Vi har vistats här i tre dagar och träffat många av offren för massakern samt hört deras sorgliga, hemska berättelser. Jag återger ett par.

De tongivande protestanterna var, som vanligt, de kristna som turkarna hatade mest. Nästan utan undantag jagades och dödades de. Några sköts, andra dödades med svärd och yxa. En av de ädlaste som lyckades hålla sig undan i tre dagar dödades på gatan inför alla genom att hans huvud krossades med tunga stenar. Han trodde sig vara säker eftersom massakern var över. "Men ni får inte döda mig nu, order har ju kommit att dödandet ska upphöra", sade han. "Vi kanske inte längre får döda med handeldvapen men stenar är annorlunda och vi får använda dem", löd svaret. Så dog han.

En protestant (en mycket nära vän till Harpootmissionärerna, särskilt mr Browne som sörjer hans bortgång precis som en brors) och en som gått ut Harpoot college var mycket rik och inflytelserik samt till stor nytta för staden. Följdaktligen hade han länge väckt några ledande turkars avund. *Kaymakamen*

© Assyrian-Chaldean-Syriac Association

pekade ut honom för mr Gates som ledare för den (påstådda) revolutionskommittén. När *kaymakamen* sade detta var det mycket svårt för våra missionärsvänner att inte bestämt tillbakavisa det eftersom de visste att han varit mycket trogen mot regeringen och förespråkade konstitutionella metoder för att genomdriva reformer. (Men av kloka anledningar höll de tyst). Hans *död var mycket grym*. Först sköts han, sedan stacks han med svärd och knivar och efteråt (en del säger att han fortfarande levde, andra säger att han precis hade givit upp anden. Vem vet?) drevs en påle genom halsen på honom med ett hånfullt uttalande. "Varsågod min herre" – han sades ha velat bli utnämnd till bey eller herre. De som dödades fick oftast halsen avskuren eller dödades med yxa. Stadsfullmäktige lät tillverka 100 stycken.

En kommentar om detta uppror som turkarna krossade med sådant "*mod"*. Armenierna avlossade inte ett enda skott, och inte en enda turk dog. Å andra sidan förstördes eller stals egendom till ett värde av en miljon lira (eller turkiska pund). (Staden var ju om än liten, den rikaste armeniska staden). Det sägs att 20 000 pund hamnade i fickorna på fyra turkar, de som leder turkarna här. Jag kan inte gå i god för siffrorna, men N N lämnade upplysningarna vid middagen i kväll.

Fem närliggande byar angreps samtidigt som Eghin och många dödades. Vid en av dessa, Pingyan, kastade sig ett antal kvinnor (femton) och flickor i Eufrat och drunknade. Miss Bush och jag har besökt de stackars kvinnorna i deras hem, som i Arabkir. Besöken har liknat varandra, även om kvinnorna här har i allmänhet högre social rang, jämförbar med vår medelklass. De tar nästan alltid gråtande emot oss i sina förstörda hem. Miss Bush omfamnas i allmänhet som vore hon en gammal vän, som upplevt katastrofen. Ibland omfamnas även jag. Sedan sätter vi oss i vad som kvarstår av "hedersplatsen" och de hälsar oss under högtidliga former, som om vi träffas för första gången. Andra kommer in och gör samma sak, och alla hälsar på alla. Detta tar en ganska lång stund. Sedan när de sitter runtomkring oss ger de fullt uttryck för sin sorg och smärta. Olika hemska berättelser avlöser varandra i rask följd, understruket av orientaliska gester. Sedan börjar den gemensamma gråten och klagan. Sedan *säger vi något* eller också gör miss Bush det, och uppmanar till tro, tålamod och hopp varefter vi avslutar med att läsa Bibeln samt bön.

Många av dessa kvinnor har förlorat sina makar och alla har mist en make eller söner, far eller bror; oftast har de dödats framför deras ögon. En stackars kvinna vars hus vi besökte miste sin make och två söner som var arton och tjugo år. En kvinna miste två älskade pojkar. En vänlig soldat som visste att deras kroppar låg på gatan hon gick utmed, ropade till henne "Gå inte den vägen!" Hon skulle precis vända om när ett annat odjur ropade "Kom du, jag har något att visa dig här". Och så gick hon. "Känner du dem?" frågade han. "Ja!" svarade hon. "Om du som dräpte dem visste vilka de var, skulle inte jag som födde dem göra det?" Detta berättade den stackars människan. Men jag får inte

© Assyrian Chaldean Syriac Association

berätta mer detaljer om denna tragedi, annars kommer ni att äcklas och jag vill kvarhålla ert intresse.

Vi hittar en del tröst mitt i eländet genom att veta att vi har hjälp att bidra med. Vi hoppas att kunna lämna staden så att den är lite förberedd för vintern, det börjar redan bli kyligt. Från kväkarnas fond har jag räknat ut att vi kan satsa 1 500 pund här. Vi planerar hur vi bäst skall använda det. Vete är billigt nu och troligen kommer en del användas för det. Varje behövande familj kommer att få tillräckligt för att klara vintern. Nästa behov är sängkläder. Kurderna och andra rovdjur tar alltid dessa, liksom kläder och brännved. Jag föreslår också att vi sätter in glasrutor på missionsstationens byggnader (alla har krossats) för att göra dem beboliga, och liknande insatser. Jag har hört att även om de flesta kristna familjers biblar har förstörts, finns det ett lager här och i Arabkir. Pastorn har bett oss att köpa in och dela ut dem till familjer som saknar dem, vilket jag troligen gör.

Vi kommer på olika sätt att ha mycket att göra i ytterligare en vecka, och stannar sannolikt så länge. Sedan kommer vår lilla grupp att dela upp sig. Mr Browne kommer att eskortera mig till Sivas, de andra återvänder till Arabkir och Harpoot. Med kärlek förblir jag er trogna

Helen B H

31 oktober. Anlände säkert till Sivas. Jag kunde inte posta något i Arabkir eller Eghin.

II

Utdrag från miss Bushs brev, också avsänt i Eghin.

24 oktober, 1896

Alla är i full gång denna morgon. En snickare är i mitt rum och sätter in fönster, tack vare mrs H. Hädanefter slipper Harriet och jag stänga jalusierna på kalla dagar och leva i mörker eller frysa när de är öppna på kyliga dagar. Hon har också låtit sätta in fönster i kapellet eftersom kurderna förstörde dem fullständigt.

I går morse började mr Gates att dela ut hjälppengar efter att under föregående dagar ha varit upptagen med att sammanställa listor.

Denna vecka har det varit dagliga bönesamlingar varje morgon, men i går såg vi att männen inte kunde komma och samma sak i morse. Vi gjorde om det till ett kvinnomöte och hade en stor samling. Mrs H talar till kvinnorna och jag översätter förstås. När hon har slutat, talar jag lite. I går morse talade hon om att förlåta våra fiender. I morse inträffade en märklig händelse. Precis före frukosten klockan halv sju, blev jag mycket intresserad av 49 kapitlet i Jesaja. När jag läste versen som jag älskar så mycket "Och även om hon skulle glömma, glömmer jag aldrig dig" började jag be. "Herre, låt mrs H tala om denna vers

© Assyrian-Chaldean-Syriac Association

denna morgon". Vi såg att de protestantiska vännerna inte hade anlänt så vi satte igång. Hon sade när hon slog upp sin lilla dagliga versbok "jag skulle vilja tala om detta: 'Och även om hon skulle glömma, glömmer jag aldrig dig!'" Anden var förvisso med oss. Många kvinnor grät och de lyssnade mycket noga på vad vi sade. Efteråt trängdes de kring oss för att kyssa våra händer och tacka oss. Det var mycket rörande.

Mrs H och jag har under veckan gjort en del besök och träffat många kvinnor. Vi träffade kvinnor söndag, måndag och onsdag. Många kom. Det har känts som en mardröm när jag gått omkring, och jag har nästan varit bedövad av sorg.

Mr Gates såg mycket sliten ut i går kväll efter sin första utdelningsdag. Människorna är så enträgna, fattiga, förtvivlade och ledsna. Men de tycks glädjas över vår närvaro och vi har glada över att vi nått fram så snabbt.

III

Utdrag av ett brev från miss Shattuck till H B H

Urfa, 28 september 1896

Om du ändå kunde se vad jag såg i fredags när jag gjorde min runda. I skolorna råder *utan undantag* lugn och ro. Eleverna läser flitigt och gör snabba framsteg. I början av vårt samarbete tillämpades endast det gregorianska systemet med högläsning och det var allmänt stökigt. Jag grät nästan av glädje över Guds välsignelse över mitt välmenta men fumliga försök, och jag känner att ni ber för mig. De kommer aldrig att återgå till det gamla om detta kan upprätthållas under hela året och de blir bekanta med de bättre metoderna.

Jag är så tacksam över gåvan avseende vete för de behövande familjerna. Änglarna i himlen skulle verkligen bli glada över att se deras glädje. Det är en stor hjälp och jag är mindre orolig för dem nu när de fått lite "livsstöd".

10 oktober, 1896

Med den senaste posten fanns ett efterlängtat brev från dr Lepsius. Han ger oss tillstånd att omedelbart ta in ytterligare femtio föräldralösa barn. Hans antal blir därmed hundra.

Vet ni om att era vänliga landsmän har generöst svarat på miss Mellingers upprop och skickat tillräckligt för att kunna förse de behövande med *bourgoul*[25] fram till våren! Vi prisar Gud för att ha försett oss med denna

[25] Ett slags rätt av vete.

© Assyrian Chaldean Syriac Association

speciella nödhjälp. Mer än 700 familjer har fått ransoner och lagar till och torkar det innan regnen börjar. Det smakar *verkligen gott*!

Skolorna är i utmärkt skick. Lärare och elever är fulla av entusiasm, 1 256 elever är inskrivna. Jag skulle önska att du kunde gå runt och besöka de femton klassrummen och träffa våra arton lärare.

Gud använde dig för att *verkligen välsigna* Urfa och vi prisar Honom för det. Jag skulle vilja berätta om våra arton bibelkvinnor och deras arbete, men har inte tid.

Brev Nr 37

Resan från Siva till Marsovan via Tokat – Besvärlig resa – Välkomst i Marsovan – Idealiskt missionsarbete där – Arbetsam resa till Samsoun – Brev från Harpoot som berättar om rådande besvär och regeringens uppenbara avsikt att stänga missionsskolorna etc. – Hjälparbete i Eghin

Marsovan, 18 november 1896

Kära vänner, efter en fullspäckad söndag i Sivas med ett välbesökt möte med kvinnor och män i kyrkan, två bibelskolor förutom den lilla kvällsandakten med vår kära missionärsgrupp och en helt sekulär måndag som fylldes med otaliga sista minuten-ärenden och förberedelser för våra fem dagars färd, gav vi oss av den 10:e. Vi bytte åter ut den kristna civilisationens skugga mot "resan i vildmarken".

Men jag hade större tur än jag hade förväntat mig. I stället för att bara ha sällskap med tjänare och *zaptieher* som det först verkade, så beslutade mrs Perrey, en av de kvinnliga missionärerna, under sista dagen att hon var i verkligt behov av ombyte. Hon beslutade sig för att besöka Marsovan och tog

© Assyrian Chaldean Syriac Association

chansen att följa med mig. Hon skyddades i sin tur av en tjerkessisk vakt, *cavass* som arbetade för amerikanska konsulatet. Han var beväpnad med en utsmyckad kniv, dolk och pistol och gjorde ett imponerande intryck. En *onbashee* (befäl över tio män) och en vanlig *zaptieh* tog hand om mig. De följde oss hela vägen till Marsovan, vilket var mycket ovanligt. När de lämnade hade de med sig två turkiska biblar som de tog emot som minnen över vår resa och som de genaste började läsa.

På väg ut ur Sivas passerade vi igenom några mycket gamla arkeologiska lämningar. En gammal port som var både vacker och intresse, senare en sjö där fyrtio martyrer frös ihjäl för länge sedan. Vägen till Tokat är mycket bergig och platån varifrån bergen reser sig ligger ungefär 4 000 till 5 000 fot över havet. Ni kan föreställa hur kallt det var att ta sig över dem.

I Tokat besökte vi Henry Martyns grav som nu ligger på den protestantiska missionsstationens område. Det frestade på en del att göra detta. Vi kom inte fram till staden förrän solen hade gått ned och sedan var det ett bra stycke att gå. Men i skymningen lyckades jag uttyda inskriften till minne av denna trons pionjär och tackade Gud för att "en sådan som han levat och dött". Vi tog den infödda protestantiska pastorn till vår khan och gav honom hans bästa middag på länge, om än enkel (Jag vill inte skryta men eftersom jag själv hade lagat äggstanningen och rostat brödet njöt jag verkligen av att se honom äta. Han var utarbetad och hade inte kunnat äta någon inhemsk mat.)

Under tre av våra fem resedagar var vi på väg i tolv, tretton timmar. Det ansågs vara mycket säkrare att ge sig av i mörker, så vi började två, tre timmar före soluppgången och klev upp vid tvåtiden. En natt var våra män så angelägna att vara färdiga i tid att de gjorde i ordning havremjöl och varm mjölk för kaffet redan klokan halvett. De fick upp stackars mrs Perry så dags. Vi hade båda var sin *araba* eller vagn att färdas i. När vi väl kommit iväg, svepte jag in mig och tog en tupplur, åtminstone när den bittra, bittra kylan så tillät och det var långt ifrån alltid. Min kära häst följde med oss och både mrs Perry och jag red honom i många timmar och hade på så vis ett omväxlande färdsätt. Jag har nu sålt honom till mrs Perry och gläds åt tanken att han kommer att fortsätta att tjäna Herren samt är i goda händer. Jag hoppas att han kommer att "ändras i grunden", men när vi var ”på väg” och i arbete kunde ingen ha velat en bättre eller lugnare häst.

Vår sista dags resa välsignades speciellt. Det hade regnat hårt föregående dag och natt. Vägarna var svårframkomliga. Vi utnyttjade en vanlig genväg för att ta oss över slätten. Vi hade precis tagit oss förbi några svåra lerhål när vi mötte en ung man från Marsovan som var på väg till Amasia. Han sade att vi inte kunde fortsätta på samma väg utan att fastna. Han ledde oss sedan ett stycke genom området till en väg som var längre, men farbar och som förde oss till vårt mål med två timmars försening. Ni förstår hur tacksamma vi var över att ha träffat honom och att vi slapp undan hur mycket besvär som helst.

© Assyrian Children Social Association

Ungefär en timme från Marsovan blev vi mötta av nästan alla från missionsstationen. Två herrar och en dam till häst samt en fullsatt vagn. Dessa kära missionärsvänner vet verkligen hur man ger trötta resenärer ett varmt och kärt mottagande. Jag försäkrar er att jag gladdes åt att bli mottagen på detta sätt, inte bara av dessa kära vänner utan också av andra som var här när min make passerade tidigare.

Marsovan är en vackert belägen stad vid foten av en bergskedja som nu är snötäckt. De omkringliggande träden är fortfarande gröna. Collegeområdet är det finaste vi besökt i landet, helt i klass med Robert College i mitt tycke. Det finns en stor missionärsstab och en duglig, effektiv grupp inhemska professorer vilka talar flytande engelska. Alla kom för att besöka mig i går och vi hade en intressant stund tillsammans. Jag mötte den grekiske professorn som var i Aten samtidigt som R och jag var där och som kände mr Kalopithakes, professor Morkos och andra vänner, liksom andra som hade rest i Europa och Amerika.

Den protestantiska kyrkan skickade en grupp om sju, åtta människor för att träffa mig. De var lika vänliga, men alla ville höra goda nyheter och garantier om sina anhöriga. Ack, om jag ändå hade makt att göra detta!

Här liksom på andra platser hörs berättelser om skräck och hjältemod från massakerdagarna, samt om framtida lidande i vinter på grund av matbrist även om detta är något som man försöker avhjälpa. Jag lämnar mina ”sista ören” här, bildligt talat. Jag skickar även mer från Konstantinopel till Sivas om det finns något som väntar på mig.

Jag har hört om några fina händelser här, om hjältemod och kristen tillit och tro som jag kommer att berätta om när jag återvänder (de skulle ta för mycket tid att skriva ned).

Söndagen den 15:e – årsdagen för massakern – träffade jag 120 skärpta flickor från Flickhögskolan som missionen verkligen kan vara stolta över, tack vare de vänliga och dugliga lärarna miss Gage och miss Willard. I dag, onsdag, har jag ett kvinnomöte i kyrkan och i morgon far vi. Mr Riggs eskorterar mig vänligen i sin fjädrade vagn till Samsoun eftersom jag lämnar kvar min häst, Mardin.

Samsoun, söndagen den 22 november

Besöket i det vackra Marsovan kommer jag nog alltid att minnas som ett av det finaste i mitt liv. Men det var alltför kort och späckat. Det är en ganska idealisk missionsstation med "fäder och mödrar i Israel" och där de unga och begåvade lägger allt på altaret. Arbetet verkar gudomligt naturligt och glatt. Det är underbart att så mycket liv och ljus kan finnas mitt i det omgivande mörkret. Jag reste mycket motvilligt vad beträffar missionsstationen även om ni vet att jag inte skulle skjuta upp min hemkomst en enda timme mer än nödvändigt.

© Assyrian Chaldean Syriac Association

Trots varma sjalar och den fjädrade vagnen som mr Riggs så vänligt skjutsade mig i till kusten (en tre dagar lång resa om två korta dagar och en lång dag) var resan – kylan, skakningarna och de nästan sömnlösa nätterna – nästan mer än jag mäktade med. Jag räknade av nästan varje minut på sista dagen och tackade min himmelske Fader med ett mycket tacksamt hjärta att *det var* sista dagen. Jag kände att ytterligare en vore omöjligt (tveklöst en överdrift). Men oj, vad glad jag var, orden räcker inte till, när jag såg de röda tegeltaken och vita husen i Samsoun och hur Svarta havet låg framför mig, som precis sprungen ur molnen.

I dag är det strålande sol och vackert, som en engelsk vårdag. Och i pastorns trädgård – vi besökte dem efter gudstjänsten – har hans fru precis plockat en bukett med pelargoner, kaprifol och nejlikor som står framför mig på bordet där jag skriver. Det är ett helt annat klimat än i bergstrakterna som vi lämnat bakom oss, och en mycket behaglig omväxling.

Jag hoppas ge mig iväg i morgon, men är inte säker. Ett antal "urfianer" på väg mot Brusa från Harpoot kommer troligen att resa tillsammans med mig (förutom andra). Jag kanske skriver igen från Konstantinopel om jag har något att berätta, men jag tror att vår ensidiga korrespondens är på väg mot sitt slut. Jag tackar er verkligen, kära vänner, för er kärleksfulla omtanke, samt intresse och tålamod med mina ganska prosaiska brev.

Och så med kärleksfulla hälsningar till er alla, och med en bön om att vi må ses igen, om Gud vill, förblir jag er tillgivna vän,

Helen B H

© Assyrian-Chaldean-Syriac Association